

הכיסא המזרחי: לשאלת נוכחותם האתנית של מזרחים במערכת המשפט הישראלית על כלל ערכאותיה בשנים 1948-2023

מאת אוהד כהן*

בדו"ח הסיכום לעבודתה שהגישה ועדת זמיר לשר המשפטים מאיר שטרית במאי 2001 קבעה הוועדה כי על יסוד ההתרשמות הכללית של חברה עולה כי לא קיימת "בעיה רצינית" באשר לייצוג מזרחים במערכת המשפט. מנגד, בשנים האחרונות, וביתר שאת מאז עלות ההצעה לרפורמה במערכת המשפט לדיון ציבורי ופוליטי בינואר 2023 יש מי שמשוכנעים כי המערכת המשפטית אינה מייצגת את הרכבה האנושי של החברה הישראלית, על קבוצותיה ועדותיה. אלו גם אלו מבססים את טיעוניהם על "יסוד ההתרשמות הכללית", וזאת בהיעדר נתונים מהימנים בדבר מוצאם העדתי של שופטות ושופטי ישראל. במחקרי, שעיקריו מובאים בפניכן ובפניכם, ביקשתי לעמוד על התפלגות האתנית של מערכת המשפט הישראלית בשנים 1948-2023 על כלל ערכאותיה. בכך, לשרטט קווים לדמותה האתנית של לאורך השנים, על מגמותיה ותמורותיה.

במחקרי זה, שלמענו נדרשתי לשימוש בשורת מתודולוגיות מגוונות, עלה בידי להתחקות אחר מוצאם העדתי של למעלה מ-92% מ-1,514 השופטים היהודים שכיחנו בתקופה הנסקרת. ממצאי המחקר מלמדים כי בעשורים האחרונים, וביתר שאת מאז ראשית המילניום החדש, מערכת המשפט הישראלית נתונה תחת שלושה תהליכי התגוונות- מגדרי, לאומי ואתני- שתוצאתם במערכת משפט שאינה רק מגוונת מבעבר אלא שמוסיפה להתגוון ויש להניח שעוד עתידה להתגוון. ברקע להתגוונותה, עומדים תהליכי ליברליזציה שעוברים על ישראל בעשורים האחרונים בהם הגיוון הפך לערך, מהפכת המכללות שהעמידה אפשרות מעשית למימוש חזון הגיוון בהגדילה ובהגוונתה את עתודת האנוש של משפטני ומשפטניות ישראל ולבסוף, השתתפותם הגוברת של מזרחים במערכת הפוליטית במובן של מסה כמו במובן של אפקטיביות.

א. מבוא ב. רקע: 1. מוביליות מזרחית: על צמצום הפער האתני-מעמדי בעשורים האחרונים 2. על מזרחיות ושתיקה: אתגרי האתניות במערכת המשפט הישראלית 3. לשאלת הגיוון האתני במערכת המשפט: על האתגר וההתמודדות המתודולוגיים 4. לא פרשנות, נתונים: על מה שבספרות, על מה שאינו ועל מה שאבקש להציע **ג. מתודולוגיה:** 1. מיהו מזרחי? 2. שיטת המחקר 3. חלוקה לפי ערכאות ומשך כהונה 4. שיטת הקלסיפיקציה האתנית **ד. ממצאים:** 1. ההתפלגות האתנית של השופטים היהודים בישראל: מבט על 2. ההתפלגות האתנית של השופטים היהודים על ציר הזמן – 1948-2023 3. מגדר לעומת אתניות: שיעור השופטות לעומת שיעור השופטים המזרחים מאז קום המדינה 4. מזרחים לעומת ערבים: שתי קבוצות מודרת, האחת מודרת יותר אך בעלת קצב מוביליות גבוה יותר במערכת המשפט 5. שיעור השופטים המזרחים בהתפלגות לפי ערכאות **ה. על התהליכים שברקע להתגוונות מערכת המשפט:** 1. כשגיוון הופך לערך: קווים לדמות של העידן

הליברלי 2. מהפכת המכללות: גיוון בר יישום 3. עליית כוחם של המזרחים במערכת הפוליטית: מיישמי גיוון ו. סיכום: סוף דבר הכל נשמע? על התגוננות משולשת ומחקרים להמשך ז. נספחים

*המחבר הוא דוקטורנט לסוציולוגיה באוניברסיטה העברית החוקר פוליטיקה ומזרחיות; שלמי תודה שלוחים לפרופ' נסים ליאון וד"ר יעל ברדה (מנחיי בעבודת הדוקטורט), וכן לפרופ' יפעת ביטון, פרופ' עמוס גולדברג, פרופ' מומי דהן, פרופ' אורי כהן, פרופ' אורלי מירון, ד"ר גיא אבוטבול-זלינגר, ד"ר שלמה בלאק, ד"ר מוטי גיגי, ד"ר אליעזר היון, ד"ר גל זהר, ד"ר הני זובידה, יהושע (שוקי) אקרמן, גלעד כהן-קובץ' ויהונתן נחשוני, על עצה ותבונה, דיוק והכוונה, הערות והארות, מאור דעת ומאור פנים. עוד יבואו על הברכה והתודה קרן אייסיף, מרכז צ'ריק במכון ליהדות זמננו באוניברסיטה העברית והמחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטה העברית על מעטפת תמיכה וסיוע.

א. מבוא

"בהעדר נתונים... אפשר לומר, על יסוד ההתרשמות כללית, שנראה כי למעשה לא

קיימת בעיה רצינית באשר לשיקוף של הרכב השופטים מבחינת המוצא העדתי"

כך השיבה ועדת זמיר¹ לשאלת הנוכחות האתנית המזרחית במערכת המשפט – 'לא קיימת בעיה רצינית', על אף שנעדרו נתונים וזאת על 'יסוד ההתרשמות הכללית'. עשרים ושלוש שנה לאחר מכן, שוב אין נתונים שנמצא אך דומה כי יש חדש תחת השמש, כי ביטול שאלת הנוכחות האתנית המזרחית במערכת המשפט על 'יסוד ההתרשמות הכללית' שוב אינו בא בחשבון. לא זו אף זו, אלא שנדמה שמאז הציג שר המשפטים יריב לוי את הצעתו לרפורמה במערכת המשפט שאלת מקומם כמו התמקמותם של מזרחים במערכת המשפט הפכה למרכזית בדיון הציבורי, ונדמה שבישראל של ימינו ישנה מוסכמה ש-'(גם כ) בהעדר נתונים, אפשר לומר, על יסוד ההתרשמות הכללית, שנראה כי למעשה קיימת בעיה רצינית באשר לשיקוף של הרכב השופטים מבחינת המוצא העדתי'². אך אז כהיום, 'ההתרשמות הכללית' היא בבחינת כרעי תרנגולת, אינה יסוד להקים תילי תילים, ודאי שלא טילי טילים, של טענות כמו של מסקנות.

לפיכך ועל רקע הדיון בשאלת ייצוגם של מזרחים, שהתקיים כחלק מהפולמוס הציבורי על הרפורמה במערכת המשפט שאפיין את שלושת הרבעונים הראשונים לשנת 2023, יצאתי למחקר שתכליתו מתן יש בהעדר – יצירה וגיבוש של מסד נתונים מהימן ככל האפשר באשר לשאלת נוכחותם האתנית של מזרחים במערכת המשפט, למן המסד ועד לטפחות של ערכאותיה כמו של 75 שנותיה הראשונות. אינני הראשון שביקש להגיה את מחשכי ההעדר, ואף שרוב ככל המתייגעים להסיר את לוט העלטה הגיעו למסקנת ועדת זמיר בדבר אתגר חתחתי העדר הנתונים, יבואו על הברכה

¹ הוועדה לסדרי הבחירה של השופטים בראשות השופט יצחק זמיר **דו"ח הוועדה** (2001) (להלן: "דו"ח ועדת זמיר, לעיל ה"ש 1").

² אף שבנוסח הרפורמה אין התייחסות, ודאי לא מפורשת, לשאלת ייצוג המזרחים במערכת המשפט, בכל זאת רבים מתומכיה ראו בה הזדמנות להגברת הגיוון האתני של שופטי ישראל. להמחשה, מאתר האינטרנט של הוועדה לחוקה, חוק ומשפט עולה כי במהלך 2023 התקיימו בוועדה 242 ישיבות, 52 מהן הוקדשו לשאלת התיקונים לחוק יסוד השפיטה שהובאו במסגרת מה שכונה "הרפורמה" או "ההפיכה המשטרית". מבין ה-52, 12 ישיבות הוקדשו רק לטובת שינוי או ביטול עילת הסבירות, שמטבע הדברים לא כללו דיון בשאלת הייצוג, לעומת זאת ב-40 ישיבות התקיים דיון בתיקונים אחרים שביקשה השר לוי לקדם, לרבות בהרכב הוועדה לבחירת שופטים. ב-12 מה-40 עלתה לדיון גם שאלת ייצוג המזרחים. כך או כך, לעומת תומכי ההצעה, רבים מבין מתנגדיה, שראו בה הפיכה משטרית שתאיים על הציבור הדמוקרטי בישראל, נדרשו גם הם לשאלת ייצוג המזרחים. כאשר בעוד ובין תומכי ההצעה היו שהשתמשו בשאלת הגיוון כהצדקה לה, הרי שבין המתנגדים היו רבים שטענו כי הגיוון נדרש וחסר אך יוזמת לוי אינה מקדמת זאת, וגם זו הייתה לחלק מביקורתם. להרחבה: "רוצים רפורמה בעליון? תתחילו בגיוון עדתי" **Ynet** (27.4.2023) <https://www.ynet.co.il/news/article/rjmfvtvx3> (להלן: "אלבשן, לעיל ה"ש 2"); משה גורלי "מבחן ביטון: מה מסתתר מאחורי הדרשה לשופט מזרחי בעליון" **כלכליסט** (9.5.2023) https://www.calcalist.co.il/local_news/article/bji411tieh; עפר חן "האמת המורכבת על מינוי מזרחים לעליון" **Ynet** (1.5.2023) <https://www.ynet.co.il/news/article/r1lipjhmh>.

העמלים והעמלות ובהם גולדמן³, חספר⁴, Levi Ariel⁵ וברזילי⁶. מאמציהם, שהם אולי מעט מן האור, דחו הרבה מן החושך ומעבר להשראה הרבה שעוררו בי הם היו לי לעמוד אש וענן שהנחו צעדיי בדרך, רצופת החתחתים, לדרוש לשאלת נוכחותם האתנית של מזרחים במערכת המשפט והמגמות שנרשמו בה ב-75 שנותיה הראשונות של המדינה.

מחקרי זה מבקש לסכם חודשים ארוכים, בהם באתי בימיי, של מאמץ עיקש, סבוך אך מלא סיפוק שבדחיית הספק ועלה בידי, באמצעות שלל מתודולוגיות, להתחקות אחר מוצאם של למעלה מ-92% מ-1,514 השופטים והשופטות היהודים שכהנו בישראל בשנים 1948-2023 בכלל ערכאות המשפט. ממצאי המחקר, בדומה לממצאיה של Levi-Ariel שיפורטו לקמן, יש בהם כדי לאושש את ייסוד ההתרשמות הכללית של שני הצדדים גם יחד - של אומרי ההן מזה ושל אומרי הלאו מזה. אמנם כן, קיים פער משמעותי בין שיעור האשכנזים במערכת המשפט לשיעור המזרחים, המלווה את מערכת המשפט למן הקמתה וכמוהו כצל המליט לה. ברם, כמוהו גם כצל עובר, כי בחלוף השנים וביתר שאת במילניום הנוכחי שיעור המזרחים במערכת המשפט חוסה בצלו של תהליך מוביליות עקבי ואף גובר. ככלל, מאז קום המדינה שיעור המזרחים עמד על כ-22% מכלל השופטים היהודים ועל כ-20.6% מכלל השופטים, יהודים ושאנים. אולם, בשנים 2007-2023 עלה שיעורם בכ-50% ועמד ב-2023 על כ-27.2% מכלל השופטים היהודים⁷ ועל כ-25% מכלל השופטים המכהנים, יהודים ושאנים. למעשה, וכפי שאראה לקמן, הפער האתני במערכת המשפט מצוי במגמת צמצום מאז העשור הראשון של שנות האלפיים.

ממצאים אלו יש בהם כדי לספק אינדיקציה נוספת לטענת התגוונותו האתנית של המעמד הבינוני בישראל ולהתהוותו של מעמד בינוני מזרחי, כטענת כהן וליאון⁸, דהן⁹ ואדוט¹⁰. יתרה מזאת, מהממצאים עולה כי במקביל מתרחשים עוד שני תהליכים מוביליים, שעצימותם, משכם והיקפם שונה אך מקבילה - של נשים מזה וערבים מזה. אף שמ-1948 שיעור הנשים שכהנו במערכת המשפט עומד על כ-41%, במרבית השנים 2010-2023 הן מהוות רוב בכלל שופטות ושופטי ישראל, כאשר ב-2023 שיעורן עמד על כ-52%. בעצימות פחותה, אך מתגברת, גם נוכחותם של הערבים במערכת

³ גלית גולדמן **בחירת שופטים לבית המשפט העליון – האם קיימת העדפה למינויים של יוצאי אשכנזי וגרמניה על פני מזרחיים?** (עבודה סמינריונית בקורס פוליטיקה ומשטר בישראל, אוניברסיטת תל אביב 2012) (להלן: "גולדמן, לעיל ה"ש 3").

⁴ אלון חספר "מקום ליד השולחן: על ההרכב החברתי והמקצועי של הרשות השופטת" **מחקרי משפט** לג 1 (2021) (להלן: "חספר, לעיל ה"ש 4").

⁵ Yael Levy-Ariel, *Judicial Diversity in Israel: An Empirical Study of Judges, Lawyers and Law Student* (2018) (Ph.D. Dissertation, University College London) (Below: "Levi-Ariel, see above footnote 5").

⁶ גד ברזילי "משפט וזהויות – אתניות מזרחית שותקת ואתניות מזרחית מושתקת בשיפוט ובמשפט הישראליים" **משפט וממשל** כג 289 (2022) (להלן: "ברזילי" **משפט וזהויות**), לעיל ה"ש 6).

⁷ ב-2007 עמד שיעורם בקרב השופטים היהודים על 17.7% ועלה בעקביות עד 2023, בה עמד על כ-27.2%. למעשה, עלה שיעורם ב-9.5 נקודות האחוז שהן כ-53% ביחס ל-2007. עוד יצוין, וכפי שירחב, השיעור הוא מבין כלל השופטים - אלו שעלה בידי לזהותם אתנית ואלו שלא, כך שאם מתייחסים רק לשופטים שעלה בידי לזהותם אתנית הרי ששיעור המזרחים עמד ב-2023 על כ-30.3%.

⁸ אורי כהן ונסים ליאון "לשאלת המעמד הבינוני בישראל" **אלפיים: כתב עת בינתחומי לעיון, הגות וספרות** 32 83 (2008) (להלן: "כהן וליאון" **לשאלת המעמד הבינוני בישראל**), לעיל ה"ש 8); אורי כהן ונסים ליאון **מרכז תנועת חרות והמזרחי 1965-1977 – משותפות אדנותית לשותפות תחרותית** (2011) (להלן: "כהן וליאון **מרכז תנועת חרות והמזרחים**"), לעיל ה"ש 8); אורי כהן ונסים ליאון **מעמד הביניים המזרחי: ממאבק לניעות לניעות במאבק** (צפוי להתפרסם ב-2024) (להלן: "כהן וליאון **מעמד הביניים המזרחי**"), לעיל ה"ש 8).

⁹ מומי דהן "האם כור ההיתוך הצליח בשדה הכלכלי?" **רבעון לכלכלה** 60 (1/2/3/4-מרץ/יוני/ספטמבר/דצמבר) 107 (2013) (להלן: "דהן" **האם כור ההיתוך הצליח?**), לעיל ה"ש 9); מומי דהן "פער ההצבעה לכנסת בין מזרחים לאשכנזים" **רבעון לכלכלה** 67 (צפוי להתפרסם ב-2024) (להלן: "דהן" **פער ההצבעה**), לעיל ה"ש 9).

¹⁰ רמי אדוט "קהילה", **עצמי** ו"מעמד בינוני מזרחי" – סיפורה של אפשרות ושל שכונת קריית אילון בחולון" **זמנים** 147 38 (2022).

המשפט חווה מוביליות מתמשכת ואף ששיעורם מכלל 1,612 השופטים והשופטות שכינהו בישראל אינו עולה על 6% הרי שמאז שנת 2000 עלה שיעורם בכ-70% וב-2023 עמד על 8.64%.¹¹ אם כן, התמורות הסוציולוגיות שעוברות על מערכת המשפט יש בהן, אולי, כדי לספק עדות לתהליכי ההתגוננות שעובר המעמד הבינוני הישראלי שלהם ביטויים מגדריים, אתניים ולאומיים. עם זאת, תהליכי ההתגוננות הללו, כפרי למוביליות עקבית וגוברת, נדמים כמי שנעצרו בבית המשפט העליון. שם נשים, מזרחים וערבים מתמודדים עם ייצוג חסר משמעותי שעושה רושם שאינו מתרשם, דיו או עדיין, מהתהליכים המוביליים וכמו מסרב להתיישר עימם. הספרות מלמדת כי בתהליכי מוביליות של קבוצות מודרות ישנה כרוניקה של עקומת מספריים¹², ככל שעולים בדרגה כך הולך ופוחת ייצוג הקבוצה העוברת תהליכי מוביליות. אז אפשר שייצוג החסר של נשים, מזרחים וערבים בערכאת העליון הוא בבחינת היאחזות אחרונה לפני שחרור, כי אפשר שמוביליות מתקשה בעליות. מכל מקום, מבט כולל מלמד שבהגיה מחשכי ההעדר שאלת 'הכיסא המזרחי' שבה ומתעמעמת בכלל הערכאות, לבד מן הערכאה העליונה בה בהגיה העדר קורנת היא מלאת נְגָה נְגָה.

ב. רקע

1. מוביליות מזרחית: על צמצום הפער האתנו-מעמדי בעשורים האחרונים

הפער האתנו-מעמדי הוא כמוסכמה בסוציולוגיה הישראלית, ישנו פער בין מזרחים ואשכנזים ברמות ההשכלה, שכר, נגישות למשאבים והיבטים נוספים, פער שהתהווה בעשורים הראשונים בחיי המדינה¹³ ומוסיף להתקיים גם כיום, אף בדור השלישי לעלייה¹⁴. אולם, בעשורים האחרונים הולך הפער ומצטמצם באופן עקבי, מתמשך ודומה שאף גובר. מגמה זו כונתה על ידי כהן וליאון¹⁵ כתהליך התגוננותו האתנית של המעמד הבינוני הישראלי כשלנוכחו נוצר ומתגבש המעמד הבינוני המזרחי. תהליך זה זוהה על ידי דהן¹⁶ בשלל ביטויים מכונני מעמד כשיעורי השתתפות בעבודה, עליית שיעור המזרחים בעשירונים החברתיים-כלכליים העליונים למול ירידת שיעורם בעשורים התחתונים, צמצום פערי שכר ועוד. בדומה, Cohen, Lewin-Epstein & Lazarus עמדו על פערי ההשכלה האתניים ומצאו כי אף שהפער מוסיף להתקיים גם בדור השלישי לעלייה, הוא מצוי

¹¹ שיעורם, כפי שיפורט, עולה בהתמדה מאז 1991 אז עמד על 2.9% ואילו ב-2000 עמד על 5.08%, כך שאחוז העלייה בשיעורם עד 2023, בה עמד על 8.64%, הוא 70% מ-2000 ועל 97% מ-1991.

¹² גד יאיר המוח הסורר: הזמנה לפגישה עם המדע הישראלי (2019) (להלן: "יאיר, לעיל ה"ש 12").

¹³ למשל: עבודתם של סמוחה ופרס, שהיו הראשונים לתעד אמפירית את הפער האתנו-מעמדי שאפיין את העשורים הראשונים של ישראל: סמי סמוחה ויוחנן פרס "פער עדתי בישראל" מגמות כ 1 (1974) 5.

¹⁴ יפעת ביטון "מזרחים במשפט: האינ' כיש" משפטים מא 455 (2011) (להלן: "ביטון" מזרחים במשפט", לעיל ה"ש 14); Meir Yaish & Limor Gabay-Egozi, *Intracohort Trends in Ethnic Earnings Gaps: The Role of Education*, 5 Socius 1 (2019) (Below: "Yaish & Gabay-Egozi, see above footnote 14"); Yinon Cohen, Yitchak Haberfeld, Sigal Alon, Oren Heller & Miri Endeweld *Ethnic Gaps in Higher Education and Earnings among Second and Third Generation Jews in Israel* – Working Paper 135 (2021) (Below: "Cohen, Limor Gabay-Egozi & Meir Yaish Trends"; Haberfeld, Alon, Heller & Endeweld, see above footnote 14") *in Intergenerational Educational Mobility in Israel: 1983-2008*, 42(5-6) British Journal of Sociology of Education 752 (2021); יריב פניגר, אייל בר חיים, אנסטסיה גורודזייסקי וחנה איילון "רפורמות חינוכיות והישגים השכלתיים ותעסוקתיים ארוכי טווח של מי שלמדו בתיכון בשנות התשעים – מוצא ומגדר בקרב יהודים" קריאות ישראליות 3 70 (2023).

¹⁵ כהן וליאון "לשאלת המעמד הבינוני בישראל", לעיל ה"ש 8; כהן וליאון מעמד הביניים המזרחי, לעיל ה"ש 8.

¹⁶ Ephraim Ya'ar *Continuity and Change in Israeli Society: The Test of the Melting Pot*, 10(2) Israel Studies 91 (2005); Yaish & Gabay-Egozi, see above footnote 14; דהן "האם כור ההיתוך הצליח?", לעיל ה"ש 9.

במגמת צמצום במעבר הבין דורי¹⁷. ביטויים נוספים לצמצום הפער האתנו-מעמדי ניתנים בהחלטות חיים כגיל נישואין ומספר ילדים¹⁸, בייצוג בקצונה הבכירה¹⁹ וכן בייצוג בכנסת²⁰. במחקר שערכתי אודות ההתפלגות האתנית של הח"כים היהודים שכיהנו בשנים 1977-2023 מצאתי שבפרוס 2023 שיעור המזרחים עלה על שיעור האשכנזים. צמצום הפער האתנו-מעמדי בא לידי ביטוי גם בשדה התרבותי, ובפילוח שערכתי לנתוני אקו"ם²¹ אודות השירים המושמעים ביותר בכל אחת מהשנים 1993-2021 בתחנות הרדיו הציבוריות²² עולה שהפער לא רק הלך והצטמצם אלא שבשש השנים האחרונות לתקופה הנסקרת (2016-2021) שיעור המזרחים בקרב מבצעי השירים המושמעים ביותר היה גבוה משיעור האשכנזים.

תרשים 1: התפלגותם האתנית של הח"כים היהודים, 1977-2023²³

¹⁷ Yinon Cohen, Noah Lewin-Epstein & Amit Lazarus *Mizrahi-Ashkenazi Educational Gaps in the Third Generation*, 59 Research in Social Stratification and Mobility 25 (2019) (Below: "Cohen, Lewin-Epstein & Lazarus, see above footnote 17")

¹⁸ דהן "פער ההצבעה", לעיל ה"ש 9.

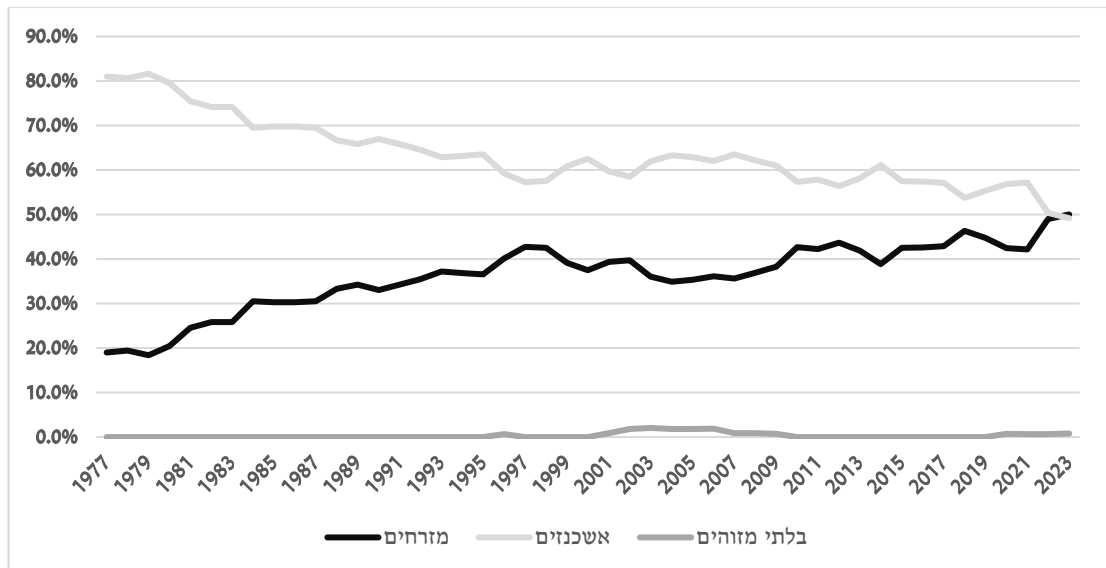
¹⁹ Oren Barak & Eyal Tsur *Continuity Change in the Social Background of Israel's Military Elite*, 66(2) The Middle East Journal 211 (2012).

²⁰ Gideon Rahat & Reut Itzkovitch Malka *Political Representation in Israel: Minority Sectors vs. Women*, 48(3) Representation 307 (2012).

²¹ את הנתונים קיבלתי מאקו"ם (אגודת הקומפוזיטורים, המחברים והמו"לים), באדיבות רמי מדמון, מנהל טכנולוגיות המידע בארגון.

²² עיבוד מקורי שלי לנתונים שקיבלתי מאקו"ם אודות נתוני ההשמעה של שירים בשנים 1993-2021 בתחנות הרדיו הציבוריות (תחנות רשות השידור/כאן תאגיד השידור הציבורי- הרשתות א', ב', ג', מורשת ו-88fm; ותחנות גלי"צ וגלגל"צ). אחר מוצא המבצעים התחקיתי באמצעות מספר מתודולוגיות: במקרה של גברים בעלי שם משפחה אתני מובהק שימש לי שם המשפחה כסיגנל לסימון מוצאם, במקרה של נשים או במקרה של בעלי שמות משפחה מעוברתים התחקיתי אחר כתבות פרופיל שפורסמו על האומנית וראיונות אישיים שנערכו עימם. אל קטעי העיתונות הגעתי באמצעות אוסף העיתונות הלאומי של הספרייה הלאומית, ברחבי הרשת וכמו כן, הסתייעתי במקרים מסוימים בערכי הוויקיפדיה שנכתבו אודות האומנית. במקרה של להקות, התייעצתי עם סמנכ"ל התוכן של אקו"ם שטען כי המקובל בלהקות הוא להתמקד בסולנית אלא אם מדובר במקרים מיוחדים בהם יש יותר מדמות בולטת אחת, כדוגמת 'משינה' אותה הנהיגו יובל בנאי ושלומי ברכה, 'החברים של נטשה' אותה הנהיגו ארקדי דוכין ומיכה שטרית או 'כוורת' בה כל אחד מחברי הלהקה היה אומן מוביל, דומיננטי ומוערך גם לאחר התפרקותה. לפיכך, במקרים כאלה התחקיתי אחר מוצאם העדתי של המנהיגים ונתתי לו את המשקל היחסי, כך למשל: 'החברים של נטשה' הוגדרה כ-0.5 אשכנזית ו-0.5 מזרחית. במקרים בהם מוצא האומנית היה מעורב, התייחסתי אליה/ו כאל 0.5 אשכנזי/ה ו-0.5 מזרחית.

²³ עיבוד מקורי שלי לנתונים מאתר הכנסת, כאשר מוצא הח"כים אותם במספר מתודולוגיות: במקרים בהם הח"כ נולד/ה בחוץ לארץ סווג המוצא בהתאם לשיוכה האתני של ארץ לידתו [יצחק בצלאל "עדות ישראל: שיטת החיטוב, השינויים בחן ומאפייניהן" פעמים: רבעון לחקר קהילות ישראל 111-112 5 (2007) (להלן: "בצלאל, לעיל ה"ש 23"); במקרים בהם נולד בישראל ושם המשפחה עמו הגיע מבית הוא שם עדתי מובהק הכרעתי על פי שם המשפחה; במקרים בהם שם משפחתו מעוברת או שלא עלה בידי לברר את שם נעוריה של חברת הכנסת, נעזרתי בראיונות אישיים ובכתבות פרופיל שפורסמו אודות הח"כ, גם כאן באמצעות אוסף העיתונות הלאומי של הספרייה הלאומית ובמקרים אחרים באמצעות שיטוט באינטרנט. יצוין, כי היות ומדובר באישים/נשים בעל/ות פרופיל ציבורי גבוה בהיותם/ן נבחרות/רי ציבור, במרבית המקרים עלה בידי, ולא בקושי רב, להשיג מידע מהימן אודות מוצא הח"כ.

תרשים 2: התפלגותם האתנית של מבצעייהם היהודים של השירים המושמעים ביותר בתחנות הרדיו הציבוריות, 1993-2021

2. על מזרחיות ושתיקה: אתגרי האתניות במערכת המשפט הישראלית

כשברקע תהליכי המוביליות של מזרחים בשלל זירות חיים, ניצבת בלב מחקרי שאלת הנוכחות האתנית המזרחית במערכת המשפט, ובהרחבה שאלת התפלגותו האתנית של הרכב השופטים בישראל בכלל הערכאות בשנים 1948-2023. בחינה זו חשובה, משום שהמחקר מלמד כי לשאלת הייצוג הקבוצתי עשויה להיות השפעה על האמון והלגיטימציה הציבוריים של הרשות השופטת²⁴,

²⁴ יש לא מעט עדויות אמפיריות המלמדות כי מידת הייצוג של קבוצות מיעוט במערכת המשפט משפיעה על מידת האמון שהן רוחשות לה- ככל שקבוצה פחות מיוצגת כך מידת האמון והלגיטימציה שלה במערכת פוחתת ולהפך. להרחבה, ראו:

Reddick, Malia, Michael J. Nelson, and Rachel Paine Caufield. *Racial and Gender Diversity on State Courts-An AJS Study*, J (48) Judges 28 (2009); Nancy Scherer & Brett Curry *Does Descriptive Race*

ומעבר לכך יש הגורסים שגם על אופי הפסיקה. לא מעט מחקרים אמפיריים ביקשו לבחון את הזיקה שבין הרקע הזהותי של השופט או השופטת – כמגדר, גזע וקבוצה אתנית- לאופי ואופן הפסיקה שלו או שלה, והממצאים שונים ומגוונים. היו מחקרים שלא מצאו זיקה שכזו, ודאי לא שיטתית²⁵; מנגד, בארה"ב, בה בין מינויי השופטים יש גם מינויים פוליטיים, היו שהראו זיקה בין שיוך פוליטי לאופי פסיקה וחומרתה במשפטים פליליים בהתייחס לגזע ולמגדר של הנידון למולם²⁶; והיו שמצאו דווקא זיקה שלילית, והראו כיצד שופטים החמירו עם הענישה של בנות ובני קבוצתם, הפוך מהמצופה לכאורה²⁷. יצוין, כי במחקר אמפירי שנערך בישראל וביקש לבחון הטיות הקשורות למוצאו של הנידון בתביעות לפיצויי נזיקין, חשפה ביטון²⁸ מנגנוני אפליה אתניים, לאומיים ומגדריים המשפיעים, בין במודע ובין אם לאו, על גובה הפיצוי לפי זהותו של הנידון. ממצאיה הראו כי שיטתית, פיצויי הנזיקין להם זוכים גברים גבוהים משל נשים, של יהודים גבוהים משל ערבים ושל אשכנזים גבוהים משל מזרחים.

מכל מקום, הגם שלא ניתן לקבוע האם ישנה זיקה ברורה בין זהות לפסיקה, מקובל לטעון כי הגיוון הזהותי בהרכב השיפוט תורם לפרספקטיבה השיפוטית. זאת, משום ששופטים מזהויות שונות מעניקים עומק ופרספקטיבה אחרת לדיון, על שום הרקע התרבותי השונה ממנו הם מגיעים²⁹. בנוסף, שופטים עשויים לראות מציאות באופן שונה לאור הרקע שלהם, כך למשל לנושאי סבירות ורציונליות עשויות להיות משמעויות תלויות תרבות³⁰. למעשה, גרס ברזילי³¹, ייצוג החסר של מזרחים במערכת המשפט עשוי לתרום להמשך השתקת האתניות המזרחית במשפט, שלדידו גם

Representation Enhance Institutional Legitimacy? The Case of the U.S. Courts, 72(1) *The Journal of Politics* 90 (2010); Hunter, Rosemary *More than just a Different Face? Judicial Diversity and Decision-Making*, 68(1) *Current Legal Problems* 119 (2015); Jannet Kirkpatrick, Miki Caul Kittilson & Valerie Hoekstra *Diversity in the Judiciary: How Diversity Matters for Democratic Inclusion, Representation, and Inequalities*, 8(4) *Politics, Groups, and Identities* 786 (2020); Carroll, Ellen M., Tammi D. Walker, and Alyssa Croft *Diversifying the Bench: Applying Social Cognitive Theories to Enhance Judicial Diversity*, 15(2) *Social and Personality Psychology Compass* e12580 (2021); Chen, Edward M. *The Judiciary, Diversity, and Justice for All Revisited*, LJ 29 *Asian Am.* 2 (2022); Opeskin, Brian *Future-Proofing the Judiciary: Preparing for Demographic Change* (2022) (Bellow: "Opeskin, see above footnote 24"); Allison P. Harris *Can Racial Diversity among Judges Affect Sentencing Outcomes?*, 118(2) *American Political Science Review* 940 (2024).

²⁵ Claire S.H. Lim, Bernardo Silveira & James M. Snyder Jr. *Do Judges' Characteristics Matter? Ethnicity, Gender, and Partisanship in Texas State Trial Court*, 18(2) *American Law and Economics* 302 (2016) (Below: "Lim, Silveria & Snyder, see above footnote 25").

²⁶ Alma Cohen & Crystal Yang *Judicial Politics and Sentencing Decisions*, 11(1) *American Economic Journal: Economic Policy* 160 (2019) (Bellow: "Cohen & Yang, see above footnote 26").

²⁷ מחקר שבדק פסקי דין בבית המשפט לנוער בלואיזיאנה בשנים 2012-1996 מצא שבניגוד לציפייה, שופטים דווקא החמירו עם בני קבוצתם. הממצאים הראו כי צעיר שחור/לבן שהגיע למשפט למול שופט מקבוצת הגזע שלו, סיכוייו לעונש מאסר גבוהים בכ-20% מסיכוייו באם בן הקבוצה האחרת היה דן אותו, ויתרה מכך, ככל וקיבל עונש מאסר הרי שמשכו צפוי להיות ארוך בכ-14% מזה שהיה מטיל שופט מקבוצת הגזע האחרת, ראו:

Briggs Depew, Ozkan Eren & Naci Mocan *Judges, Juveniles and In-Group Bias*, 60(2) *The Journal of Law and Economics* 209 (2017).

²⁸ יפעת ביטון "פגיעה מינוס הפליה שווה הטיה": על הטיה והפליה בפיצוי נפגעי תאונות דרכים בישראל" **המשפט** כח (2023) (להלן: "ביטון" על הטיה והפליה", לעיל ה"ש 28").

²⁹ ראו למשל:

Michael Kirbi *Women in the Law – What next?*, 16(1) *Feminist Law Journal* 148 (2002); Lim, Silveria & Snyder, see above footnote 25; Opeskin, see above footnote 24.

³⁰ גד ברזילי "אחרים בתוכנו: משפט וגבולות פוליטיים לקהילה החרדית" **עיוני משפט** כז 587 (2003) (להלן: "ברזילי" "אחרים בתוכנו", לעיל ה"ש 30); רונן פרי, אורן גזל-אייל ורון טובול "הטיות מגדירות בתפיסת הכרעות שיפוטיות" **המשפט** כד 1 (2018) (להלן: "פרי, גזל-אייל וטובול" "הטיות מגדירות", לעיל ה"ש 30); גד ברזילי "משפט וזהויות", לעיל ה"ש 6.

³¹ ברזילי "משפט וזהויות", לעיל ה"ש 6.

ככה אינה קיימת די במשפט, כפי שהראה בעבודתו³² וכפי שהראתה ביטון בעבודתה³³. היכן שהיא מתקיימת, גרס ברזילי³⁴, ניתן לראות את השפעתה, גם אם בעקיפין, על אופני ההסתכלות על סוגיה משפטית. כראיה, הביא את פסיקת השופט אלרון לאכוף את תקנה 21 לתקנות סדר האזרחי, התשמ"ד – 1984, ולאפשר ל-11 משפחות מעולי תימן וילדיהן להגיש תביעה אזרחית מאוחדת 'קולקטיבית' בגין הנחת אלרון עצמו, הדגיש ברזילי, כי מדובר במחדל ממשלתי שרלבנטי לאותן משפחות. לשיטת ברזילי, אפשר שזהותו האתנית של אלרון עמדה ברקע לרגישות שגילה בסוגיה שהובילה אותו לנקוט צד בוויכוח ערכי תוך שהניח שמדובר בעוולה וכסימוך, ציטט מדברי אלרון:³⁵

*"פרשה קשה וכואבת בתולדות מדינת ישראל: פרשת היעלמותם של ילדים מבין עולי תימן בראשית ימי המדינה, בתקופת עלייתה ארצה וקליטתה בה. כל אחת ממשפחות המערערים נושאת עמה משא כבד של צער וכאב על אבדן ילדה, ואף חלופי הזמן אין בו כדי להוות מרפא. לצער זה יש שם ופנים, הוא נחוה באופן ייחודי ואישי בכל אחת מהמשפחות... היבט זה מצדיק, מבחינה עובדתית ומשפטית, דיון מאוחד בפרשה היסטורית סבוכה וכואבת זו"*³⁶

שאלת הגיוון האתני במערכת המשפט העסיקה את מקבלי ההחלטות בישראל, ובראשם את ראש הממשלה הראשון דוד בן גוריון אשר תבע למנות מזרחי לבית המשפט העליון. תביעה זו, שנומקה כתנאי הכרחי ליצירת תודעת שותפות בקרב כלל האוכלוסייה וכתוצאה כתנאי ללגיטימציה למערכת המשפט, ידעה התנגדות. אולם, התעקשותו הערכית וכמו גם עוצמתו הפוליטית גברו לבסוף עם מינוי השופט אליהו מני ב-1962, אפשר כשברקע מחאת ואדי סאליב ב-1959³⁷. אולם, המינוי לא היה לסנונית ראשונה ובפועל רק ב-1977 מונה השופט המזרחי השני, דוד בכור, וזאת לאחר פרישת מני. למעשה, במרבית השנים שבין 1962-2023 כיהן שופט מזרחי אחד בערכאה זו, במיעוט שולי כיהנו שניים ורק בעשרת החודשים שבין אוקטובר 2017 לאוגוסט 2018 כיהנו בה במקביל שלושה מזרחים³⁸, דומה שזהו מקור הביטוי השגור "הכיסא המזרחי בעליון"³⁹.

שאלת הגיוון האתני במערכת המשפט הוסיפה להעסיק את הציבוריות הישראלית וגם היא אשר עמדה ברקע להחלטת שר המשפטים לשעבר יוסי ביילין למנות בינואר 2000 את הוועדה לסדרי הבחירה של השופטים שבראשה הועמד שופט העליון יצחק זמיר. ועדה זו נתבקשה לבחון את סדרי בחירת השופטים בישראל, לבדוק טענות שהועלו אודות הרכבה האנושי של המערכת ולהציג המלצות לשיפור. בין הטענות שבחנה הוועדה הייתה שאלת השיקוף, דהיינו מידת החפיפה בין ההטרונגניות הזהותית של שופטי ישראל לזו של אוכלוסיית ישראל. משבחנה זאת, קבעה הוועדה

³² ברזילי "אחרים בתוכנו", לעיל ה"ש 30, שם הראה כיצד מערכת המשפט בישראל מוטה לתרבות מערבית חילונית. כך, לשיטתו, אסרה ועדת הבחירות המרכזית הפצת בקבוקי שמן במסגרת קמפיין הבחירות לרשויות המקומיות ב-1998. לטענתו, הוועדה סירבה לקבל שהתנהגות שכזו נחשבת לרציונלית, אף שנפוצה בקרב חלק מהדתיים יוצאי צפון אפריקה כמסורת ארוכת שנים. לדידו, סימון המעשה כלא רציונלי מבטא את כפיפות המערכת לפרשנויות תרבותיות מערביות ולהשתקת תרבויות מזרחיות.

³³ ביטון "מזרחים במשפט", לעיל ה"ש 14.

³⁴ ברזילי "משפט וזהויות", לעיל ה"ש 6.

³⁵ שם 296.

³⁶ מתוך: ע"א 2392/19 עוזרי נ' מדינת ישראל (נבו) 24.12.2019.

³⁷ ניר קידר "בן גוריון והמאבק למינוי שופט ממוצא ספרדי לבית המשפט העליון" מחקרי משפט יט 515 (2003) (להלן: "קידר, לעיל ה"ש 37"); נתן ברוך **משפט, יצרים ופוליטיקה – שופטים ומשפטנים בסוף המנדט ובראשית המדינה** (2014) (להלן: "ברוך, לעיל ה"ש 37"); רון חריס **המשפט הישראלי – השנים המעצבות: 1948-1977** (2014) (להלן: "חריס, לעיל ה"ש 37"); ברזילי "משפט וזהויות", לעיל ה"ש 6.

³⁸ אורי שוהם (2018-2012), מנחם מזוז (2021-2014) ויוסף אלרון (מונה ב- 2017 ועתיד לפרוש ב- 2025).

³⁹ משה בכר "על 'כיסא השופט המזרחי' בבית המשפט העליון – עבר, הווה, עתיד" **דיומא** (20.2.2022) <https://dyoma.co.il/law/1095> (להלן: "בכר, לעיל ה"ש 39").

כי הרשות השופטת מבטאת את עקרון השיקוף לא פחות ואף יותר, כלשונה, מהמקובל במדינות אחרות. כתנא דמסייע לקביעתה, העלתה כי שיעור הנשים מכלל השופטים עמד באותה העת על 43%. אשר לשיקוף המוצא האתני ולשיוך הדתי, טענה כי בהיעדר נתונים אמפיריים מהימנים לא ניתן לבחון את מידת היישום של עקרון השיקוף ואולם הכריעה:

"בהעדר נתונים כאלה, אפשר לומר, על יסוד התרשמות כללית, שנראה כי למעשה לא קיימת בעיה רצינית באשר לשיקוף של הרכב השופטים מבחינת המוצא העדתי או מבחינת האמונה הדתית. לעומת זאת, עדיין אין שיקוף הולם של המגזר הערבי ושל העולים החדשים"⁴⁰

כלומר, על יסוד התרשמותם "הכללית" של חברי הוועדה- השופט יצחק זמיר, פרופ', אז ח"כ, אמנון רובינשטיין ועו"ד יורי גיא-רון- קבעו כי עקרון השיקוף בא לידי ביטוי בכל הנוגע למוצא עדתי, קרי שיעור המזרחים במערכת המשפט משקף דיו את שיעורם באוכלוסייה. ראוי לציין, כי לימים הודה השופט זמיר⁴¹ כי בכל הנוגע לבית המשפט העליון עקרון השיקוף אינו בא לידי ביטוי מספק:

"על פי רוב לא כיהן בבית המשפט העליון בכל זמן נתון אלא שופט אחד, מכל מקום לא יותר משני שופטים, ממוצא מזרחי. יחס כזה אינו משקף את משקלם של בני עדות המזרח בכלל האוכלוסייה, שהרי הם כמחצית מן האוכלוסייה היהודית. בכך, נבדל 'הכיסא העדתי' (בבית המשפט העליון, א.כ.) מן 'הכיסא הדתי' (כנ"ל, א.כ.)"⁴²

קביעת הוועדה כי קיים שיקוף אתני מספק עוררה ביקורת, כאשר גם בקרב הגורסים שהקפדה על שיקוף כעיקרון מנחה במינוי שופטים עלולה להוביל לפוליטיזציה נטען שהוועדה החמיצה הזדמנות לחזק את הלגיטימציה הציבורית של הרשות השופטת לו סיפקה מענה לשאלת הייצוג, שהייתה ועודנה מהביקורת החריפות על המערכת⁴³. כפתרון אפשרי לשאלת הפוליטיזציה היה מי שגרס שבחברה רב תרבותית יש ערך משמעותי בהקפדה על גיוון קבוצתי, ובלבד שכל הממונים לעליון, מבלי קשר למגדרם, מוצאם ודתם, יהיו שותפים למסורת הליברלית המגולמת בפסיקה הישראלית ובכך יגוון ההרכב באופן שישקף את האוכלוסייה אך לא יאפשר פוליטיזציה של הפסיקה⁴⁴.

3. לשאלת הגיוון האתני במערכת המשפט: על האתגר והתמודדות המתודולוגיים

בהעדר נתונים רשמיים וברי סמכא באשר לזהותם האתנית של השופטים, כפי שזיהתה ועדת זמיר⁴⁵, המחקר שעסק עד כה בנוכחות האתנית המזרחית במערכת המשפט התמקד בעיקר בערכאת העליון⁴⁶ או בהתחקות אחר סיגנלים סוציולוגיים המרמזים על זהות אתנית⁴⁷. להתמקדות בעליון יש היגיון ערכי ופרקטי רב- הערכי, כפי שטען ברזילי⁴⁸, עניינו בכך שהעליון הוא בבחינת סמן

⁴⁰ דו"ח ועדת זמיר, לעיל ה"ש 1.

⁴¹ יצחק זמיר "האליטה המשפטית" אליטות חדשות בישראל 137 (אליעזר בן רפאל ויצחק שטרנברג עורכים 2007) (להלן: "זמיר, לעיל ה"ש 41").

⁴² שם 144.

⁴³ שמעון שטרית "תהליך מינוי שופטים: הליכים ואמות מידה" המשפט ח 357 (2003).

⁴⁴ מנחם מאוטנר "מינוי שופטים לבית המשפט העליון בחברה רב תרבותית" מחקרי משפט יט 423 (2003); על השפעת המינוי הפוליטי על אופי הפסיקה, ראו עבודתן של: Cohen & Yang, see above footnote 26, בה הדגימו כיצד לזהות הממנה של השופט האמריקאי, ממשל רפובליקני או דמוקרטי, יש השפעה על אופי הפסיקה שלהם במשפט פלילי, לרבות בהחמרת ענישה, של מיעוטים, נשים ועוד.

⁴⁵ דו"ח ועדת זמיר, לעיל ה"ש 1.

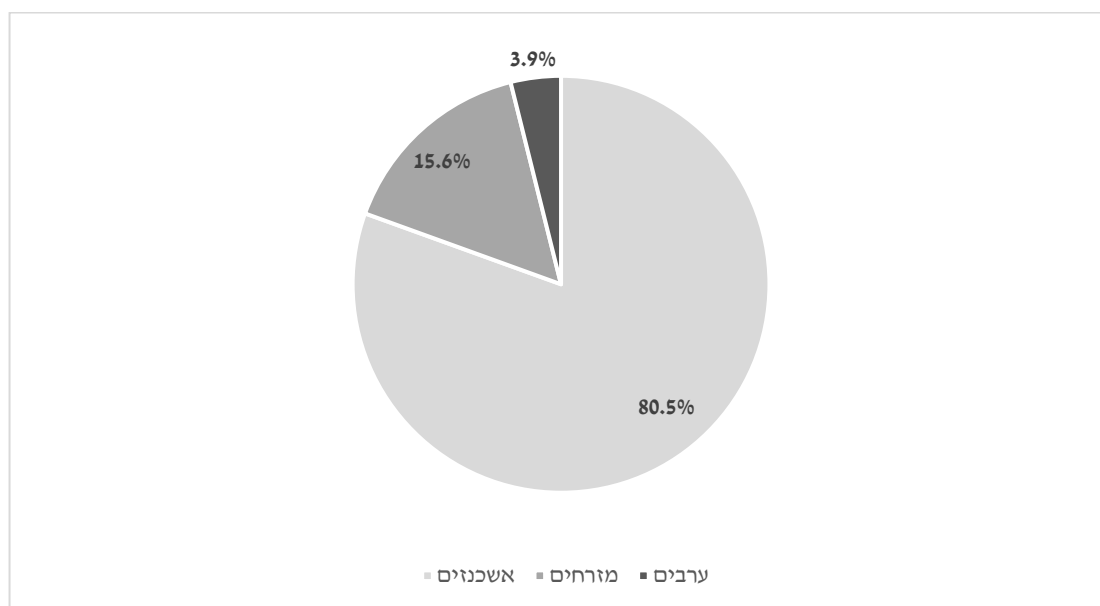
⁴⁶ למשל: גולדמן, לעיל ה"ש 3; ברזילי "משפט וזהויות", לעיל ה"ש 6.

⁴⁷ ישנו קושי מתודולוגי משמעותי באיתור מוצא שופטים ילידי הארץ שאינם נושאים שם עדתי מובהק (למשל: 'בוזגלו' כשם מזרחי מובהק ו-'גולדמן' כ'אשכנזי מובהק) ובמקרה של נשים זה אף קשה עוד יותר, כי גם באם נושאת השופטת שם מובהק קשה לדעת האם זה שמה מנעורים או נישואים. לפיכך, נקט חספר (לעיל ה"ש 4) במתודולוגיה לזיהוי אתני באמצעות סיגנלים עקיפים, כהתחקות אחר יישוב מולדת וילדות השופט או השופטת.

⁴⁸ ברזילי "משפט וזהויות", לעיל ה"ש 6.

למערכת כולה, בהיותו כמשאת הנפש של רוב ככל השופטים והשופטות. משכך, עמידה על התפלגותו האתנית יש בה כדי ללמד על מגמות בכלל המערכת. הפרקטי, עניינו בכך שהמכהנים בעליון הם דמויות בעלות פרופיל ציבורי גבוה ואפשר בנקל לאתר את מוצאם האתני באמצעות ראיונות וכתבות שפורסמו אודותיהם, מה שאין כן בדבר כ-1,500 השופטות והשופטים היהודים שניהנו מאז קום המדינה בערכאות האחרות. מכל מקום, המחקרים שפורסמו עד כה מלמדים ששיעור המזרחים מכלל שופטי העליון נמוך משמעותית משיעורם באוכלוסייה, ולטענת ברזילי⁴⁹ נמוך בכפי חמישה. בשנים 1948-2023 כיהנו בעליון במינוי קבוע 74 שופטים ושופטות יהודים, 12 מהם מזרחים המהווים כ-16.2% משופטי העליון היהודים וכ-15.6% מכלל השופטים, יהודים ושאינם.

תרשים 3: התפלגותם האתנית של שופטי העליון, 1948-2023

היה מי שנענה לאתגר המתודולוגי וביקש לעמוד על התפלגותם האתנית של שופטי ישראל באמצעות סיגנלים סוציולוגיים, כך למשל התחקה ברזילי⁵⁰ אחר שמות משפחה מסומנים אתנית ומצא ששיעור השופטים והשופטות שניהנו בשנים 1948-2021 שנשאו שם משפחה מזרחי מובהק עמד על 10%-14%. ברם, הודה שהאפקטיביות של סיגנל זה ומהימנותו מוגבלות, נוכח העובדה שרבים מן השופטים מעברתים את שמותיהם ורבות מן השופטות נושאות את שם האנשים להם נישאו. מחקר חלוצי ומרשים בתכליתו ובהיקפו ערך חספר⁵¹ בו ביקש למפות את כ-1,500 השופטים שניהנו בכלל הערכאות בשנים 1948-2020 לפי משתנים סוציו-דמוגרפיים שונים, כמגדר, לאום, מוסד לימודי, השתייכות דתית ומוצא עדתי. אשר למוצא, חספר ניגש אל הנתונים מנקודת מוצא דומה לזו של ברזילי⁵², ולא זו אף זו אלא שנקט גם הוא במסורת מתודולוגיית הסינגל המסמן. חספר לא הסתפק בשמות משפחה, וביקש להעמיד מגוון מסמנים נוספים, עקיפים וישירים. בעקיפים, ביקש לבחון את התפלגות השופטים לפי היישובים בהם נולדו וגדלו ואשכולותיהם החברתיים-כלכליים, וזאת תחת ההנחה שהריבוד האתני קשור לריבוד כלכלי ולהפרדה גיאוגרפית. כך, מצא ששיעור השופטים

⁴⁹ שם.

⁵⁰ שם.

⁵¹ חספר, לעיל ה"ש 4.

⁵² ברזילי "משפט וזהויות", לעיל ה"ש 6.

היהודים שגדלו ביישובים מאשכולות 1-6 יותר מהכפיל עצמו ב-25 השנים האחרונות של התקופה אותה סקר. עם זאת, הבהיר כי אף שנרשמה מגמת שיפור עדיין גם בתום התקופה הנסקרת שיעור השופטים שגדלו ביישובים מאשכולות 1-6 נמוך משיעורם באוכלוסייה.

באשר לישראל, נאלץ, בדומה לברזיל, לנקוט במבחן שם המשפחה. אך בניגוד לברזילי שעשה, לעדותו, בדיקה ראשונית, חספר הרחיב את המבחן ובדק הן שמות אשכנזיים מובהקים והן שמות מזרחיים מובהקים. מבדיקתו עלה, כי עד 1961 רק 16% מהשופטים היהודים לא נשאו בשמות משפחה מובהקים אתנית, בעוד שבשנים 1962-1981 שיעורם עלה ל-44% ולא פחות מ-51% מכלל השופטים שמונו ב-15 השנים האחרונות לתקופה הנסקרת נשאו שמות משפחה שאינם מובהקים אתנית. עלייה דרסטית זו באה אגב ירידה דרסטית בשיעור השופטים שנשאו שמות משפחה אשכנזיים מובהקים עד לכ-35% בלבד מהשופטים שמונו ב-10 השנים האחרונות בתקופה שסקר. זאת, שעה ששיעור השופטים שנשאו שמות משפחה מזרחיים מובהקים לא ירד, אף כי היה די נמוך ונע סביב ה-10%. על בסיס מבחן זה, תוך הצלבת הממצאים ממבחן היישובים, שיער כי ב-25 השנים האחרונות לתקופה הנסקרת נרשמה עליה בשיעור המזרחים שכיהנו ברשות השופטת. עם זאת, בהיעדר נתונים רשמיים או נתונים מהימנים אחרים, לא ניתן לקבוע את שיעורם המדויק.

את עבודת הדוקטורט שלה הקדישה Levi-Ariel⁵³ לבחינת שאלת הגיוון המגדרי, הלאומי והאתני לא רק בקרב השופטים אלא גם בקרב עורכי הדין והסטודנטים למשפטים, כאשר בשתי הקבוצות האחרונות בדקה זאת באמצעות שני סקרים נרחבים מאוד בהם השתתפו למעלה מ-2,000 משיבים. למענה לשאלת מוצא השופטים נקטה בשני מבחנים- ארץ המוצא וסיגנלים משלימים, כך שבאם השופט נולד באחת מהארצות אותן מיפתה כ-'מזרחיות'⁵⁴ הוא הוגדר כמזרחי ובאם ענה על אחד מהסיגנלים המשלימים המסמנים מזרחיות⁵⁵ הוגדר כמי "שנראה כמזרחי". מחקרה העלה כי ב-2016-2017, בהן התמקדה, כיהנו 665 שופטים- 6% היו מזרחים ו-9.6% "נראו כמזרחים", למולם 26.3% אשכנזים ו-37.8% "נראו כאשכנזים". בהתבססותה על תבחינים אלו, עלה בידה של Levi-Ariel לעמוד או לפחות לשער את מוצאם של 79.7% מכלל השופטים שכיהנו בשנים אלו. אשר לשיעור המזרחים בקרב עורכי הדין והסטודנטים למשפטים, אותו ביססה על הגדרותיהם העצמיות של משיבי סקריה, מצאה כי 22% מעורכי הדין ו-34% מהלומדים משפטים הגדירו עצמם כמזרחים. במחקרה החלוצי ופורץ הדרך הראתה כי אף שהמזרחים מתמודדים עם ייצוג חסר שעה שהאשכנזים נהנים מייצוג יתר, דומה כי הפער נמוך משנטו לחשוב לאורך השנים. מעבר לכך, בהתבסס על ההתפלגות האתנית בקרב עורכי הדין והסטודנטים למשפטים, המשמשים עתודת אנוש לשופטי העתיד, אפשר להניח כי מגמת ההתגוננות האתנית של הרכב השופטים תמשיך בעתיד. מכל מקום, מחקרה המרשים מאוד אינו מספק אפשרות להתבונן על המגמות ארוכות הטווח של ההתפלגות המגדרית, לאומית ואתנית של הרשות השופטת ובנוסף, לא עלה בידה למפות את זהותם העדתית של חמישית מהשופטים שכיהנו באותה העת. במחקרי, אבקש להמשיך את עבודתה ולחתור להרחבת יריעת הידיעה באשר למוצא השופטים ולהרחיב את ספקטרום ההתבוננות מנקודת זמן לציר הזמן.

⁵³ Levi-Ariel, see above footnote 5.

⁵⁴ בעיקר ארצות אפריקה ואסיה אך לא רק, כך למשל כללה גם את בולגריה ומדינות נוספות (ראו שם בעמ' 126-127).
⁵⁵ בהערת שוליים מס' 785 בעבודתה התייחסה לסיגנלים המשלימים וכללה שמות משפחה, פרסומים אודות השופט ועוד.

4. לא פרשנות, נתונים: על מה שבספרות, על מה שאינו ועל מה שאבקש להציע

בניגוד לעיסוק הנרחב של הסוציולוגיה באתניות המזרחית על היבטיה ומשמעויותיה, חוקרי המשפט בישראל לא הרבו לחקור את ביטוייה או העדרה במערכת המשפט⁵⁶. זאת למרות, ששאלת הגיוון האתני במערכת המשפט הייתה, ועודנה, סוגיה מרכזית בשיח הציבורי והפוליטי, בימי בן גוריון⁵⁷ כמו בימי נתניהו⁵⁸. ברם וכאמור, בהעדר נתונים רשמיים, הניסיונות לאפיונה ולמיפוייה האתני של מערכת המשפט היו מועטים והתקשו, לעדותם, לצלוח את האתגר המתודולוגי⁵⁹ ולרוב התמקדו בערכאת העליון⁶⁰. בנייר זה, אבקש להציג את הנתיות שהעמדתי למול האתגר המתודולוגי, וכפי שאפרט סייעו לי בהתחקות אחר מוצאם של למעלה מ-92% מהשופטות והשופטים היהודים שניהנו בכלל הערכאות בשנים 1948-2023, זאת תוך סימון ההתפלגות האתנית שנרשמה בכל אחת מ-75 השנים בהן התמקד המחקר. בשולי הדברים, אבהיר כי אין בכוננתי לטעון לפרשנות הסברית מחייבת אודות הנתונים והמגמות אלא להציגן כמצע אודותי יוסיף השיח האקדמי כמו הציבורי להתקיים.

ג. מתודולוגיה:

1. מיהו מזרחי?

בסוציולוגיה מקובל לתחום את ראשית התהוות הקטגוריה "מזרחים" בשנות החמישים, בהגיע כמיליון יהודים מארצות האסלאם לישראל⁶¹. אולם, לדיכטומיה 'אשכנזים' ו-'ספרדים' ועדות המזרחי שורשים היסטוריים בדמות שתי מסורות הלכתיות- של יהדות ספרד וארצות האסלאם שהתבססה על פסקי הרמב"ם ובהמשך רבי יוסף קארו מזה, ו של יהדות אירופה מזה⁶². יצוין, שהאימפריה העות'מנית הגדירה את הספרדים ועדות המזרח כעדה אחת⁶³, ובהקשר זה, גרס הסוציולוג סמי שלום שטרית⁶⁴ שיש יסוד עדתי משותף בין הספרדים למזרחים, שאותו העמיד בצלאל⁶⁵ על בסיס המוסדות הקהילתיים המשותפים בארץ ישראל, כלומר 'עדה' במובן הקהילתי ולא האתני.

על התמזגות מסורות הפסיקה של יהדות ספרד ויהדות ארצות האסלאם, טען צור⁶⁶ שמגורשי ספרד התיישבו ברובם ברחבי האימפריה העות'מנית והסתפחו אליהם, בהמשך, יהודים מארצות

⁵⁶ ראה: ביטון "מזרחים במשפט", לעיל ה"ש 14; ברזילי "משפט וזהויות", לעיל ה"ש 6.

⁵⁷ קידר, לעיל ה"ש 37; ברון, לעיל ה"ש 37; חריס, לעיל ה"ש 37.

⁵⁸ למשל: אלבשן, לעיל ה"ש 2.

⁵⁹ חספר, לעיל ה"ש 4.

⁶⁰ ראו: גולדמן, לעיל ה"ש 3; בכר, לעיל ה"ש 39; ברזילי "משפט וזהויות", לעיל ה"ש 6.

⁶¹ יהודה שנהב **היהודים-הערבים – לאומיות, דת ואתניות** (2006); M. Lamont, G. M. Silva, J. Welburn, J. Guetzkow, N. Mizrahi, H. Herzog & E. Reis, *Getting Respect – Responding to Stigma and Discrimination in the United States, Brazil & Israel* (2016); זהבה ברקני וחנוך בן פזי "עדתיות וגזענות בחינוך" **זינו נוצץ מדמע – סוגיית המזרחיות בהקשרים חינוכיים ותרבותיים** 39 (מימי חסקין וניסים אבישר עורכים) (2019); אביעד מורנו ונח גרבר "חקר יהודי ארצות האסלאם בישראל – התפתחות ופיצולים" **ההיסטוריה הארוכה של המזרחים: כיוונים חדשים בחקר יהודי האסלאם** 7 (אביעד מורנו, נח גרבר, אסתר מאיר-גליצנשטיין ועופר שיף עורכים) (2021).

⁶² הילה שלם-בהרד "זהות עדתית והתמיינות קבוצתית במחנות העולים ובמעברות" **ההיסטוריה הארוכה של המזרחים: כיוונים חדשים בחקר יהודי האסלאם** 88 (אביעד מורנו, נח גרבר, אסתר מאיר-גליצנשטיין ועופר שיף עורכים) (2021) (להלן: "שלם-בהרד, לעיל ה"ש 62").

⁶³ ירון צור "ההיסטוריוגרפיה הישראלית והבעיה העדתית" **פעמים** 1 94 (2003) (להלן: "צור, לעיל ה"ש 63"); תמר גוזנסקי **קומוניסטים מזרחים: המערכה נגד אפליה עדתית ולמען הזכות לדיון** (2018).

⁶⁴ סמי שלום שטרית **המאבק המזרחי בישראל 1948-2006** (2006).

⁶⁵ בצלאל, לעיל ה"ש 23.

⁶⁶ צור, לעיל ה"ש 63.

האסלאם, כשלטענת שלם-בהרד⁶⁷ היה זה תהליך שהחל במאה ה-16 בהצטרף יהודים 'מוסתערבים', איטלקים, פרובנסלים והרומנטיים למסורת הספרדית. עם זאת, ישנן עדויות לניסיונות יהודי מהבלקן לבדל עצמם מ'המזרחים' במעברות, באמצעות שפת הלידנו ובכינויים העצמי כ-'ספניולים'. מכל מקום, דשן ושוקד⁶⁸ גרסו כי המכונים תחת הקונטקסט הישראלי 'מזרחים' הם יהודים שהתקבצו משבעה אזורים- המגרב החיצוני (מרוקו); המגרב הפנימי (כתוניסיה); תימן; בלקן (כטורקיה, בולגריה ויוון); ארצות הסהר הפורה(כעיראק); פרס ושלוחותיה במרכז אסיה (כגיאורגיה ובוכארה); והודו; שהמשותף להם, לדידם, הוא השורשים התרבותיים. בחלוקה דומה נקט גם הנשיא יצחק בן צבי⁶⁹, שגרס שהיהודים הספרדים מורכבים משבע קבוצות- הספרדים, שלשונם ספניולית; המוגרבים; התימנים; העדות הקטנות דוברות הערבית, הארמית או הטורקית; דוברי פרסית, לרבות אפגניסטן ובוכארה; יהדות הקווקז; וגם הקראים והשומרונים, שהלכתית אינם יהודים; כשיצוין, שחלוקה דומה הציע גם טרטקובר⁷⁰. בעבודתי, אימצתי הגדרה רחבה, המבוססת על המסורות ההלכתיות והכוללת יהודים מארצות המזרח, הקרוב (כעיראק, סוריה, תימן), הרחוק (הודו), מרכז אסיה (כאיראן), היהדות ההררית, צפון אפריקה, ספרדים, איטלקים ויהודי הבלקן, בדומה לחוקרים רבים כאמור⁷¹. על בסיס הגדרה זו, סקרתי את ייצוגם במערכת המשפט, בכל אחת מערכאותיה ובשנים 1948-2023, של יהודים שמוצאם מהאזורים הללו. אם כן, שופטים שמוצא משפחותיהם מצפון אפריקה⁷², אסיה⁷³, ספרד⁷⁴ או ארצות הבלקן⁷⁵ הגדרתי כ-"מזרחים"⁷⁶.

יודגש, כי לא את כל מי שהולדתו או מוצא משפחתו מקהילות אלו הגדרתי כ-"מזרחי", אלא נתתי דעתי לשם המשפחה ולקורותיה ההיסטוריים, ככל שעלה בידי. זאת משום, שבחלק מהמקרים

⁶⁷ שלם-בהרד, לעיל ה"ש 62.

⁶⁸ שלמה דשן ומשה שוקד **יהודי המזרח: עיונים אנתרופולוגיים על העבר והווה** (1984).

⁶⁹ יצחק בן צבי **אוכלוסי ארץ ישראל: אוכלוסינו בארץ** (1929).

⁷⁰ אריה טרטקובר **שבטי ישראל** (1965).

⁷¹ ציין, כי אף שלא מצאתי לכך מסורת מחקרית בחרתי לכלול את השופטים שמוצאם מאתיופיה כחלק מהמזרחים. ברקע לכך, שלושה שיקולים: **האחד**, קבוצת "האשכנזים" הייתה, ובמידה רבה אף עודנה, לקבוצת המרכז בחברה הישראלית, בקונטקסט הסוציולוגי, התרבותי, הפוליטי וההיסטורי שלה צמחה התנועה הציונית והיא זו שעיצבה את רוחה, דמותה, צביונה ומוסדותיה של ישראל למן הקמתם. תחת נסיבות אלו, נקלטו מהגרים יהודים מכל העולם והם עמדו למול המרכז הישראלי שהיה אשכנזי [ראו למשל: ברוך קימרלינג **קץ שלטון האחוסיים** (2001)]. משכך, דומני שבהקשר הזה יהודי אתיופיה כמוהם כיהודים המזרחים, הם אינם אשכנזים. **השני**, מרבית העולים מאתיופיה נקלטו בפריפריה הגיאוגרפית והחברתית של ישראל, שעיקרה, לפחות היסטורית, מיושב ביהודים שמוצאם מזרחי. לפיכך, גם אם המקורות המסורתיים הלכתיים של יהודי אתיופיה אינם ממסורות עדות המזרח והספרדים, הרי שהתמקמותם בישראליות הייתה דומה. **השלישי**, ככלות הכל בשאלות של מוביליות עסקינה, כאשר הנחת העבודה, שנתמכת בסימוכין אמפיריים, היא שהאשכנזים היו לרוב מוצק ומכריע של המערכת המשפטית. לפיכך, בהינתן שכיחנו בישראל בסך הכל שלושה שופטים ושופטות שמוצאם מאתיופיה, ובהינתן שהתמקמותם האתנו-מעמדית בישראליות דומה יותר לגורל המזרחים, בחרתי לכלול את שנות הכהונה שלהם כחלק מהשופטים המזרחים.

⁷² כאמור, לרבות אתיופיה.

⁷³ לרבות מדינותיה האסיאתיות של בריה"מ, כגיאורגיה וכיהדות ההררית, וכן יהדות הודו.

⁷⁴ ובכלל זה יהודים איטלקים, הנוקטים במסורות דומות לזו של הספרדים והמזרחים (ראו: בצלאל, לעיל ה"ש 23).

⁷⁵ כטורקיה, יוון ובולגריה.

⁷⁶ ציין, מרבית היהודים המכונים "המזרחים" הגיעו ארצה בשנות החמישים מארצות צפון אפריקה ואסיה. קהילות אשר סבלו מהשלכות הפער האתנו-מעמדי, שלו היבטים השכלתיים מובהקים, בדור הראשון והשני לעלייה [ראו למשל: שלמה סבירסקי ושרה קציר "אשכנזים ומזרחים: יחסי תלות בהתהוות" **מחברות למחקר ולביקורת** 1 21 (1978); שלמה סבירסקי **לא נחשלים אלא מנוחשלים: מזרחים ואשכנזים בישראל, שיחות עם פעילים ופעילות** (1981); יעקב נהון **דפוסי התרחבות ההשכלה ומבנה הזדמנויות התעסוקה: הממד העדתי** (1987); ינון כהן, יצחק הברפלד וטלי קריסטל "מזרחים, אשכנזים ומעורבים": פערי השכלה בקרב יהודים ילידי ישראל" **פרקטיקה של הבדל בשדה החינוך: מבט מלמטה** (יוסי יונה, ניסים מזרחי ויריב פניגר עורכים 2012); Cohen, Lewin-Epstein & Lazarus, see above footnote 17; אברהם שניידר וגיא אבוטבול-זלינגר "ההשפעה של גבולות מרחביים במעמד הבינוני המפוצל על עיצובן של זהויות אתניות" **ההד המזרחי במרכז הישראלי** 70 (גיא אבוטבול-זלינגר עורך 2022) (להלן: "שניידר ואבוטבול-זלינגר, לעיל ה"ש 76"); אורנה ששון-לוי ונסים ליאון "שאלת ההשתכנות במעמד הבינוני המזרחי: לקראת תיאוריה של 'דריכות אתנית'" **ההדר המזרחי במרכז הישראלי** 21 (גיא אבוטבול-זלינגר עורך 2022) (להלן: "ששון-לוי וליאון, לעיל ה"ש 76"). כאשר רק בחלוף השנים ובפרט בדור השלישי לעלייה החלו הפערים להצטמצם. משמעות הדבר, שלו נתמקד רק בעליות "המזרחים", ללא יהדות הבלקן והקהילות הספרדיות ואו המזרחיות של היישוב הישן, אזי כמעט ולא נראה שופטים מזרחים בשני ואולי אף בשלושת העשורים הראשונים.

הגיעו יהודים אשכנזיים לקהילות יהודיות בארצות אלו, כדוגמת השופטת דליה דורנר שסבה היה לרבה הראשי של קהילת האשכנזים באיסטנבול ובנסיבות אלו התגוררו בה הוריה ואף היא נולדה שם, אך מנהיגיה והגדרתה העצמית של המשפחה הייתה אשכנזית.⁷⁷ מקבילה, ניתן למצוא אצל ח"כ לשעבר נינו אבסדזה, שאף שמשפחתה האשכנזית עלתה מגיאורגיה.⁷⁸

אציין כי מצויד בלקחי עבודתה של שגיב⁷⁹ על המעורבים אתנית, שאיפתי הייתה לזהות את ארץ המוצא של שני הורי השופט והשופטת, ואכן עלה בידי לעשות כן ב-80.8% מכלל המקרים בהם זוהה מוצא האב של השופט או השופטת. את השופטים והשופטות הללו הגדרתי כמי שמוצאם 'מעורב', כפי שיפורט.

2. שיטת המחקר:

בהתבסס על קורות החיים המובאים באתר הרשות השופטת, בשנים 1948-2023 כיהנו 1,514 שופטים ושופטות יהודים. על פי רוב, קורות החיים באתר מוצגים בפורמט די גנרי הכולל שם פרטי ומשפחה, את המוסד בו רכשו השכלה, המשפטית ושאינה, ונקודות ציון עיקריות בקריירה, במערכת המשפטית ומחוצה לה. במרבית המקרים, צוינה ארץ הלידה ובחלק לא מבוטל שלהם צוינה גם העיר בה גדלו או סיימו את לימודיהם התיכוניים.⁸⁰

במקרים בהם ארץ הלידה אינה ישראל הסיווג האתני היה לרוב פשוט ומובהק, לבד ממקרים בודדים בהם לא נמצאה הלימה בין ארץ הלידה לשם המשפחה או מאפייניה (כדוגמת השופטת דורנר, כאמור). במקרים בהם השופט נולד בארץ, בירת את מוצא אביו לפי שם משפחתו תוך הסתייעות בשורת כלים כבאתר האינטרנט של "אנו" (לשעבר בית התפוצות) המציג מאגר מידע אודות מקורות שמות המשפחה היהודיים או במאגר הנספים של יד ושם ובו מידע נרחב על כחמישה מיליון נספות ונספי שואה, לרבות פירוט ארצות המוצא שלהם.

במקרים בהם מדובר בשופטת, שלא פעם נושאת שם משפחה מנישואיה, או במקרים של שופטים בעלי שמות משפחה מעוברתים נעזרתי בכלים אלטרנטיביים אשר שימשו אותי גם לאיתור מוצא האם גם עבור שופטים בעלי שם משפחה אתני מובהק ובכללם: מודעות אבל, שהרשות השופטת מפרסמת לניחום עובדיה, מבלי משים לדרגתו ומעמדו, לפטירת מי מקרוביו בקרבת דם ראשונה (הורים, אחים ובנות ובני זוג). כך, סיפק בידי במקרים רבים להתחקות אחר שמות המשפחה המקוריים; ללא מעט תיכונים, כריאלי בחיפה, ישנו אתר בוגרים המאפשר גישה לכל גולש, וכך יכולתי לאתר את שם המשפחה המקורי של השופטת או השופט ששמו שונה נוכח נישואין או עוברת באמצעות רשימות הבוגרים או תמונות מחזור; כמו כן, הסתייעתי בראיונות שמסרו לעיתונות לאורך השנים, אותם חיפשתי דרך המרשתת וכן, ובעיקר, באמצעות אוסף העיתונות הלאומי של הספרייה הלאומית; במקרים אחרים, הסתייעתי באתר My-Heritage המחזיק כ-20 מיליארד אילנות יוחסין, וכך הגעתי לאילנותיהם המשפחתיים של עשרות רבות של שופטות ושופטים ולעמוד

⁷⁷ בני ציפר "דליה דורנר לנשיאות בגלל העדה הסודית שלה" הארץ (21.3.2014) <https://www.haaretz.co.il/magazine/zifferland/2014-03-21/ty-article/premium/0000017f-db94-d3a5-af7f-fbbe0d5f0000>

⁷⁸ על פי ערך הויקיפדיה הנושא את שמה, היא ביתה של סבטלנה רבינוביץ', יהודייה אשכנזייה, ושל יוצר גיאורגיה בשם אותר אבסדזה שאינו יהודי. "נינו אבסדזה" ויקיפדיה https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A0%D7%99%D7%A0%D7%95_%D7%90%D7%91%D7%A1%D7%93%D7%96%D7%94

⁷⁹ טליה שגיב חצי חצי – על ישראלים ממוצא עדתי מעורב (2014).

⁸⁰ "שופטים" האתר הרשמי של הרשות השופטת <https://judgescv.court.gov.il>

על מוצאי משפחותיהם⁸¹; במקרים אחרים, בהם לא מצאתי כל דרך להגיע למוצא השופט או השופטת, הסתייעתי באינפורמנטים ובהם שני שופטים (מכהן ולשעבר), אנשי אקדמיה, מספר עורכי דין בכירים, שני עוזרים משפטיים (מכהן ולשעבר), בכיר לשעבר בפרקליטות, בכיר לשעבר ברשות המיסים, בכיר לשעבר במשרד האוצר ושלושה עיתונאים, שניים מהם בהווה ואחת מהן לשעבר, שסייעו לי על בסיס היכריותיהם האישיות להגיע למוצא חלק מן השופטים; בנוסף, נעזרתי בשלושה פוליטיקאים, שניים מהם לשעבר, שניהם בוועדה לבחירת שופטים ונוכח זאת סיפק בידם למסור לי מידע באשר למוצא חלק מן השופטים שמונו במהלך כהונתם בוועדה; עוד יצוין, כי במספר מועט של המקרים, עלה בידי לאתר שופטים ושופטות באמצעות פרופיליהם האישיים ברשתות החברתיות ולפנות אליהם ישירות. אולם רק שלושה השיבו לי- שניים הסכימו לשתף במוצאם, ואילו השלישי הפנה אותי להגיש שאילתא רשמית להנהלת בתי המשפט- היתר, עשרה לערך, כלל לא השיבו. מכל מקום, להרחבה על שיטת הקידוד, דרכי איתור המידע ומגבלותיהם המתודולוגיות, ראו בנספח 1.

יצוין, כי עלה בדעתי לפנות להנהלת בתי המשפט אך נמנעתי משלושה טעמים. האחד, השופטים עימם שוחחתי סיפרו שככל הזכור להם מעולם לא נשאלו למוצאם על ידי הנהלת בתי המשפט-לא כמועמדים לשיפוט ובוודאי שלא כשופטים מכהנים. כשברקע לדבריהם, זכורה הייתה לי הצהרת ועדת זמיר⁸² בדבר היעדר מידע מוסמך אודות מוצא השופטים. לפיכך, הבנתי שככל ואפנה להנהלת בתי המשפט יהא זה באמצעות הגשת שאילתא אישית לכל אחד מהשופטים, וכאן מגיע הטעם השני. בהנחה והייתה מאושרת בקשה שכזו, ובהנחה והשופטים היו מסכימים להשיב לשאלת מוצאם, עדיין הייתי מוגבל לשופטים המכהנים בלבד המהווים פחות ממחצית מהשופטים שניהנו מאז 1948⁸³. הטעם השלישי קשור בשאלת ההיתכנות לשיתוף פעולה של הנהלת בתי המשפט וליכולתה לסייע, שהרי סביר שהצהרת ועדת זמיר על העדר מוסמך התבססה על ההנחה, אפשר שעל הידיעה, שאין בידי הנהלת בתי המשפט מידע שכזה או שלא נכונה הייתה לשתף אותו, באם בידה. לפיכך, אם לשופט העליון זמיר לא הייתה האפשרות לקבל מידע שכזה, מה הסיכוי שלי, ולפיכך ויתרתי על אפשרות הפנייה הרשמית להנהלת בתי המשפט.

3. חלוקה לפי ערכאות ומשך כהונת כל שופט:

בחלוקה לפי ערכאות, כללתי את השלום, המחוזי, העליון, בי"ד האזורי לעבודה ובי"ד הארצי לעבודה, כאשר ערכאות הנוער, המשפחה והתעבורה החשבתי כחלק מערכאת השלום. את משך הכהונה של כל שופט ושופטת, בכלל ובכל ערכאה וערכאה, ביססתי על המידע המובא בקורות החיים שלהם באתר הרשות. אולם, היו מקרים בודדים בהם לא נמסר באתר מידע באשר לשנות הכהונה וואו הערכאות בהם כיהנו. במקרים כאלה, נאלצתי להשלים את המידע מפרסומים עיתונאיים בהם הוזכרו, ככל וקיימים, כאשר הידיעה הראשונה שפורסמה בשילוב אזכורם שימשה לי כנקודת ההתחלה לכהונה והידיעה האחרונה שימשה כנקודת הסיום. יצוין, כי במקרים בהם הכהונה בשנה מסוימת התקיימה בשתי ערכאות, התייחסתי לשאלת רוב השנה. כלומר ולדוגמא, אם שופט כיהן חמישה חודשים בשלום ושבעה במחוזי הרי שכהונתו לשנה זו נחשבה ככהונה במחוזי. כאשר יודגש כי החשבתי לכהונה בערכאה מסוימת רק במקרים של מינוי רשמי ולא

⁸¹ יצוין, שגם אלבשן עשה שימוש דומה בפרויקט הגנאלוגי של חברת My Heritage, ראו הערת שוליים מספר 31 אצל יובל אלבשן "מזרחים זרים בפקולטה למשפטים – יומן מסע" משפט וממשל כג (1-2) 579 (2022).

⁸² דו"ח ועדת זמיר, לעיל ה"ש 1.

⁸³ עדכני למרץ 2023.

"בפועל", ובנוסף, לא כללתי רשמים בסקירה⁸⁴. כך, ולשם המחשה, במקרה בו שופט שלום מונה וכיהן כרשם במחוזי החשבתי אותו כשופט שלום. את החלטתי ביססתי על המתודולוגיה שנקטה הרשות השופטת באתר הרשמי, לפיה תארם של שופט ושופטת בכותרת מסמך קורות החיים שלהם מוגדר לפי המינוי הרשמי האחרון שלהם. כאשר, במקרים בהם שופט שלום מכהן בפועל כשופט או כרשם במחוזי הרשות השופטת רואה בו שופט שלום, ולא שופט או רשם במחוזי. עוד יצוין, כי כהונת שופטים עמיתים נמנתה כשנת כהונה רגילה, היות והם ממשיכים לשמש או חוזרים לשמש כשופטים בערכאה האחרונה בה כיהנו קודם לפרישתם.

4. שיטת הקלסיפיקציה האתנית:

כאמור, שאפתי לאתר את מוצא השופטים משני צדי משפחותיהם, ואכן סיפק בידי לעשות כן ברוב המקרים, כמפורט בהמשך. אולם, במקרים בהם לא סיפק בידי התבססתי על שם המשפחה או על ארץ מוצא האב. יצוין, כי כך נהוג בלמ"ס וכך גם באורתודוקסיה היהודית, המסווגת אתנית לצרכי מסורת הלכתית לפי מוצא האב⁸⁵. כך, שאת המוצא סיווגתי ברוב המקרים לפי מוצא שני ההורים ובאם מוצאם זהה אזי הוגדר השופט כ-'אשכנזי'/'מזרחי', באם שונה הוגדר השופט כ-'מעורב' ובאם איתרתי רק את מוצא האב או שם המשפחה הגדרתי לפי האב או המשפחה.

ד. ממצאים:

עלה בידי להתחקות אחר מוצאם של 92.27% מכלל 1,514 השופטים⁸⁶ היהודים שביהנו בשנים 1948-2023, דהיינו 1,397 שופטים ושופטות. כאשר בקרב השופטים לשעבר⁸⁷ (N=783) איתרתי את מוצאם של 95.02% (N=744), ואילו במכהנים (N=731) איתרתי 89.33% (N=653). פער זה מתקבל על הדעת, משום שככל שהשופט ותיק כך גוברת ההיתכנות שנולד בחוץ לארץ, ששמו לא עוברת, שהפך לדמות ציבורית מוכרת יותר וככזו גוברת גם ההיתכנות למצוא מידע אישי לגביו בפרסומים עיתונאיים. מנגד, כשמדובר בשופט מכהן גוברת ההיתכנות שנולד בארץ, ששמו עוברת, שטרם הפך לדמות ציבורית מוכרת ושחי בקונטקסט חברתי בו המוצא האתני מדובר פחות מבעבר, וכתוצאה גבר האתגר למולו התמודדתי בבואי לאתר את מוצא השופטים המכהנים. מכל מקום, מכלל 1,397 שופטים שזיהיתי את מוצאם 744 הם שופטים לשעבר (53.3%) ו-653 מכהנים (46.7%), כאשר, 1,129 זוהו אתנית משני הוריהם (80.8%) ו-268 (19.2%) זוהו אתנית מצד אביהם.

לוח 1: התפלגות השופטים היהודים לפי מידת הזיהוי האתנית

קטגוריה	N	% מבין כלל השופטים היהודים (N= 1,514)	% מבין השופטים שזוהו מוצא לגביהם (N=1,397)
זיהוי מוצא שני ההורים	1,129	74.6%	80.8%

⁸⁴ הסיבה לכך היא שהגם שלרשמים סמכות שיפוטית מסוימת, כמוגדר בחוק, הם אינם שופטים וכראיה, לבד מהעובדה שסמכויותיהם מוגבלות בהשוואה לשופטים הם גם אינם ממונים על ידי הוועדה לבחירת שופטים אלא על ידי נשיא בית המשפט העליון, אף שהחוק מתנה זאת בכשירותם לשמש כשופטי שלום להרחבה, ראו: פרק ג' לחוק בתי המשפט – תשמ"ד – 1984.

⁸⁵ הרב שמואל אליהו "נישואין בין עדות" אתר ישיבה (תשע"א) - <https://www.yeshiva.org.il/midrash/16686>.

⁸⁶ כאמור, הסקירה אינה מתייחסת לרשמים, ובנוסף יודגש שוב שמקור המידע עליו התבססתי היה אתר האינטרנט הרשמי של הרשות השופטת – ממנו דליתי את שמות השופטים, מועד מינויים, שנות כהונתם וכו'.

⁸⁷ עדכני למרץ 2023.

19.2%	17.7%	268	זיהוי מוצא האב בלבד
	7.7%	117	לא זוהה מוצא כלל
100.0%	100.0%	1,514	סה"כ

43 מבין 1,397 השופטים שזוהו אתנית נמצאו כבעלי מוצא מעורב- 13 מהם גברים, ל-7 לאב אשכנזי ואם מזרחית ול-6 אב מזרחי ואם אשכנזייה; 30 מהם נשים, ל-19 אב אשכנזי ואם מזרחית ול-11 אב מזרחי ואם אשכנזייה. יצוין, כי 5 מ-11 האבות המזרחים היו בני קבוצת עילית- 3 מהם שופטים, 1 איש אקדמיה בעל שם ו-1 ח"כ לשעבר.

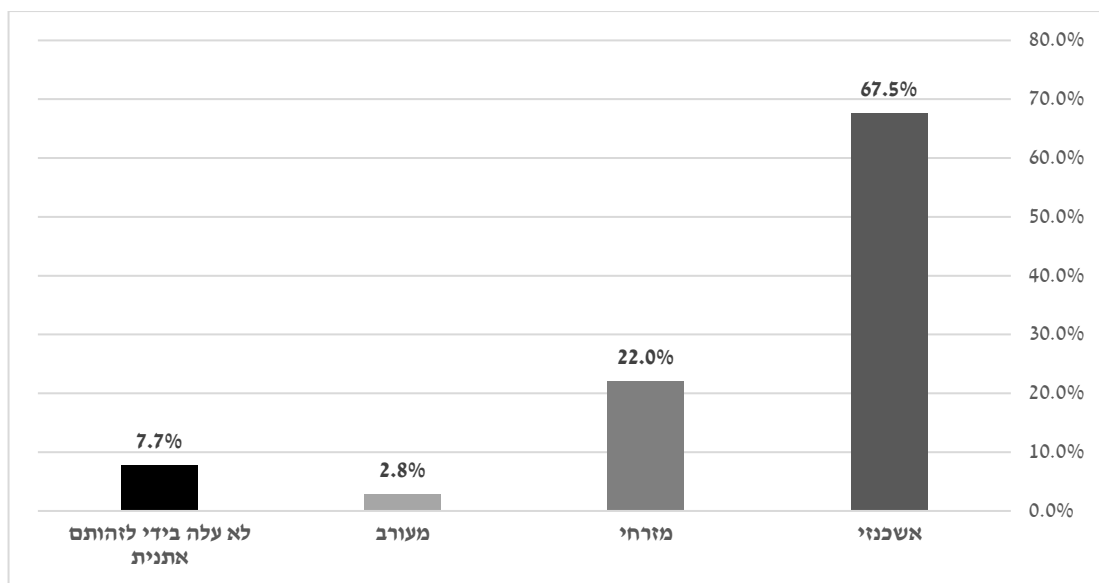
לוח 2: התפלגותם המגדרית של השופטים והשופטות בעלי המוצא המעורב ושל הוריהם והוריהן

מגדר השופט/ת	סך	אב מזרחי	אב אשכנזי	אם מזרחית	אם אשכנזייה
גברים	13	6	7	5	8
נשים	30	11	19	19	11
סה"כ	43	17	26	24	19

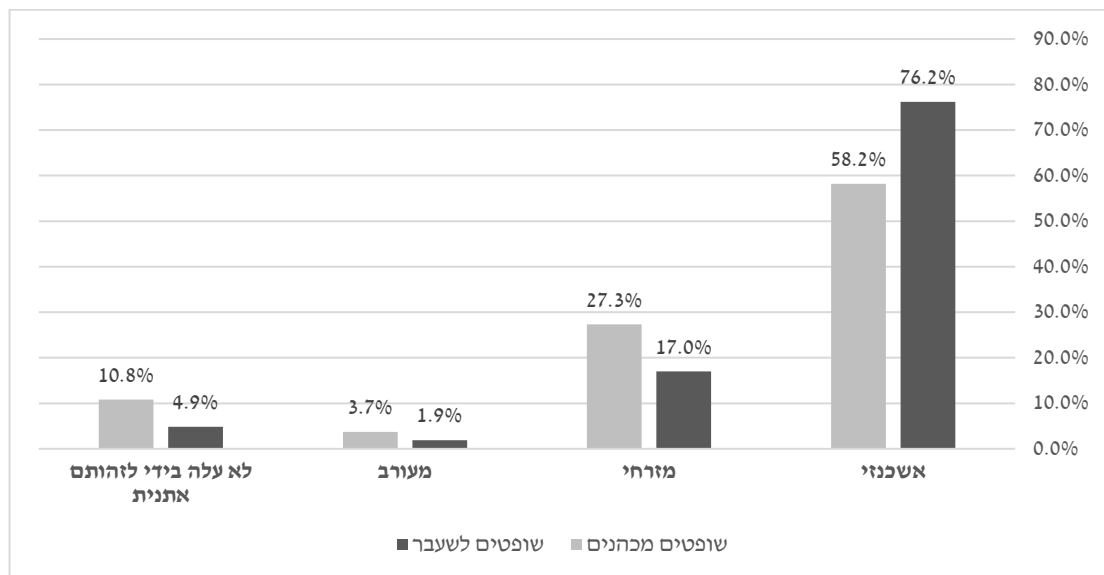
1. ההתפלגות האתנית של השופטים היהודים בישראל: מבט על

כ-93.9% השופטים שניהנו בשנים 1948-2023 (N=1,612) הם יהודים, 67.5% מהם (N=1,022) אשכנזים, כ-22% (N=332) מזרחים, בעבור 7.7% (N=117) לא עלה בידי לאתר מידע מהימן אודות מוצאם ו-2.85% הם בעלי מוצא מעורב (N=43). כאשר, בקרב השופטים לשעבר (N=783), לרבות שופטים עמיתים, רק 4.98% (N=39) הם כאלה שלא עלה בידי לאתר מידע מהימן אודות מוצאם ולעומת זאת, בקרב המכהנים (N=731), שיעור הבלתי מזוהים עלה כבר ל-10.7% (N=78). יצוין, כי ההתפלגות האתנית מתייחסת לשיעור שמהווים האשכנזים, המזרחים והמעורבים מכלל השופטים היהודים (N=1,514) ולא רק בקרב אלו שזוהו אתנית (N=1,397). זאת משום שאין לי דרך לדעת כיצד הבלתי מזוהים (N=117) מתפלגים אתנית, אף שלכאורה יהיה מי שעשוי לטעון כי אין סיבה לחשוב שהתפלגותם תהא שונה מהתפלגות השופטים שזוהה מוצאם בכל זאת בחרתי לנקוט בגישה שמרנית המתייחסת לשיעור הידוע בלבד של כל אחת מהקבוצות. כך שכל שיעור שהובא במאמר הוא בבחינת 'לכל הפחות', דהיינו ששיעור המזרחים הוא לכל הפחות 22% מכלל השופטים היהודים ושיעור האשכנזים הוא לכל הפחות 67.5%, כאשר הנחתי הייתה כי ה-117 הבלתי מזוהים אינם כולה אשכנזים או כולם מזרחים, כך שסביר שהן שיעור המזרחים והן שיעור האשכנזים מכלל השופטים היהודים הוא בפועל גבוה יותר מזה שזיהיתי. מכל מקום, באם מתייחסים להתפלגות האתנית רק בקרב ה-1,397 המזוהים, הרי ששיעור האשכנזים הוא 73.15%, שיעור המזרחים הוא 23.8% ואילו שיעור המעורבים הוא 3.1%.

תרשים 4: התפלגותם האתנית של 1,514 השופטים היהודים, 1948-2023

תרשים 5: בין ההתפלגות האתנית של השופטים היהודים לשעבר למכהנים

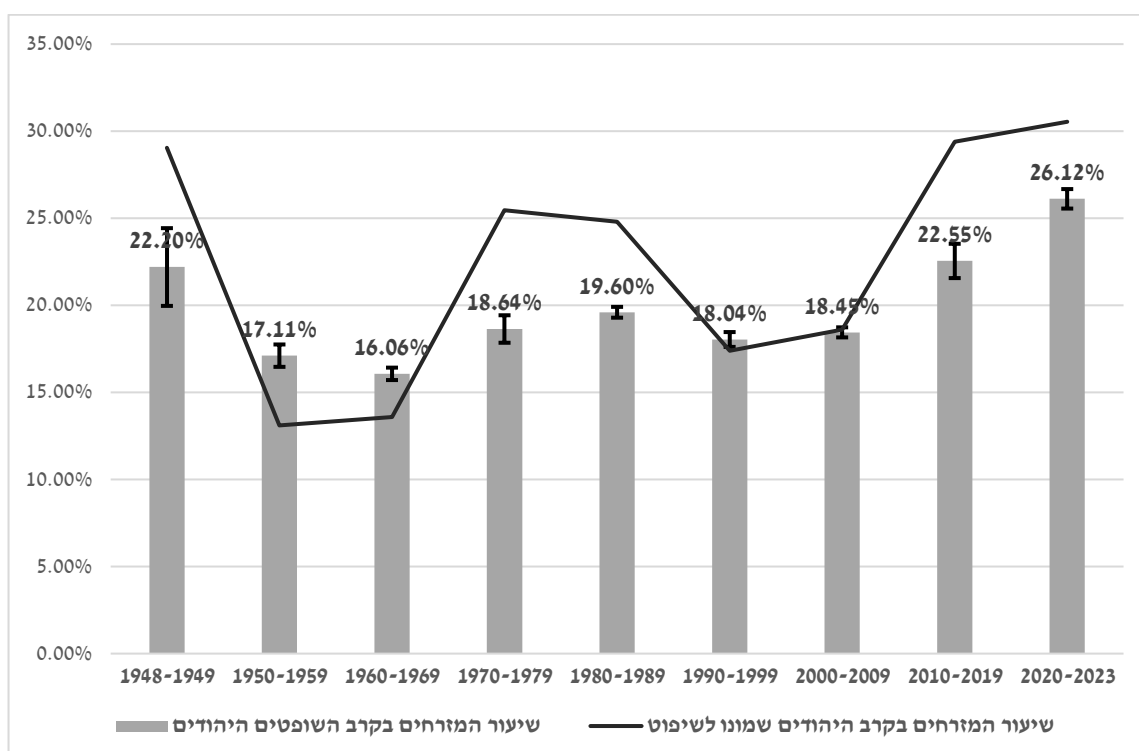
2. ההתפלגות האתנית של השופטים היהודים על ציר הזמן, 1948-2023:

העלייה בשיעור המזרחים אמנם ניכרת בהשוואת ההתפלגות האתנית של השופטים לשעבר לעומת זו של שופטים המכהנים. ברם עלייה זו, החופפת לתהליכי המוביליות שעברו על מזרחים בעשורים האחרונים⁸⁸, בולטת עוד יותר כשהיא נבחנת על ציר הזמן. עם הקמת המדינה, כיהנו בה 34 שופטים יהודים⁸⁹ (14 בשלום, 15 במחוזי ו-5 בעליון), 7 מהם מזרחים ושיעורם עמד על 20.6%, אשר האמיר ב-1949 ל-23.8% אולם, במהלך שנות החמישים (1950-1959) ירד שיעורם משמעותית ועמד

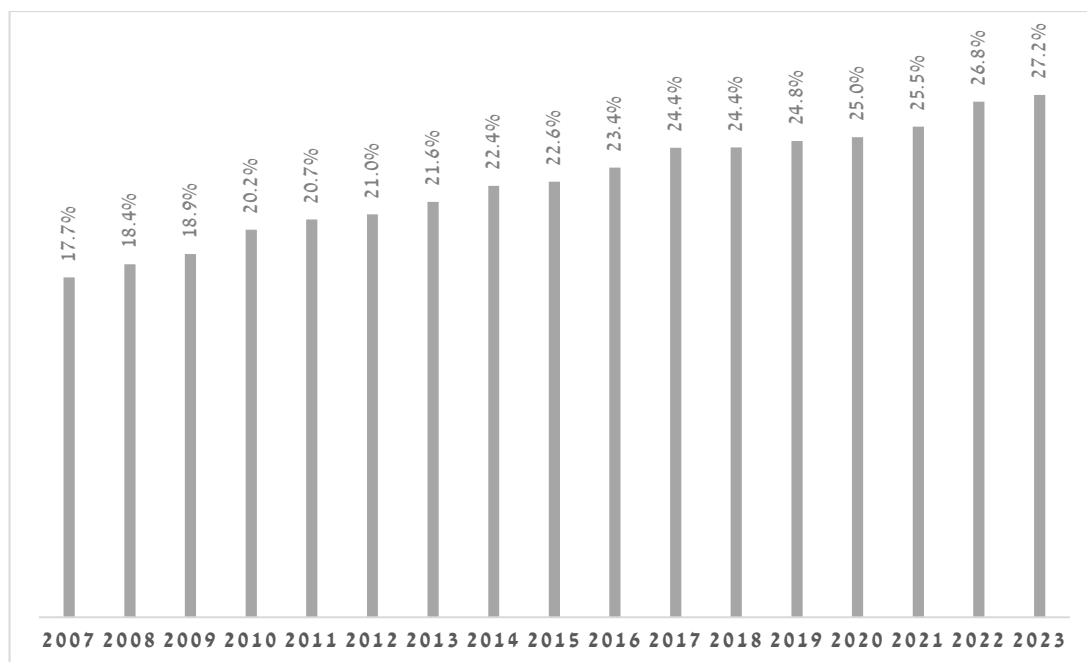
⁸⁸ כהן וליאון "לשאלת המעמד הבינוני בישראל", לעיל ה"ש 8; דהן "האם כור ההיתוך הצליח?", לעיל ה"ש 9; Yaish
⁸⁹ ההצבעה", לעיל ה"ש 9; ששון-לוי וליאון, לעיל ה"ש 76; כהן וליאון מעמד הביניים המזרחי, לעיל ה"ש 8.
 בשבע השנים הראשונות (1948-1954), כאשר ב-1955 מונה השופט הערבי השני היה השופט אליאס כתיילי ז"ל. גריגוריה, שכיחן כשופט שלום עוד מימי המנדט הבריטי (החל מ-1935), פרש לגמלאות ב-1965 ועד לפרישתו שימש כשופט שלום. כתיילי מונה ב-1970 לשופט מחוזי וכיהן בערכאה זו עד לפרישתו ב-1982.

בממוצע לעשור זה על 17.1%, כאשר בעשורים שלאחר מכן שיעורם הממוצע נע בטווח שבין 16.06%-19.6%. למעשה, בשנים 1950-2009 עמד שיעורם הממוצע על 17.98%, כאשר רק בשנים 1978-1980 וב-1982-1983 חצה שיעורם את רף ה-20%. ב-2010 החלה מגמת עלייה עקבית וגוברת בשיעורם, מ-17.7% ב-2010 ל-27.2% ב-2023. ב-17 השנים האחרונות לסקירה המובאת כאן (-2007 2023), עמד שיעורם הממוצע של המזרחים מכלל השופטים היהודים על 22.6%. יצוין, כי העלייה בשיעור המזרחים במערכת המשפט בעשורים האחרונים ניכרת גם בשיעורם בקרב הממונים לראשונה למשרת שיפוט ומעבר לכך, ישנה חפיפה בין המגמות שנרשמו בשיעורם בקרב השופטים לשיעורם בקרב המינויים.

תרשים 6: שיעור המזרחים בקרב השופטים היהודים ובקרב היהודים שמונו לשיפוט, לפי עשורים

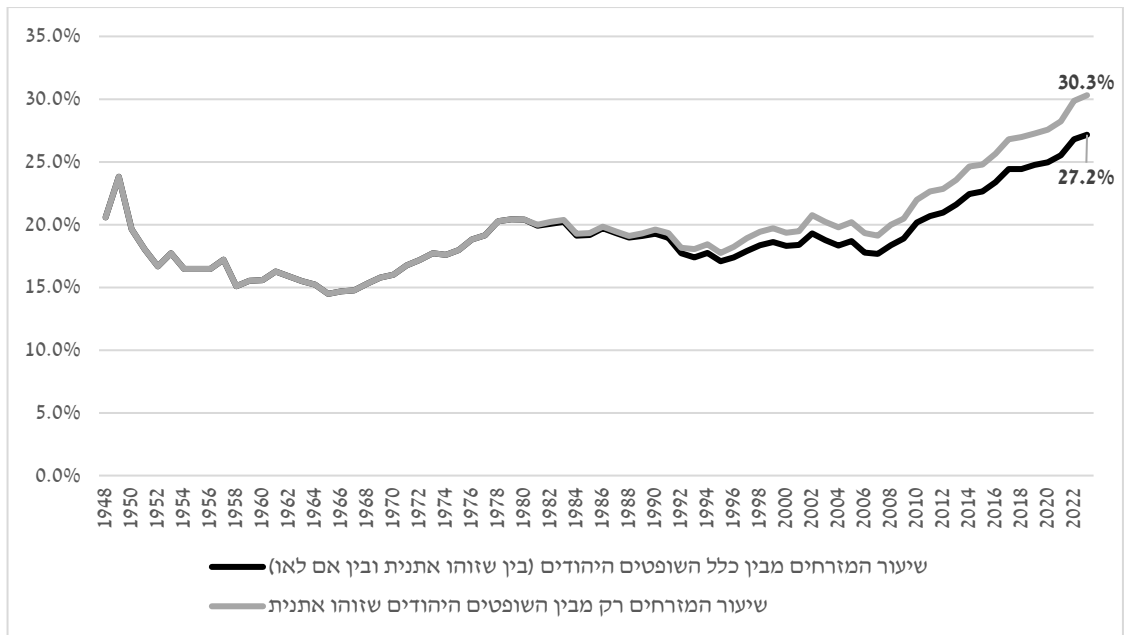

תרשים 7: שיעור המזרחים מכלל השופטים היהודים (N=1,514), 2007-2023

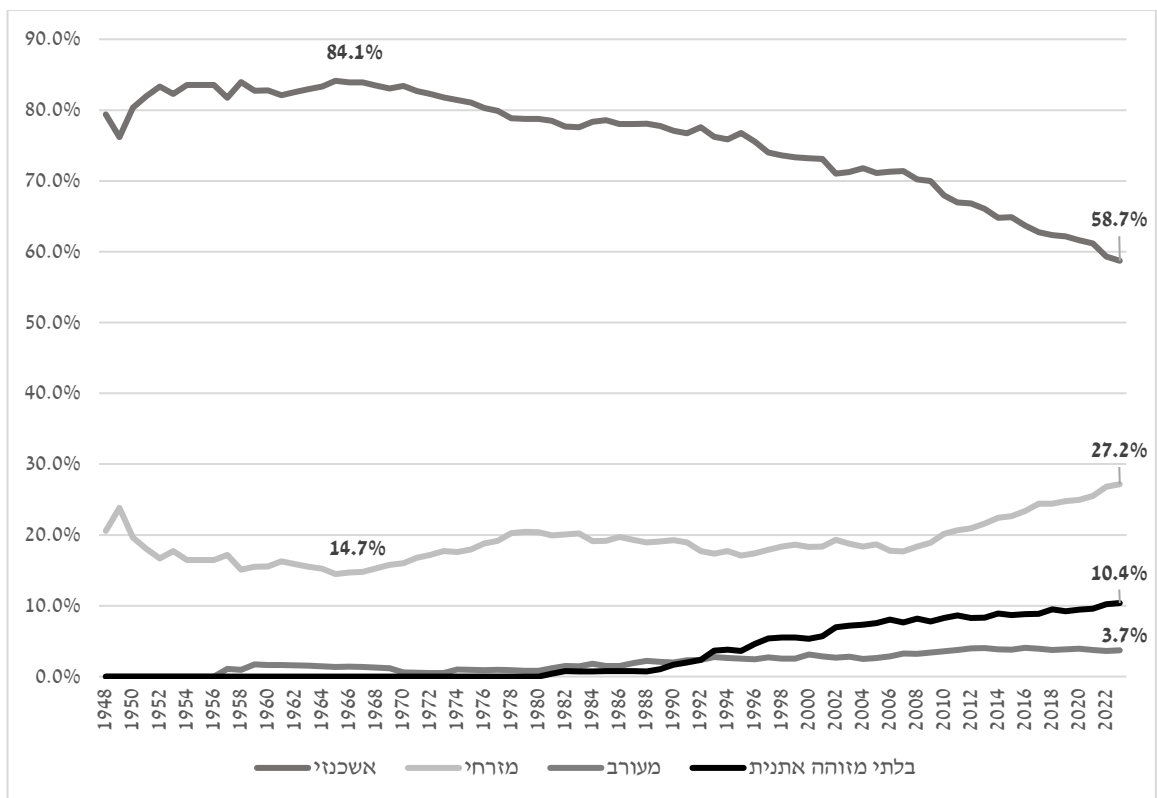

את המגמות שאפיינו את שיעורם ניתן לחלק לשתי תקופות: 1950-2005 המאופיינת בסטגנציה של ייצוג חסר, בה שיעורם היה לרוב נמוך מחמישית מסך השופטים היהודים; ול-2007-2023 המאופיינת בעלייה העקבית. כהשלמה לדבר, ניתן לראות בתרשים 9 את תהליך צמצום הפער בין שיעור השופטים האשכנזים לשיעור השופטים המזרחים, שעמד בשיאו על 69.4 נקודות האחוז (84.1% אשכנזים למול 14.7% מזרחים, כפי חמישה וחצי) ב-1965. למעשה, בשנים 1950-1977 הפער האתני לא ירד מ-60 נקודות האחוז, ובממוצע בשנים אלו עמד על 66 נקודות האחוז. מכל מקום, מ-2007 הפער הצטמצם בעקביות גוברת, ובתקופה זו עמד בממוצע על כ-42.3 נקודות האחוז כאשר שיעורם הממוצע של האשכנזים היווה כפי 2.9 משיעור המזרחים. בשנים 2020-2023, הפער נמוך מפי 2.5, כאשר ב-2023 עמד על 31.6 נקודות ושיעור האשכנזים הוא פי 2.17 משיעור המזרחים, הנמוך מאז 1948. בשנה זו, היוו האשכנזים 58.7%, המזרחים 27.16%, בעלי המוצא המערבי ו-10.4% הבלתי מזוהים.

תרשים 8: שיעור המזרחים בקרב השופטים היהודים, 1948-2023 (מכלל ה-1,514 ומכלל ה-1,397 המזוהים)

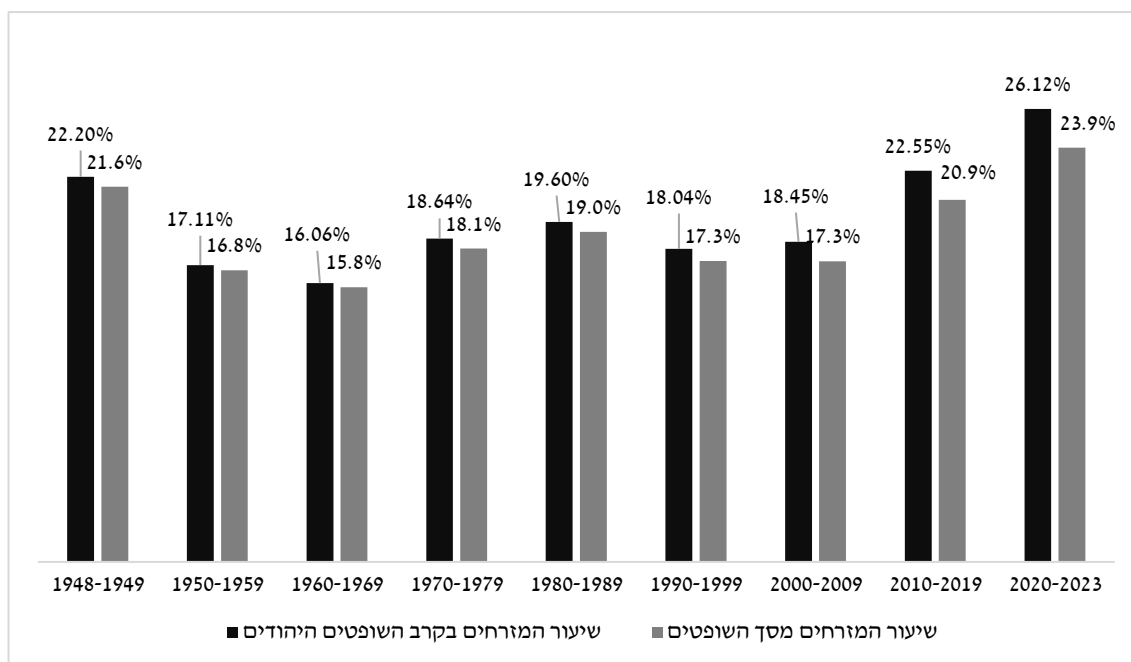
תרשים 9: התפלגותם האתנית של השופטים היהודים (N=1,514), 1948-2023

השוואה בין שיעורם הממוצע של מזרחים מסך השופטים היהודים לשיעורם הממוצע מכלל השופטים בהתפלגות לפי עשורים מלמדת כי עד שנות האלפיים שני השיעורים חפפו זה לזה והפער ביניהם נע בין 0.23 ל-0.69 נקודות האחוז. במילניום הנוכחי הפער גדל בעקביות, ועומד בשנים

2020-2023 על 2.24 נקודות האחוז. התרחבותו מלמדת על כניסתם העקבית, אף שהמעוכבת, של ערבים למערכת המשפט בעשורי שנות האלפיים, כפי שיורחב.

תרשים 10: שיעור המזרחים לפי עשורים, מכלל היהודים (N=1,514) וכלל השופטים (N=1,612)

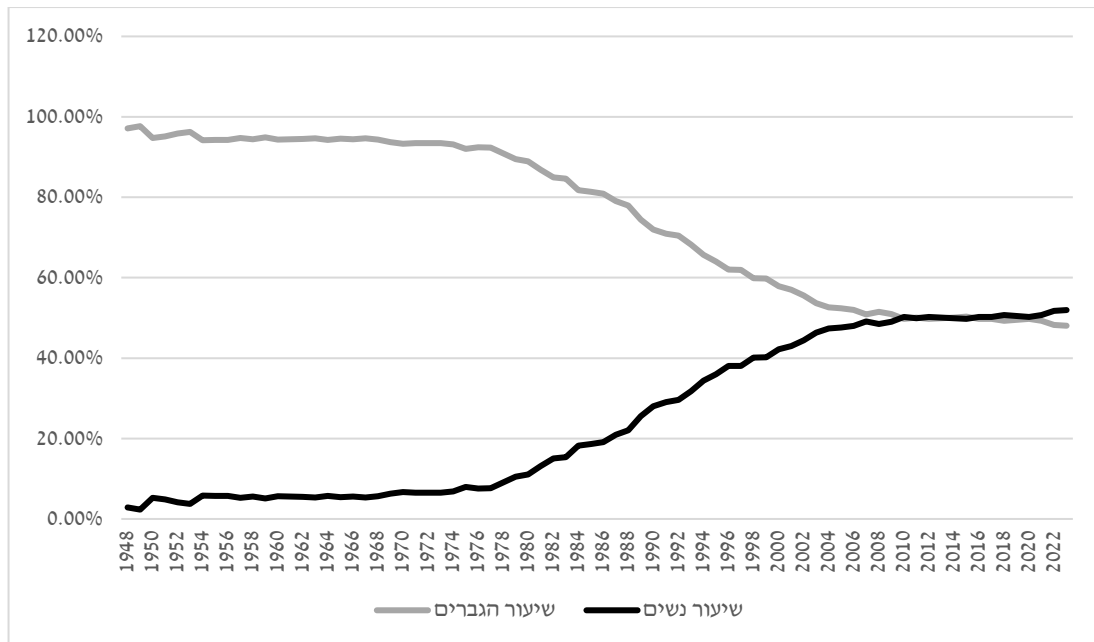
3. מגדר לעומת אתניות: שיעור השופטות לעומת שיעור המזרחים מאז

קום המדינה

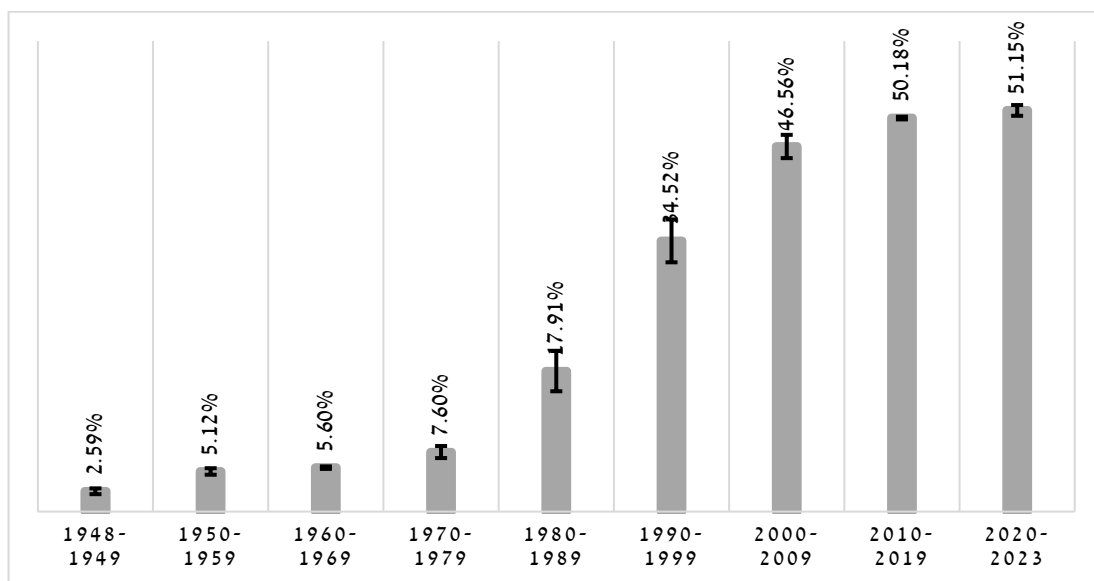
מאז קום המדינה כיהנו בישראל 1,612 שופטים, יהודים וערבים, כ-59.6% מהם גברים וכ-40.4% נשים. המוביליות של נשים במערכת המשפט החלה בסוף שנות השישים ולהמחשת הדרמטיות של התהליך די בהשוואת 1948, בה כיהנה שופטת אחת בלבד, השופטת המנוחה אוגניה וינגרדוב, ל-2023 בה מכהנות⁹⁰ 427 שופטות המהוות 51.95%. למעשה, שיעורן גדל מידי שנה כמעט בעקביות מ-1967, אז עמד על 5.33% בלבד, ובין השנים הללו עלה שיעורן מידי שנה בכ-4.2% בממוצע. למעשה, במרבית השנים שמאז 2010 נשים מהוות לרוב במערכת המשפט, אף שיצוין כי משהגיע שיעורן לכמחצית מכלל השופטים התמתנה, ואף נעצרה, מגמת העלייה העקבית⁹¹.

תרשים 11: התפלגותם המגדרית של כלל השופטים (N=1,612), 1948-2023

⁹⁰ לרבות שופטות עמיתות, שיצאו לגמלאות אך הוסיפו לשמש כשופטות בתואר ובפועל, לרוב, בערכאות בהן כיהנו קודם לפרישתן.
⁹¹ עד המילניום הנוכחי, ראו תרשימים 11-12.

תרשים 12: שיעור הנשים מכלל השופטים לפי עשורים (ממוצע לכל עשור)

מהנתונים עולה, אפוא, כי מתקיימים במקביל שני תהליכי מוביליות עקבית, במסגרתם פוחתת נוכחותם של גברים אשכנזים במערכת המשפט, שנחשבה בעבר לכמעט מונופוליסטית⁹², ותחת זאת גוברת נוכחותם של מזרחים ונשים. ברם, קצב ההשתלבות של נשים גבוה משמעותית משל מזרחים, עד שנדמה שלמול מוביליות עקבית וגוברת מאוד של נשים מציבים או ניצבים המזרחים (למול) דפוס של מוביליות מתונה ומדודה, גם אם מאוד עקבית מ-2007. למעשה, המדובר הוא בשני תהליכי מוביליות הנבדלים במידת האפקטיביות שלהם- המגדרי לעומת האתני, כאשר המגדרי כה אפקטיבי עד כי נשים מהוות רוב במערכת המשפט ושיעורן בה אף עולה על שיעורן באוכלוסייה,

⁹² זמיר, לעיל הי"ש 41.

שלפי הלמ"ס בשנת 2023⁹³ עמד על 50.3%. מנגד, שיעור המזרחים מכלל השופטים היהודים, חרף המוביליות, עודנו נמוך משיעורם המשוער בקרב היהודים בישראל, כ-27% לעומת כ-50%-35%⁹⁴. יצוין, ששיעור המזרחים בישראל לוטה בערפל, וזאת מכמה טעמים. הלמ"ס מגדירה מוצא אתני בקרב יהודים לפי ארץ הולדת האזרחים וארץ הולדת אביהם. ככל והם ילידי חו"ל, יוגדר מוצאם לפי היבשת בה ממוקמת ארץ לידתם (אסיה, אפריקה, אירופה ואמריקה). ככל וילידי ישראל, יסווגו לפי ארץ הולדת אביהם והיבשת בה ממוקמת. לפי הלמ"ס, ב-2023⁹⁵ מנתה אוכלוסיית היהודים בישראל 7.042 מיליון, מוצא 21.6% מהם באסיה ואפריקה, מוצא 28.2% מהם באירופה ואמריקה ואילו מוצא 50.2% מהם בישראל. הגדרה זו חסרה את היכולת להתחקות אחר מוצאם האתני הן של בנות ובני הדור השלישי ומעלה של העולים לישראל מזה והן של בעלות ובעלי המוצא המעורב מזה. בנוסף, הגדרה זו עלולה לעמוד בפער למול ההגדרה ההלכתית ואפשר שאף הגדרות סובייקטיבית של קהילות. כך, למשל, בעוד שהתבססות על הגדרת הלמ"ס עשויה להוביל למיון אתני של יהדות יוון ובולגריה כחלק מהקהילות האשכנזיות הרי שהגדרת ההלכה ואפשר שגם ההגדרות של יוצאי קהילות אלו בעצמם תמיין אותם כחלק מעדות המזרח. אם כן, הגדרת הלמ"ס המתחקה רק אחר הדור השני ורק לפי האב, היא הגדרה חסרה לא רק בעבור מחקרי זה אלא אף אחר היכולת להגדיר התפלגות אתנית רחבה יותר של יהודים בישראל⁹⁶.

חרף אי הבהירות באשר להתפלגות האתנית של יהודים בישראל, היו בין החוקרים שהעלו אומדנים שונים. טווח האומדנים הוא בין אלו שהעלה סמוחה בעבודתו⁹⁷, ונע בסביבות ה-38%-35%, להצעת ברזילי שהעריך את שיעורם בכ-40%⁹⁸. מדברי ברזילי, דומה כי הוא מתייחס להגדרה המבוססת על יבשת מוצא, כך שאומדן זה אינו מקיף את הגדרת המזרחיות שבבסיס עבודתי. אשר לסמוחה, אומדניו מבוססים על הגדרה עצמית של מדגם מייצג של משתתפי סקרים שערך. בהתייחס לאומדנים הללו, שבין 40%-33%, בצד המורכבות שבהם לעניין מחקרי שלפניכם, שיעור המזרחים במערכת המשפט שעמד על כ-27% ב-2023 אינו מייצג את שיעורם באוכלוסייה - בין כי אינו משיג את שיעורם המוערך לפי ברזילי רחוק בכ-13 נקודות האחוז ולפי סמוחה בכ-11-6 נקודות האחוז, ובין כי חורג משמעותית משיעורם המוערך של האשכנזים כפי שעלה אצל סמוחה, שם דווח כי כ-45% מהמשיבים הגדירו עצמם כאשכנזים שעה שמחקרי הראה ששיעורם מכלל השופטים היהודים עמד על כ-58% ב-2023 ולמעלה מזה בכל אחת מהשנים 1948-2022.

ביטוי לבידולם של שני תהליכי המוביליות - נשים ומזרחים - במידת האפקטיביות ניתן למצוא גם בעבודתם של גיגי, יהודה, נגר-רון ורזי⁹⁹ שבחנו את ההתפלגות האתנית בסגל האקדמי במכללת ספיר ומצאו שמזרחים מהווים כ-19% שעה שנשים מהוות כ-45.5%. עבודתם, היא רפליקה מקומית ועדכנית לעבודתו החלוצית של בלכמן¹⁰⁰, שבחן את התפלגותו האתנית-מגדרית של הסגל האקדמי בשש אוניברסיטאות המחקר שפעלו בישראל בעת בה נערך המחקר, ומצא שנשים היו למיעוט

⁹³ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה שנתון סטטיסטי לישראל 74 (2023) - https://www.cbs.gov.il/he/publications/doclib/2022/2.shnatonpopulation/st02_05x.pdf (להלן: "הלמ"ס, לעיל ה"ש 93").

⁹⁴ על בסיס ההערכות של ברזילי וסמוחה, ראו ה"ש 97 ו-98.

⁹⁵ הלמ"ס, לעיל ה"ש 93.

⁹⁶ לדיון מורחב במורכבות הגדרת הלמ"ס, ראו: סיגל נגר-רון "סטטיסטיקה לאומית, קטגוריזציה אתני ומדידת אי שוויון בישראל" סוציולוגיה ישראל כ"ב (1) 6 (2021).

⁹⁷ למשל: סמי סמוחה לא שוברים את הכלים - מדד יחסי יהודים-ערבים בישראל 2012 (2013).

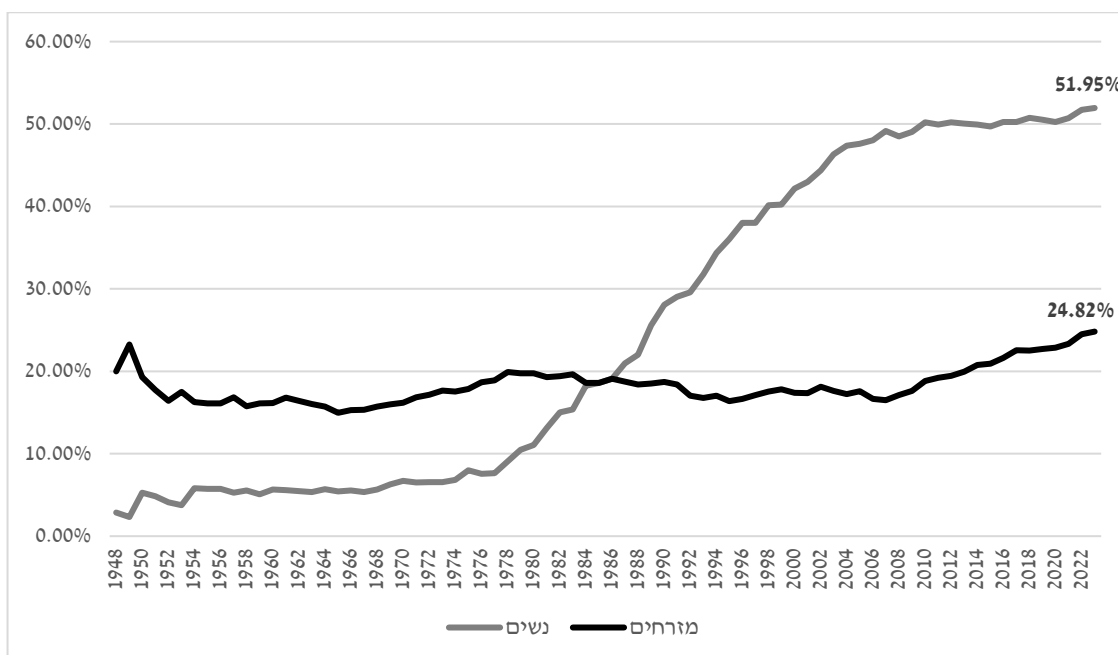
⁹⁸ ברזילי "משפט וזהויות", לעיל ה"ש 6.

⁹⁹ מוטי גיגי, עינת יהודה, סיגל נגר-רון ותמי רז גוונים באקדמיה: מגוון לאומי, אתני, מגדרי ומרחבי בקרב הסגל והסטודנטים במכללה האקדמית ספיר - דו"ח מחקר (2019).

¹⁰⁰ ישראל בלכמן "דוח מחקר: על ההרכב האתני של אוניברסיטאות המחקר בישראל" תיאוריה וביקורת 33 191 (2008).

שהיווה כ-19% מכ-4,000, אך מזרחים היוו מיעוט שולי שהיווה כ-9.1%¹⁰¹ מכל מקום, נבדלות זו של תהליך המוביליות של נשים למול זה של מזרחים במערכת המשפט במידת האפקטיביות שלהם ניכרת היטב בתרשים 13, המשקף לא רק את הפער שנרשם ב-2023 (427 שופטות שהיוו 51.95% מכלל 822 השופטים המכהנים¹⁰² למול 204 מזרחים שהיוו כ-24.8%), אלא גם ואולי בעיקר את תהליך ההיפרדות לשני 'פרויקטים' נבדלים של מוביליות. הצבת הנתונים על ציר הזמן מלמדת שפרויקט המוביליות של נשים במערכת המשפט מאז אמצע שנות השישים הוא ככרוניקה של מוביליות גוברת, בעוד התגברות המוביליות המזרחית החלה והתחוללה בשני העשורים האחרונים.

תרשים 13: שיעור הנשים לעומת שיעור המזרחים מכלל השופטים, 1948-2023

יש לא מעט עדויות מחקריות לפער המגדרי בתהליכי המוביליות, המלמדות כי לנשים מקבוצה מודרת ישנו חסם כפול, היותן בנות הקבוצה המודרת מזה והיותן נשים מזה. כך, למשל, מצא בלכמן כי שיעור המזרחיות מכלל כ-4,000 חברות וחברי הסגל האקדמי בשש אוניברסיטאות המחקר עמד על 1.7% בלבד- זאת, לעומת 9% שהיוו כלל המזרחי וכ-19% שהיוו כלל הנשים, כאמור. בעוד אצל בלכמן פער מגדרי נמצא גם בקרב קבוצת האשכנזים וקבוצת הערבים, הרי שממצאיהם של גיגי, יהודה, נגר-רון ורזי מלמדים כי ככלל, שיעור הנשים בקרב הסגל האקדמי במכללת ספיר עמד על כ-45.3%. אולם, פער זה לא התקיים בקרב קבוצת המרצים האשכנזים, שם למול 44 גברים כיהנו 45 נשים¹⁰³. הפער המגדרי נמצא רק בקרב קבוצות המתמודדות עם הפער האתנו-מעמדי כמזרחים וכבעלי מוצא מעורב. כאשר אצל מזרחים שיעור הגברים היה גבוה כפי שלושה משיעור הנשים (14.06% לעומת 4.69%) ובקרב בעלי המוצא המעורב עמד הפער על 40% (5.47% לעומת 3.61%). אם כן, מהממצאים עולה כי נשים מקבוצות המתמודדות עם הפער האתנו-מעמדי עלולות להתמודד עם מה שמכונה בספרות "שוליות מרובה", בהיותן בנות הקבוצה המודרת ובהיותן נשים.

¹⁰¹ במחקרו נמצא שערבים היוו 0.93% בלבד.

¹⁰² כאמור, לרבות שופטות ושופטים עמיתים.

¹⁰³ יצוין, כי במכללת ספיר כיהנו שלושה חברי סגל ערבים- שתי נשים וגבר אחד, כך שבהינתן ומדובר במספר קטן מאוד לא ראיתי לנכון להסיק מכך שאין שוליות מרובה בקרב חברי הסגל הערבים.

המושג "שוליות מרובה" מקורו בתיאוריית ה- Intersectionality (להלן: "תיאוריית ההצטלבות"), המקודמת בעשורים האחרונים ושליבת טענתה היא, שהמציאות התרבותית והזהותית אינה חד ממדית- אדם אינו רק מגדרו, מעמדו, מוצאו וגזעו, אלא הוא סך מיקומו על כל צירי הזהות המצטלבים אלו באלו¹⁰⁴. לפיכך, גרסה התיאוריה, בבואנו לעסוק בשאלות של שוליות, דיכוי ויחסי כוח, אל לנו לבחון אותן כקטגוריות זהות כנפרדות או כבעלות אפקט מצטבר אלא ככאלה המבנות ומעצבות זו את זו ולעמוד על הזיקות ויחסי הגומלין ביניהן, השפעתן המצטלבת והמשותפת על פעולות ותפיסות האדם שבזהותו הן משמשות¹⁰⁵.

יסודה של הגישה הוא בפמיניזם האפרו-אמריקאי, כאשר השימוש בביטוי 'הצטלבות' נעשה לראשונה על ידי Crenshaw שהאירה את חוויית הדיכוי הסימולטנית שחוות נשים שחורות, כשחורות מזה וכנשים מזה, כשטענתה היא שניתוח ציר דיכוי אחד לבדו, מגדר או גזע, לא יאפשר הבנה מספקת של דיכוי האישה השחורה¹⁰⁶. תיאוריית ההצטלבות מבקשת לעמוד אחר מה ש-Hancock מכנה "הקופסה השחורה"¹⁰⁷, האינטראקציות בין פרטים ומוסדות, בין צירי דיכוי וקטגוריות זהות המתקיימים סימולטנית בחיי ובאישיות האדם ומשפיעים על התנהגותו ותפיסותיו. בחינה זו, המתמקדת במיקום על צירי הזהות השונים, בין שהוא "פריבילגיי"¹⁰⁸ ובין שהוא "שולי"¹⁰⁹, ובכך מאפשרת לעמוד על הזיקות בין המיקומים והשפעתן המשותפת בייצור המשמעות שלו אודות הסביבה בה הוא מתקיים¹¹⁰.

על כן, ראוי היה לבחון את שאלת הצטלבות האתניות והמגדר- אמנם מתקיימת מוביליות של נשים במערכת המשפט, אך האם ישנה דיפרנציאציה אתנית? האם נשים מזרחיות ונשים אשכנזיות מקודמות באותו האופן? האם מזרחיות מתמודדות עם הפער האתנו-מעמדי במערכת המשפט מאשר מזרחים? האם גם במערכת המשפט, על המוביליות האתנו-מעמדית המתחוללת בה, מתקיימת שוליות מרובה? כל אלו שאלות שחשוב היה לקדם, אך נבצר ממני לקדמן במלואן, וזאת משום ששני שלישים מ-117 השופטים שלא זיהיתי את מוצאם היו נשים (N=78)¹¹¹.

תרשים 14: ההתפלגות המגדרית של 117 השופטים היהודים שמוצאם לא זוהה, 1948-2023

¹⁰⁴ Patricia Hill Collins, *Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment* (2000); Ange-Marie Hancock *Intersectionality as a Normative and Empirical Paradigm*, 3(2) *Politics & Gender* 248 (2007) (Below: "Hancock, see above footnote 104"); Gerry Veenstra *The Gendered Nature of Discriminatory Experiences by Race, Class, and Sexuality: A Comparison of Intersectionality Theory and the Subordinate Male Target Hypothesis*, 68(11) *Sex Roles* 646 (2013).

¹⁰⁵ Patricia Hill Collins & Sirma Bilge, *Intersectionality* (2016).

¹⁰⁶ Kimberle Crenshaw, *Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory, and Antiracist Politics*, in *Feminist Legal Theories* 23 (Karen Maschke ed., 1997).

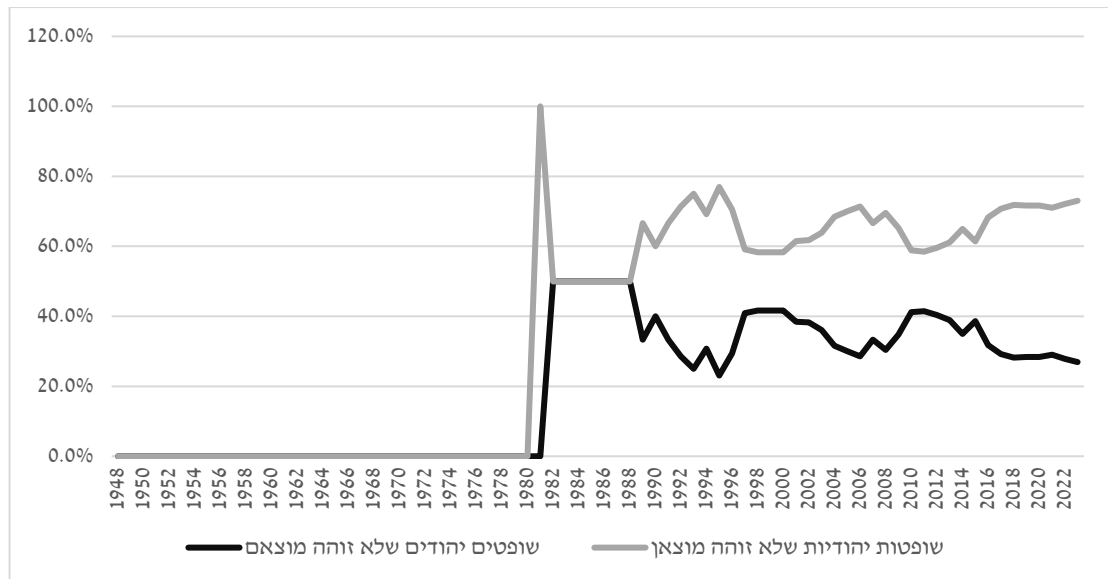
¹⁰⁷ Hancock, see above footnote 104; Ange-Marie Hancock, *Empirical Intersectionality: A Tale of Two Approaches*, 3(2) *UC Irvine Law Review* 259 (2013).

¹⁰⁸ Devon Carbado, *Colorblind Intersectionality*, 38 *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 811 (2013); Diane Goodman, *The Tapestry Model: Exploring Social Identities, Privilege and Oppression from an Intersectional Perspective*, in *Intersectionality and Higher Education: Theory, Research and Praxis* 99 (Donald Mitchell Jr., Charlana Y. Simmons & Lindsay A. Greyerbiehl eds., 2014); Frances E. Kendall & Charmaine Wijeyesinghe, *Advancing Social Justice Work at the Intersections of Multiple Privileged Identities*, 157 *New Directions for Students Services* 91 (2017).

¹⁰⁹ S. Cho, K. W. Crenshaw & L. McCall, *Toward a field of intersectionality studies: Theory, applications, and praxis*, 38 *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 785 (2013); Patricia Hill Collins, *Intersectionality's definitional dilemmas*, 41 *Annual Review of Sociology* 1 (2015).

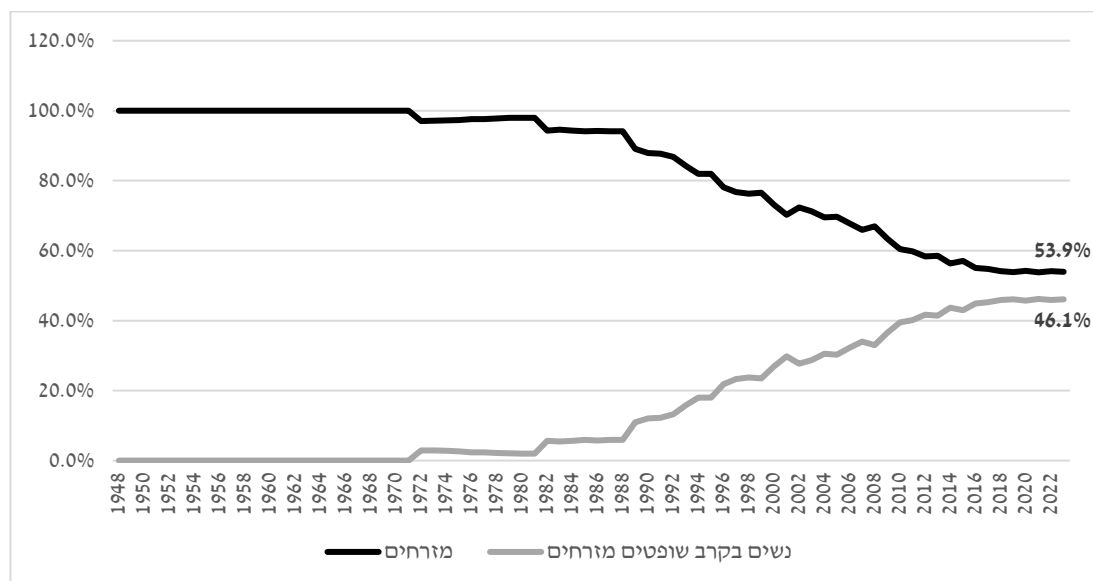
¹¹⁰ Susan R. Jones & Dafina Lazarus Stewart, *Evolution of student development theory*, 154 *New Directions for Student Services* 17 (2016).

¹¹¹ עד 1980, הצלחתי לזהות את מוצא כלל השופטות והשופטים היהודים, באף אחת מהשנים 1981-2023 לא הצלחתי לזהות את מוצא כלל השופטים והשופטות- ב-1981 מדובר היה בשופט אחד וב-2023 ב-78, 57 נשים ו-21 גברים.

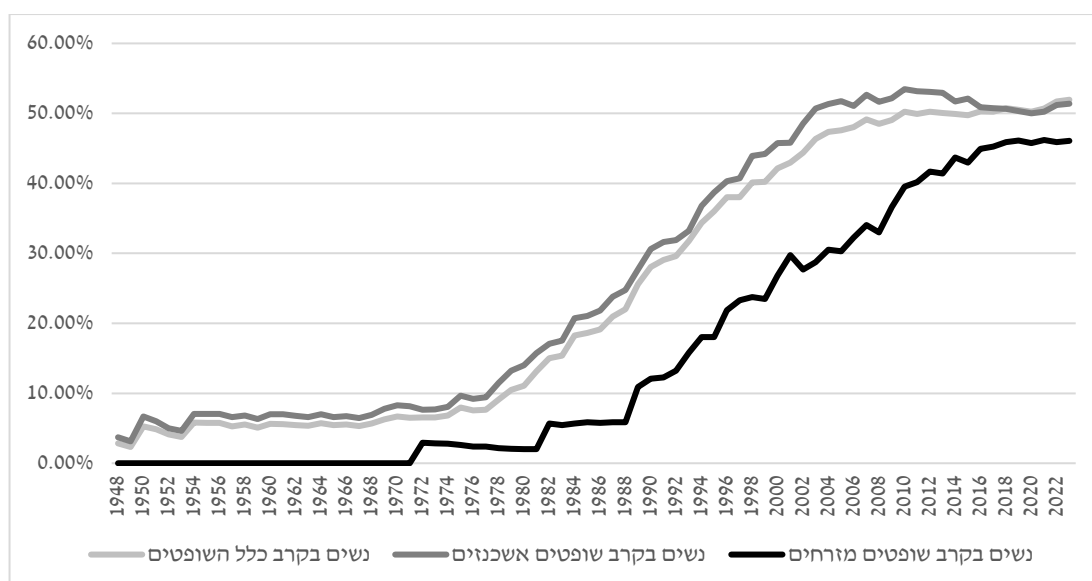
אך אף שכך ונוכח חשיבות הדברים, בחרתי לעמוד בכל זאת על ההתפלגות המגדרית של השופטים המזרחים בשנים 1948-2023. מהנתונים עולה כי בדומה לכלל הנשים גם מזרחיות חוו תהליך של מוביליות, גם אם מעוכב ובעצימות נמוכה יותר. מחמת הקושי המתודולוגי לא אוכל לעמוד על מלוא המשמעויות של האינטראקציה שבין אתניות ומגדר, אך גם מהנתונים החסרים הללו עדיין נשקפת המוביליות של נשים מזרחיות, לכאורה בניגוד לנטען בתיאוריית ההצטלבות. הנתונים, החסרים, מלמדים שנשים מהוות כמחצית מהשופטים המזרחים ולכאורה יש יסוד סביר להניח שמבין 78 השופטות שמוצאן לא זוהה יש גם מזרחיות כך שאילו זיהיתי את מוצא כלל השופטים אפשר שדפוסי המוביליות שחוו נשים מזרחיות היו דומים יותר לאלו שחוו כלל הנשים. מנגד, אפשר שזו רק הנחת לכאורה, משום שהשוואת המוביליות של מזרחיות לזו של אשכנזיות מלמדת בכל זאת על פערים בהיקף ובעוצמת התהליך.

תרשים 15: ההתפלגות המגדרית של השופטים המזרחים, 1948-2023

השוואה זו ניכרת בתרשים 16, המציג על ציר הזמן את שיעור המזרחיות מכלל המזרחים, אשכנזיות מכלל האשכנזים והנשים מכלל השופטים בשנים 1948-2023. מהנתונים עולה, כי בשלוש הבחינות ניכרת דינמיקה של מוביליות עקבית וגוברת. ברם, היקף השתתפות האשכנזיות גבוה משל המזרחיות וכתוצאה גם משל כלל הנשים. נתון זה משמעותי בהינתן שישנן 78 נשים שלא זוהה מוצאן, ואף שכך שיעור הנשים בקרב האשכנזים היה גבוה בכל שנה משיעור הנשים בקרב המזרחים ועד 2017 אף משיעור הנשים מכלל השופטים. ב-2023 היוו נשים בקרב השופטים המזרחים 46.1%, שלעומתן היוו נשים בקרב השופטים האשכנזים 51.4% ומעל לאלו גם לאלו, היוו הנשים בקרב כלל השופטים 51.95%, כאמור. עובדה אחרונה זו, אפשר שיש בה כדי ללמד על עוצמת תהליך השתלבות הנשים שאינן אשכנזיות, קרי מזרחיות וערביות- שהלא אילו המוביליות של נשים במערכת המשפט מקורה רק בקרב אשכנזיות היינו מצפים לשיעור גבוה יותר של נשים בקרב השופטים האשכנזים מאשר בקרב כלל השופטים. מנגד, בהינתן וכאמור 78 מ-117 השופטים שלא זוהה מוצאם, וביתר שאת 57 מ-78 השופטים שלא זוהה המכהנים ב-2023, הרי שיתכן שלו עלה בידי אפשר שיכולנו להגיע למסקנה אחרת. היות וכך, כל שנוכל לומר בצורה מבוססת הוא שהמוביליות של נשים ניכרת בקרב אשכנזיות ובקרב מזרחיות, אף כי עוצמתה המדויקת אינה ידועה¹¹². לצד זאת, יצוין שרק ב-2022 מונתה לראשונה מזרחית לכהונה בעליון, עם מינויה של השופטת גילה כנפי-שטייניץ.

תרשים 16: שיעור הנשים בקרב שופטים מזרחים, שופטים אשכנזים וכלל השופטים, 1948-2023

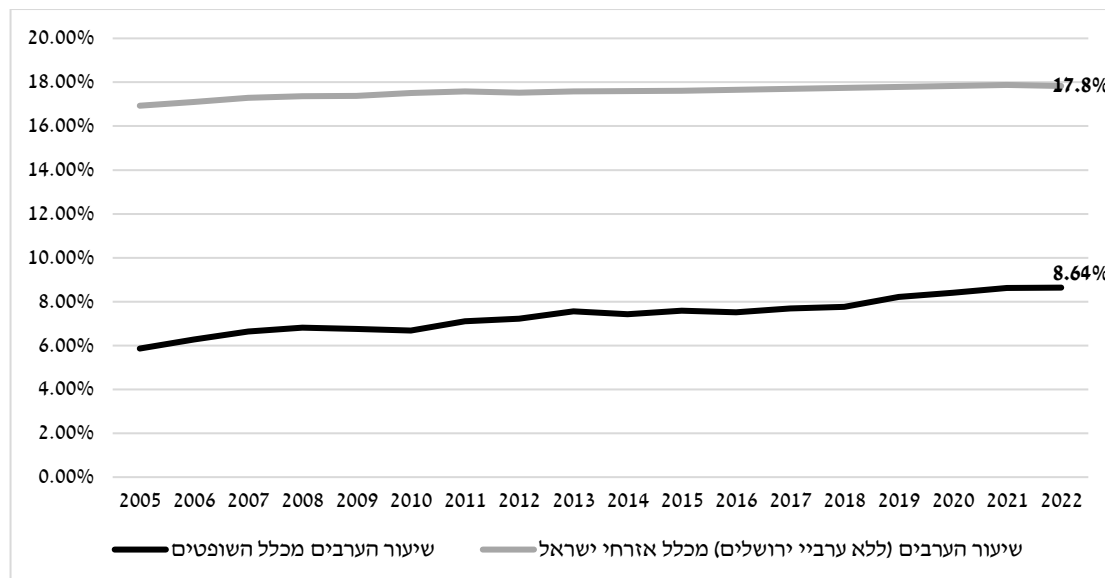
4. מזרחים לעומת ערבים: שתי קבוצות מודרות, האחת מודרת יותר אך בעלת קצב מוביליות גבוה יותר במערכת המשפט

עם הקמת המדינה כיהן בה שופט ערבי אחד בלבד, שהיה ליחידי עד 1955, כשלמעשה עד 2023 כיהנו 98 שופטים ערבים המהווים 6.1% בלבד מסך השופטים שבישראל מאז 1948. נכון ל-2023 מספר השופטים הערבים המכהנים¹¹³, לרבות עמיתים, עומד על 71 המהווים כ-8.64% מכלל

¹¹² אשר לערביות, עד 1988 לא כיהנה אף שופטת ערבייה, וגם ב-2023 שיעורן מכלל השופטים הערבים נמוך מ-41%, אך בפרספקטיבת זמן רחבה יותר ניתן לראות כי הוא מצוי במגמת גידול עקבית מאז 1989 (נספח 3).
¹¹³ לרבות דרוזים, ערבים נוצרים וערבים מוסלמים.

השופטים. המדובר הוא בייצוג חסר משמעותי מאוד ביחס לשיעורם באוכלוסייה, העומד על פי נתוני הלמ"ס לשנת 2023 על כ-21.1% מסך אזרחי ישראל¹¹⁴, לרבות ערביי ירושלים שלפי נתוני הלמ"ס 93% מהם אינם אזרחים וממילא אינם כשירים לשיפוט. בניכוי ערביי ירושלים, עומד שיעורם באוכלוסייה על 17.8% כב-2023 שיעורם מכלל השופטים נמוך בכפי 2.06 משיעורם באוכלוסייה.

תרשים 17: שיעור הערבים מכלל השופטים לעומת שיעורם (ללא ערביי ירושלים) באוכלוסייה, 2005-2022

עם זאת וכפי שאבקש להראות כעת, כאשר בוחנים את הנתונים על ציר הזמן בשנים 1948-2023 מתגלה מגמה עקבית של מוביליות הגוברת בחלוף הזמן. בשנות החמישים, היקפה של הרשות השופטת היה מצומצם מאוד ועד 1958, ועד בכלל, כיהנו בה פחות מ-100 שופטים בכל שנה נתונה. בצל הנסיבות הללו, שיעור הערבים במערכת המשפט בעשור הראשון נע בין 2.8% ב-1948 ל-5.32% ב-1957, אף שב-1948 כיהן בה שופט ערבי אחד וב-1957 כיהנו בה שניים בלבד. נקודת השפל המשמעותית ביותר בשיעור שהיוו השופטים הערבים נרשמה בשנים 1967-1968 שעה ששיעור שני השופטים הערבים שניהנו בשנתיים הללו עמד על כ-0.7%, וזאת משום שאף שהמערכת ככלל גדלה מספר השופטים הערבים נותר בעינו עד 1968. שנה לאחר מכן, הלך מספר השופטים הערבים וגדל אך עד 1991, ועד בכלל, לא עלה על 9, עד 1998 לא כיהנו בישראל יותר מ-18 שופטים בשנה נתונה ועד 1994 לא הגיע שיעורם ל-4% באף אחת מהשנים ורק ב-2000 חצה שיעורם את גבול ה-5% ומאז הוא מצוי בעלייה די עקבית.

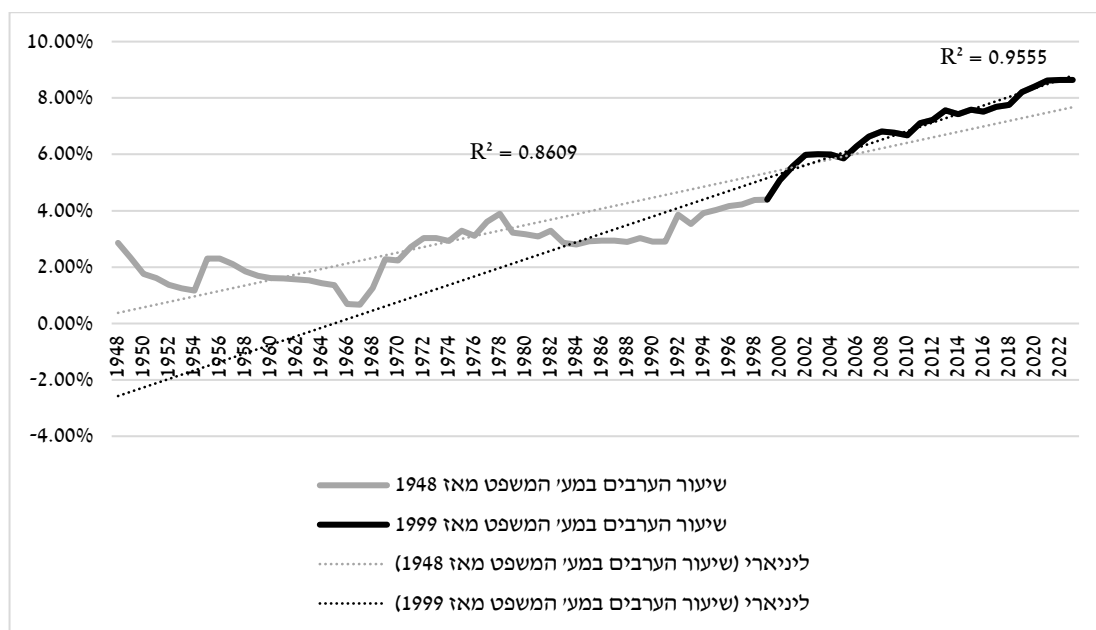
ב-25 השנים האחרונות לתקופה הנסקרת (2023-1999) עלה שיעור השופטים הערבים מ-4.4% ב-1999 ל-8.64% ב-2023, קרי שיעורם בסוף התקופה גבוה פי 1.96 משיעורם בראשיתה. למעשה, שיעורם מצוי במגמת עלייה כבר עשורים רבים, אולם עלייה זו קיבלה את תנופתה ברבע המאה

¹¹⁴ הלמ"ס, לעיל ה"ש 93; הנתונים אודות ערביי ירושלים, אשר שימשו להפחתה מסך ערביי ישראל וכתוצאה גם לחישוב מספר ושיעור האזרחים ערביי ישראל, נלקחו מהודעות הלמ"ס לכבוד יום ירושלים בין השנים 2007-2023 – הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה הודעות לתקשורת – לקט נתונים ליום ירושלים (2007-2023) - <http://tinyurl.com/2vc7a9x4>

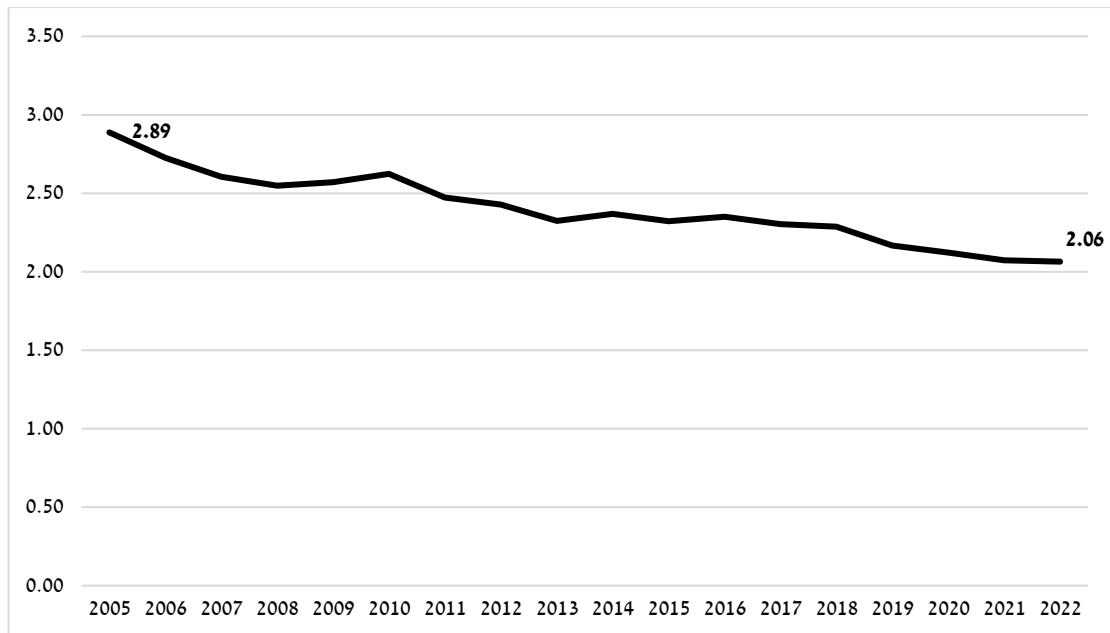
האחרונה. בתרשים 18 ניתן לראות את שיעור הערבים במערכת המשפט מאז 1948, כאשר 25 השנים האחרונות מודגשות. R^2 הוא מדד סטטיסטי המציין את מידת הליניאריות של שיפוע מגמה על ציר הזמן, מדד המשקף עד כמה הזמן כמשתנה בלתי תלוי משפיע על המשתנה התלוי. בנידון דידן, משמעות הדבר היא עד כמה שיעור הערבים (משתנה תלוי) הלך ועלה ככל שחלף הזמן (משתנה בלתי תלוי).

בבחינת המגמה שנרשמה בשיעורם מאז קום המדינה עולה כי ה- R^2 עומד על 0.86, נתון המלמד על שיפוע די גבוה ועל עלייה שגוברת בחלוף הזמן. מנגד, כאשר מתמקדים ב-25 השנים האחרונות ניתן לראות כיצד ה- R^2 מתקרב מאוד ל-1, ועומד על כ-0.96. פער זה מלמד על ההאצה בקצב העלייה שנרשמה בשנים אלו בשיעור הערבים. מוביליות זו ניכרת גם כשמשווים את היחס בין שיעורם באוכלוסייה (ללא ערביי ירושלים) לשיעורם במערכת המשפט בשנים 2005-2022 – בעוד ב-2005 היחס בין השיעורים עמד על כפי 2.89 הרי שב-2022 ירד לכפי 2.06.

תרשים 18: שיעור הערבים מכלל השופטים, 1948-2023

תרשים 19: היחס בין שיעור הערבים באוכלוסייה (ללא ערביי ירושלים) לשיעורם בקרב השופטים, 2005-2022

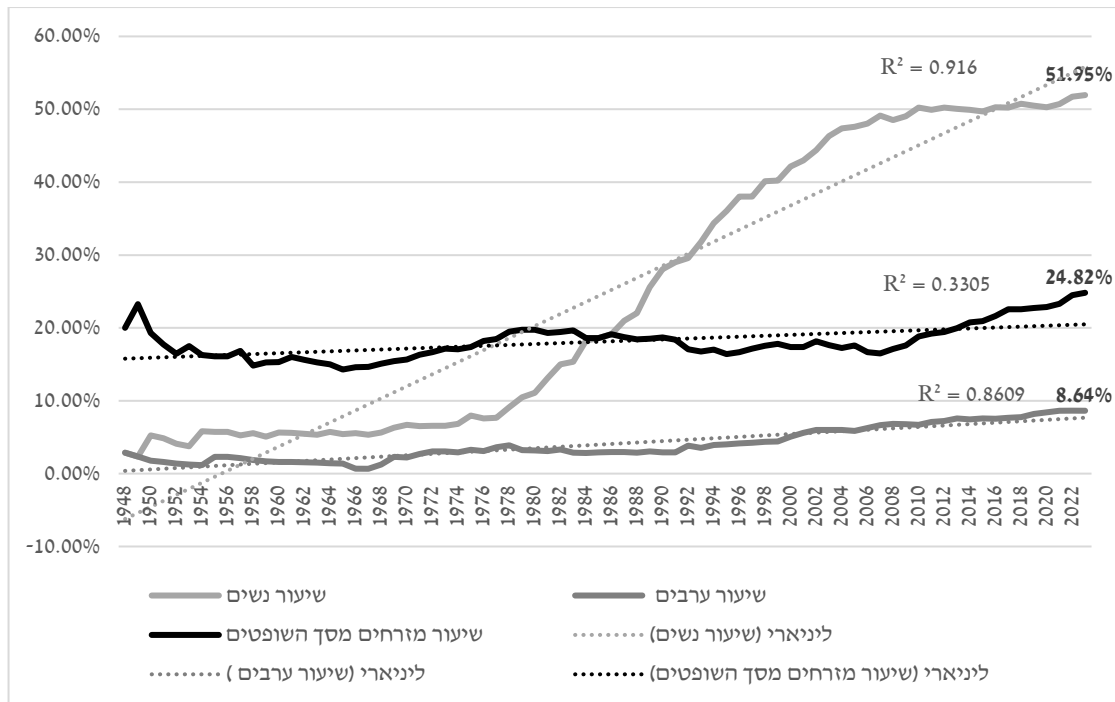
אם כן, במערכת המשפט מתרחשים במקביל שלושה תהליכים מוביליים ובחינה משווה על ציר הזמן מחזקת, למעשה, את טענת Levi-Ariel בדבר התגוונותה המגדרית, לאומית ואתנית של הרשות השופטת¹¹⁵. מהנתונים עולה כי מאז 1948 קצב התהליך של הנשים הוא הגבוה ביותר¹¹⁶, אחריו של הערבים ולבסוף של המזרחים, כאשר פערי הקצב בין העלייה בשיעור כל אחת הקבוצות משמעותיים מאוד¹¹⁷.

תרשים 20: נשים, ערבים ומזרחים בקרב השופטים, 1948-2023

¹¹⁵ Levi-Ariel, see above footnote 5.

¹¹⁶ R^2 העולה על 0.916 מאפיין את שיעור הנשים בשנים 1948-2023.

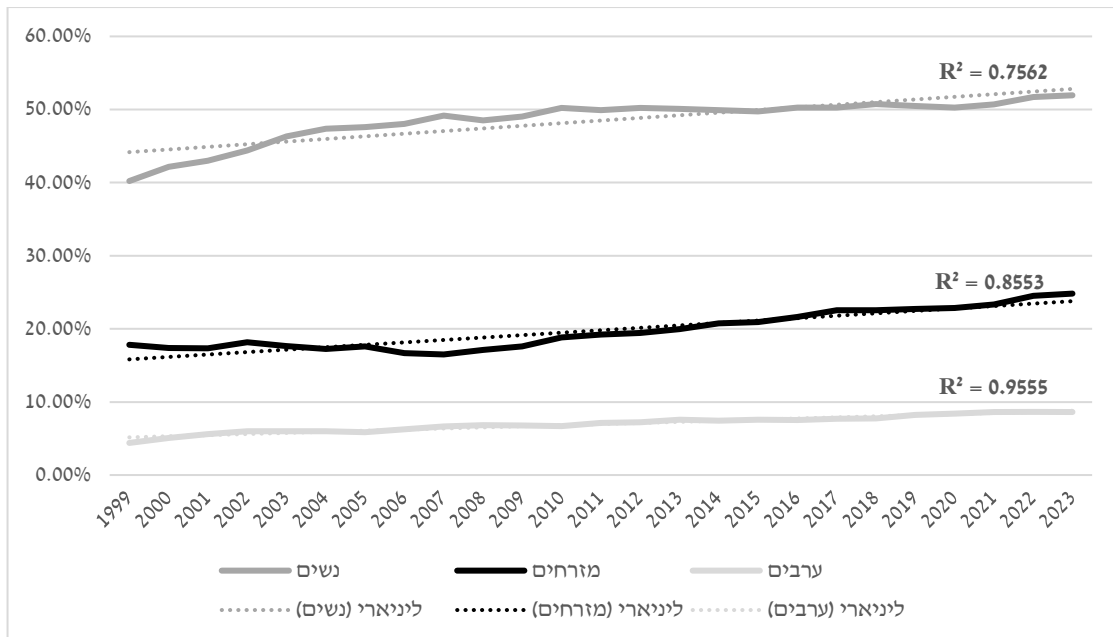
¹¹⁷ הפער כל כך משמעותי, כשבעוד אצל נשים וערבים ה- R^2 נע בסביבות ה-0.9, נתון המלמד על עלייה עקבית וגוברת ככל שחולף הזמן, לעומת R^2 של פחות מ-0.30 אצל מזרחים, המלמד על קצב עלייה איטי.

ברם יש להדגיש, כי כאשר מתמקדים בשנים 1999-2023, עולה כי קצב הגידול בשיעור המזרחים גבוה משמעותית מזה שמאפיין את השנים 1948-2023. בעוד ה- R^2 שאפיין מגמת שיעורם במלוא 75 השנים שנסקרו עמד על כ-0.3 הרי שמאז 1999 עלה לכ-0.86, עדות להתגבשות מובילות עקבית וגוברת בשיעור המזרחים. קו המגמה של העלייה בשיעורם מאז 1999 דומה בהרבה לזה המאפיין את העלייה בשיעור הערבים בתקופה זו¹¹⁸ מאשר לקו המגמה שאפיין את שיעורם מאז 1948. עוד יצוין, שקצב העלייה בשיעור הנשים בתקופה זו (R^2 של כ-0.76) נמוך מקצב העלייה הן בשיעור הערבים והן בשיעור המזרחים. יש להניח שפשר ההאטה נעוץ בעובדה ששיעור הנשים עמד ב-1999 על למעלה מ-40%, כ-10 נקודות האחוז משיעורן באוכלוסייה, זאת בעוד ששיעור המזרחים עמד על 17.8% ושיעור הערבים על 4.4%, הרחק משיעור כל אחת מהקבוצות הללו באוכלוסייה. כך או כך, מהנתונים עולה אפוא כי מ-1999 התהליכים המובילים הן של הערבים והן של המזרחים במערכת המשפט תפסו תאוצה משמעותית, אף וכאמור בקרב הערבים קצב הגידול גבוה יותר.

תרשים 21: שיעור הנשים, הערבים והמזרחים, 1999-2023

¹¹⁸ מאז 1999, ה- R^2 של מגמת העלייה בשיעור המזרחים עמד על 0.86 (כפי 2.9 מה- R^2 מאפיין את מגמת הגידול בשיעורם בשנים 1948-2023) שאינו רחוק מה- R^2 שמאפיין את מגמת העלייה בשיעור הערבים בתקופה זו, שעמד על כ-0.96.

עם זאת, יודגש כי מבין שלוש הקבוצות ייצוג החסר של הערבים הוא המשמעותי ביותר - בעוד שיעור הנשים חופף ואף עולה במקצת על שיעורן באוכלוסייה, הרי ששיעור המזרחים ושיעור הערבים נמוך משיעורם באוכלוסייה. אלא ששיעור הערבים בקרב השופטים ב-2023 נמוך בכפי 2.06 משיעורם באוכלוסייה (לא כולל ערביי ירושלים), בעוד ששיעור המזרחים בקרב השופטים בשנה זו אמנם נמוך משיעורם המשוער באוכלוסייה אך קרוב אליו בהרבה.

5. שיעור השופטים המזרחים בהתפלגות לפי ערכאות:

כידוע, מערכת המשפט הישראלית מורכבת מחמש ערכאות משפט עיקריות - השלום, המשמש כערכאה ראשונה בעניינים פליליים ואזרחיים שסמכותו קבועה בחוק בתי המשפט¹¹⁹, ועל פסקי דין הניתנים בה ניתן לערער בערכאת המחוזי; המחוזי משמש, בין היתר, כערכאה ראשונה בתיקים פליליים חמורים, בתביעות אזרחיות מסכום מסוים¹²⁰, בסכסוכי בעלות מקרקעין ובנושאים ספציפיים שנקבעו בדין וכאמור, משמש כערכאת ערעור על החלטות שיפוטיות של גופים שונים, כאשר ההחלטה שתתקבל בו תנחה את בתי המשפט מערכאות נמוכות יותר; העליון, זו הערכאה השיפוטית הגבוהה ביותר שניצבת בראש מערכת השיפוט בישראל, ולפי חוק יסוד: השפיטה "הלכה שנפסקה בבית המשפט העליון מחייבת כל בית משפט, זולת בית המשפט העליון"¹²¹. בסמכות העליון הן לשמש כמוסד הערעורים האחרון והן כבית משפט גבוה לצדק, הדן בעתירות חוקתיות ומנהליות לביצוע ביקורת שיפוטית על הרשויות השלטוניות ובעתירות על פסקי דין בבתי הדין לעבודה ובבתי הדין הדתיים, יהודיים ושאינם; בתי הדין לעבודה - אזורי וארצי - הם מערכת שהוקמה מכוח חוק בי"ד לעבודה¹²² והם אמונים על פעולות המשפט בענייני עבודה וביטחון סוציאלי. מערכת זו מחולקת לשתי ערכאות, אזורית וארצית, כאשר האחרונה היא בבחינת הערכאה העליונה לרבות בענייני ערעורים ועתירות. יצוין, כי קיימות ערכאות נוספות כתעבורה,

¹¹⁹ חוק בתי המשפט - תשמ"ד-1984.

¹²⁰ גבוה מ-2.5 מיליון ₪.

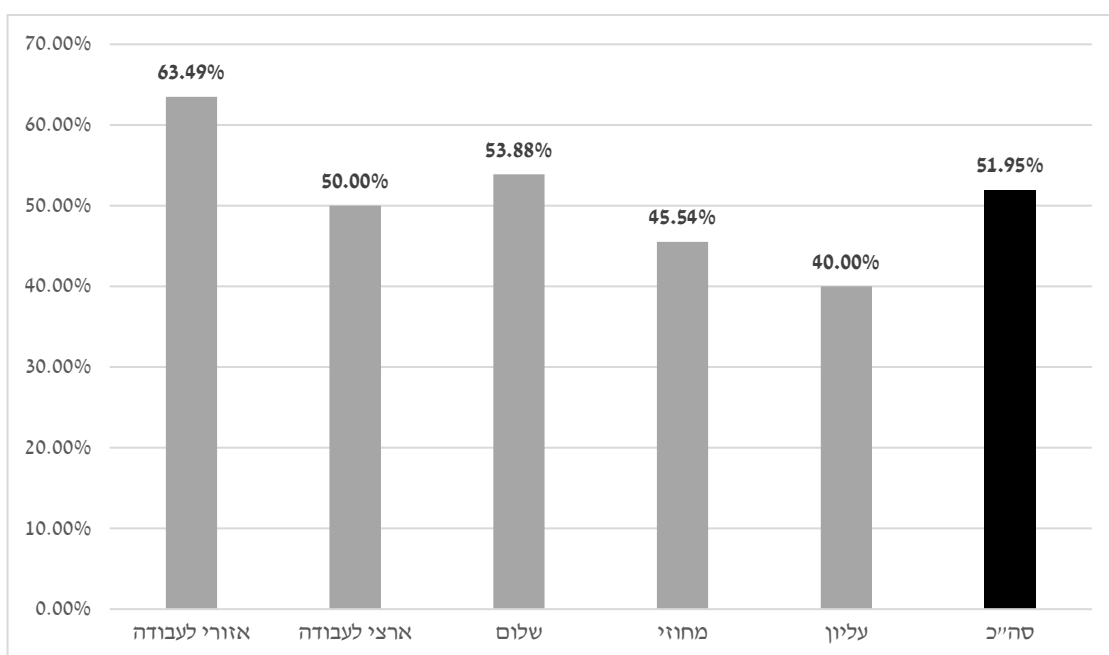
¹²¹ ס' 20 לחוק יסוד: השפיטה, תשמ"ד-1984.

¹²² חוק בית הדין לעבודה: תשכ"ט-1969.

נוער, משפחה, תביעות קטנות ובתי משפט קהילתיים, אך בהיותן מצומצמות במספר שופטיהן ובהיותן ערכאה ראשונה לנושאים התחומיים עליהם הן אמונות, כללתי אותן תחת הערכאה הראשונה העיקרית, ערכאת השלום.

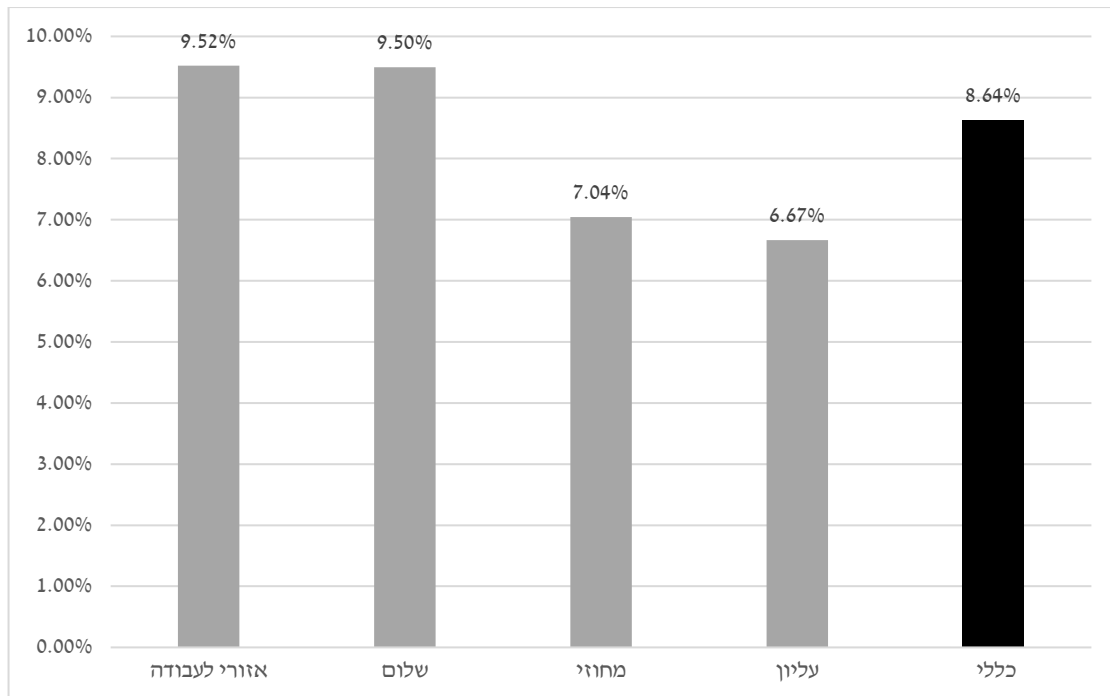
מעבר לשאלת נוכחותם הכללית במערכת המשפט לאורך השנים ביקשתי לעמוד גם על שאלת הדיפרנציאציה בשיעור מזרחים בהתפלגות לפי ערכאות. מחקרים אודות השתלבות נשים בתפקידי מפתח מלמדים על התקיימות עקומת מספריים, במסגרתה ככל שנעלה בסולם הדרגות כך נראה פיחות בשיעור הנשים. כך למשל, שיעור הנשים בקרב לומדי הדוקטורט בישראל עולה על 50%, ברם שיעורן בקרב בעלי דרגת פרופסור מן המניין עומד על כ-20%¹²³. יצוין, כי עקומת המספריים באשר לנוכחותן בקרב השופטים מקבלת ביטוי בממצאיה של Levi-Ariel וכמו גם בממצאיי. בדומה, וכפי שניתן לראות בתרשים 23, משקפת גם את מצב הדברים באשר לאופן השתתפות הערבים במערכת המשפט, לבד מבי"ד הארצי לעבודה בו אינם זוכים לייצוג כלל. מכל מקום, ייתכן שבאם ננטרל את שאלת החסם המבני, אפשר שניתן להסיק שמוביליות של קבוצות מודרות מתנהלת בהדרגתיות, שראשיתה בהשתלבות בדרגות הנמוכות בשיעורים גוברים וככל שנעלה בסולם הדרגות הולך שיעורן ופוחת, ברם בחלוף השנים אפשר שנראה עלייה בשיעורן גם בדרגות היותר גבוהות.

תרשים 22: שיעור השופטות לפי ערכאות, 2023

תרשים 23: שיעור השופטים הערבים לפי ערכאות, 2023

¹²³ יאיר, לעיל ה"ש 12.

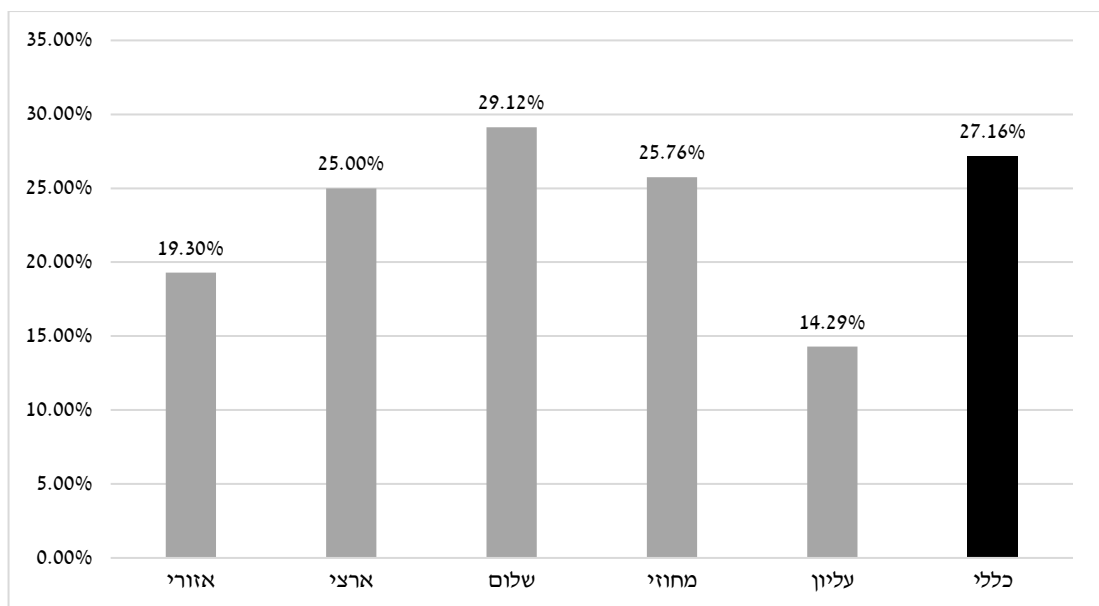

אשר למזרחים, כאמור בשני העשורים האחרונים נוכחותם במערכת המשפט מצויה בניעות גוברת, תהליך המתקיים במקביל ואפשר שכתוצאה מהתהליכים המוביליים העוברים על מזרחים בישראל¹²⁴, כפי שיפורט. משכך, ניתן לצפות שכדרכם של תהליכים מוביליים נראה כיצד שיעורם גבוה יותר בערכאות הנמוכות והולך ופוחת בערכאות היותר גבוהות. תרשים 24 מתאר את שיעורם בחמש הערכאות ב-2023, ואכן בערכאות הרב נושאיות מתקיימת עקומת המספריים - שיעורם מקיים יחס שלילי עם גובה הערכאה, ככל שזו גבוהה כך פוחת שיעורם. ברם, בחינת שיעור המזרחים בשלוש הערכאות הרב נושאיות על ציר הזמן מגלה כי ב-27 מ-75 השנים שנסקרו עלה שיעורם במחוזי על שיעורם בשלום וזאת בניגוד לציפיית עקומת המספריים. חריגה זו מעלה את התהייה באשר לצורך בהסבר אלטרנטיבי לתיאור המוביליות של מזרחים במערכת המשפט תחת תיאוריית עקומת המספריים, ובכך אבקש להתמקד כעת.

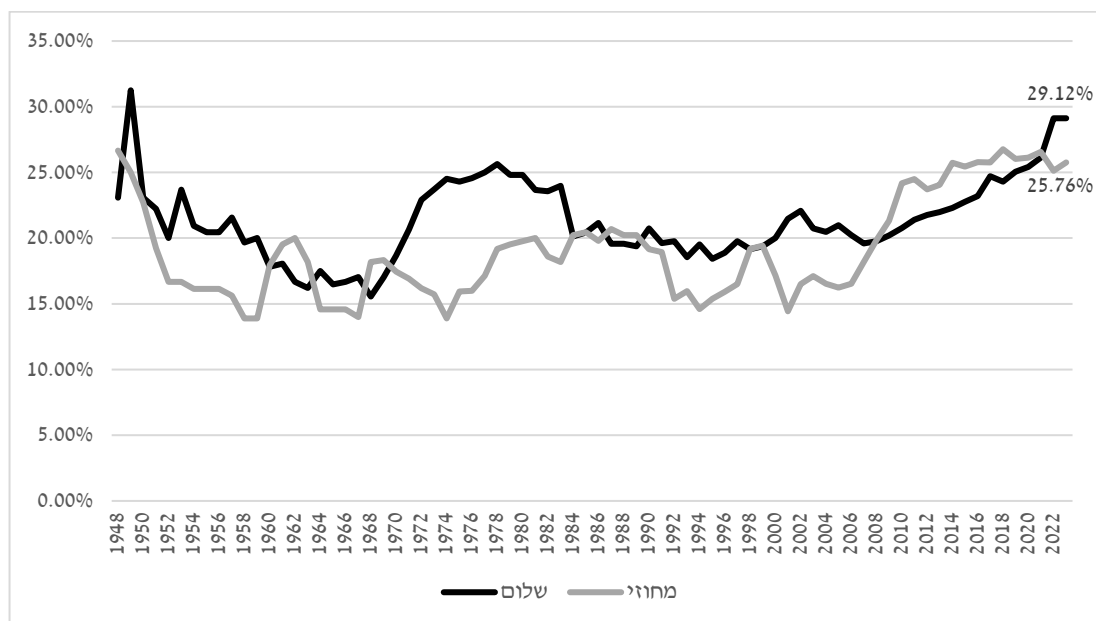
אציין, כי בתחילה עלה במחשבתי להשוות את שיעור המזרחים בכל אחת מחמש הערכאות, לרבות האזורי והארצי לעבודה. בפרט על רקע העובדה שבמרבית השנים עלה שיעור המזרחים בשלום ובמחוזי על שיעורם באזורי לעבודה, אשר מעלה לכאורה ביתר שאת את שאלת היעדרה של עקומת המספריים. אולם, ספק רב אם מתקיים יחס היררכי בין בתי הדין לעבודה, האזורי כמו הארצי, לערכאות הרב נושאיות- שלום, מחוזי ועליון- ולפיכך, התמקדתי רק בשלוש הערכאות הרב נושאיות שביניהן מתקיימת היררכיה ברורה.

תרשים 24: שיעור המזרחים בקרב השופטים היהודים בחמש הערכאות, 2023

¹²⁴ כהן וליאון "לשאלת המעמד הבינוני בישראל", לעיל ה"ש 8; דהן "האם כור ההיתוך הצליח?", לעיל ה"ש 9; נוגה דגן-בוזגלו ואיתי קונוור-אטיאס **הרובד הבינוני בישראל 2010-1992** (2013) (להלן: "דגן-בוזגלו וקונוור-אטיאס, לעיל ה"ש 124"); ששון-לוי וליאון, לעיל ה"ש 76; כהן וליאון **מעמד הביניים המזרחי**, לעיל ה"ש 8.

תרשים 25: שיעור המזרחים בקרב השופטים היהודים בשלום ובמחוזי, 1948-2023

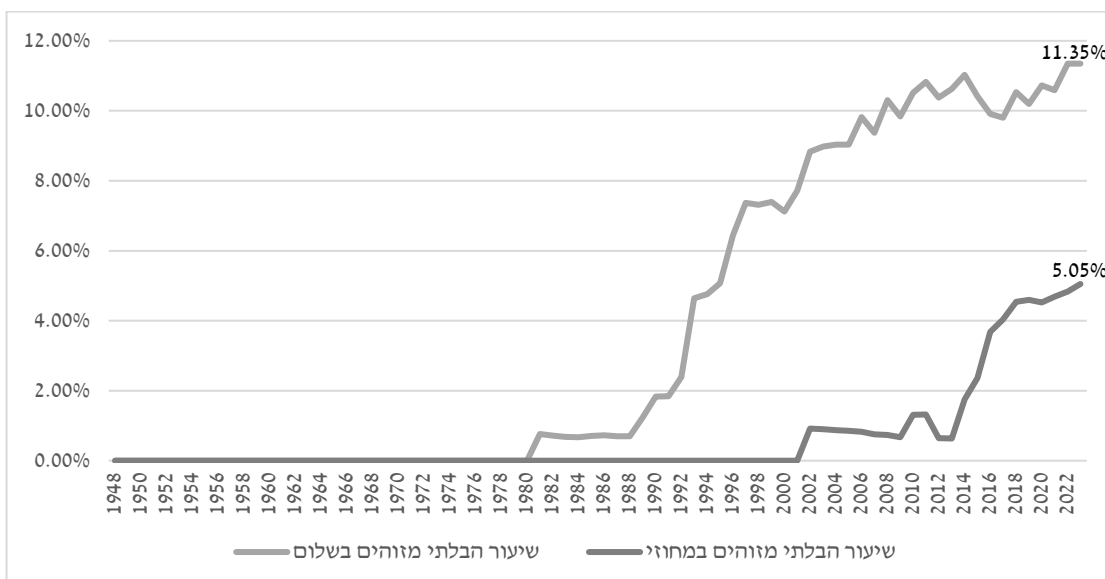
כך או כך, למול העובדה, הלכאורה מפתיעה, הנשקפת בתרשים 25, יש להביא בחשבון שתי עובדות. **האחת**, ששיעור השופטים הבלתי מזוהים הולך ופחת ככל שעולים בערכאה וזאת משום שיכולתי להתחקות אחר מוצא השופטים הייתה תלויה במספר גורמים ובעיקר בגיל, במוכרות ובתקופה. ככל שמדובר בשופט או שופטת מבוגרים יותר, גוברת ההיתכנות שהם ילידי חו"ל, וממילא זיהוי מוצאם פשוט יותר. מעבר לכך, גם אם הם ילידי הארץ ככל שהם מבוגרים יותר כך גוברת ההיתכנות שמי מקרוביהם נפטר במהלך כהונתם ואז פרסמה הרשות השופטת מודעת אבל להשתתפות בצערם, מודעה שהיה בה כדי לסייע בהתחקות אחר מוצאם¹²⁵. יתר על כן, ככל שמדובר בערכאה גבוהה יותר כך הפרופיל הציבורי של המכהנים בה גבוה יותר, וכתוצאה גוברת ההיתכנות שסוקרה הביוגרפיה שלהם בכלי התקשורת, מה שמקל על אתגר זיהוי המוצא. כתוצאה, שיעור הבלתי

¹²⁵ להרחבה על תהליך הקידוד, ראו נספח 1.

מזוהים מותנה בגובה הערכאה ומתקיים ביניהם יחס שלילי- ככל שהערכאה גבוהה שיעור הבלתי מזוהים נמוך, ולהפך. בדומה, ככל ותחילת הכהונה מוקדמת יותר גוברת ההיתכנות לזיהוי מוצאם- הן משום שככל שמדובר בשנה הקרובה להקמת המדינה כך גובר הסיכוי שנולדו בחו"ל והן משום שמשך הזמן שחלף מכהונתם גדול יותר וכתוצאה, גובר הסיכוי לביסוס מוכרותם. כך או כך, לגיל, למוכרות ולתקופת הכהונה יש השפעה על מידת זיהוי המוצא.

כביטוי לכך, השנה הראשונה בה לא הצלחתי לזהות את מוצא כל השופטים שניהנו בה הייתה 1981, וכמצופה הייתה זו ערכאת שלום, בה שיעור הבלתי מזוהים גדל כמעט בעקביות לאורך השנים. להמחשה, בעוד שיעור הבלתי מזוהים בשלום עמד על 0.76% ב-1981 הרי ששיעורם האמיר ל-8.83% ב-2002, שהייתה לשנה הראשונה בה לא הצלחתי לזהות את מוצא כלל שופטי המחוזי. הופעת הבלתי מזוהים במחוזי לא רק שהגיעה מאוחר משמעותית מהופעתם בשלום אלא ששיעורה היה תמיד נמוך יותר, כאשר ב-2023 מדובר היה בפער של כפי שניים (5.05% במחוזי לעומת 11.35% בשלום).

תרשים 26: שיעור הבלתי מזוהים בשלום ובמחוזי, 1948-2023

עובדה שנייה היא גודל הערכאה, ב-2023 מספר השופטים, לרבות שופטים ערבים ושופטים עמיתים, עמד על 516 שופטים בשלום ו-213 במחוזי. מהם, 467 ו-198 שופטים יהודים שניהנו בשלום ובמחוזי, בהתאמה. פערים משמעותיים אלו בגודל הערכאות מלווים אותן בעקביות לאורך השנים ומ-1950 מספר היהודים שניהנו בשלום גבוה ממספרם במחוזי, כאשר הפער הלך וגדל עם השנים. אם ב-1950 עמד הפער על 18% הרי שב-2023 מספרם בשלום גדול בכפי 2.36 ממספרם במחוזי, ובשנים 1948-2023 עמד בממוצע על פי 2.16.

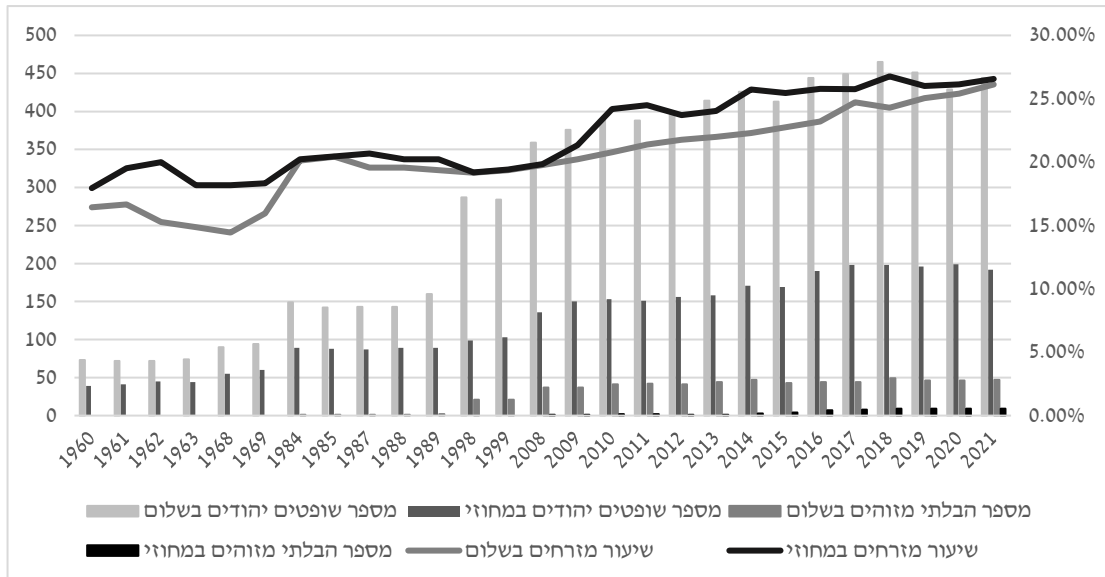
תרשים 27: מספר השופטים היהודים שניהנו בשלום ובמחוזי, 1948-2023

בהתחשב בעובדות הללו- שיעורם המשתנה של הבלתי מזוהים בכל אחת מהערכאות וגודלן השונה- הרי שעומדת בספק ההנחה שהעובדה שמצאנו שיעור גבוה יותר של מזרחים במחוזי מאשר בשלום ב-36% מהשנים הנסקרות אכן מערערת את עקומת המספריים. למעשה, בהינתן ששיעור הבלתי מזוהים גבוה משמעותית ובעקביות בשלום משיעורם במחוזי, משכך ועל בסיס הידוע לנו לא ניתן לקבוע האם עקומת המספריים מתקיימת אם לאו. בנוסף, מספר השופטים היהודים שביהנו בשלום בשנים 1948-2023 עמד במוצע על 201, המזרחים על 44.25 (כ-22%); ואילו ב-2023 הגיע מספרם ל-136 והבלתי מזוהים על 14.05 (כ-7%); כאשר במחוזי מספרם הממוצע של היהודים על 93.15, המזרחים על 19.1 (כ-20.5%) ואילו הבלתי מזוהים על 1.2 (כ-1.3% בלבד). יש להניח כי השפעתו האפשרית של בירור זהותם האתנית של 1.2 השופטים הבלתי מזוהים אתנית המכהנים במחוזי על ההתפלגות האתנית תהא נמוכה משמעותית מהשפעתו האפשרית של בירור זהותם האתנית של 14.05 השופטים הבלתי מזוהים בשלום. רוצה לומר, שגם אם ה-1.2 בלתי מזוהים יסתברו כאשכנזים או כמזרחים השפעתם על שיעור המזרחים או האשכנזים המכהנים במחוזי רחוקה משמעותית מהשפעת משקלם האפשרית של ה-14.05 בלתי מזוהים בשלום, ככל ויתברר מוצאם. לפיכך, לא ברור שניתן להשוות בין שיעורי שתי הערכאות השונות כל כך בגודלן ובמספר ושיעור הבלתי מזוהים המכהנים וכיהנו בהן. לפיכך, דומה כי העובדה שנרשם שיעור גבוה יותר של מזרחים במחוזי מאשר בשלום היא בבחינת חריג סטטיסטי שאינו מעיד על מגמת הדברים או שבאם היו בפנינו מלוא הנתונים וגודל שווה של ערכאות הרי שמצב הדברים היה אחרת מזה שנסקף על בסיס הנתונים הידועים. אשר על כן, בהתייחס לשתי העובדות הללו, דומה כי לא ניתן לקבוע בבירור שעקומת המספריים אינה מתקיימת בבחינת שיעור המזרחים בערכאות השונות¹²⁶.

¹²⁶ אינדיקציה נוספת להשערה שעקומת המספריים אינה בהכרח נחיתת התקבלה מתוצאות המבחן הסטטיסטי Chi-squared שערכתי לשנים בהן חריגה זו נרשמה. מבחן זה יעיל היכן שמתגלה חריגה בין נתון לו ציפינו לנתון שהתקבל בפועל. בנידון דידן, ועל בסיס עקומת המספריים, הציפייה הייתה כי שיעור המזרחים בשלום יהיה לפחות כשיעורם במחוזי, אלא שבפועל נצפו בחלק מהשנים בערכאות השלום שיעורים נמוכים משציפינו. מבחן ה-Chi-squared בודק האם הפער שהתגלה בין הנתון המתקבל (actual range) לנתון לו ציפינו (expected range) הוא בעל מובהקות סטטיסטית. ככל וכן, הרי שבנידון דידן לאיתגור עקומת המספריים יש והוא מחייב תיאוריה חלופית, וככל שאינו הרי שהפער הממשי למצופה אינו מובהק עד כדי ערעור טענת העקומה. מובהקות כזו תימצא באם תוצאת ה-Chi-squared test נמוכה מ- $\alpha=0.05$, ותישלל באם גבוהה ממנה. במבחן זה עבור השוואת ערכאות השלום לערכאות המחוזי נמצא שאין מובהקות ומשמעות הדבר היא שלא ניתן לקבוע שעקומת המספריים מתערערת.

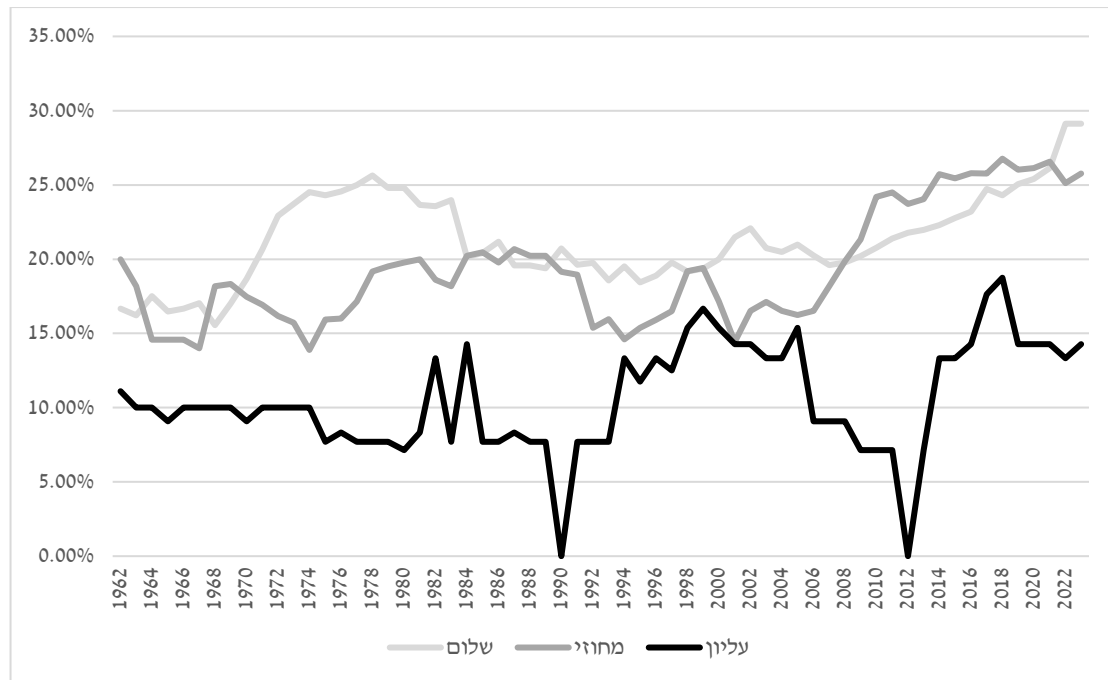
תרשים 28: מספר השופטים היהודים, מספר הבלתי מזוהים ושיעור המזרחים בערכאות המחוזי והשלום ב-27 השנים בהן עלה שיעור המזרחים במחוזי על שיעורם בשלום

אשר לעליון, מן המפורסמות היא ששיעור המזרחים בערכאה זו נמוך משיעורם בשלום ובמחוזי וכפי שניתן לראות בתרשים 29 מדובר במגמה עקבית, כמצופה מעקומת המספריים. עם זאת ובשולי הדברים, אפשר לתהות האם העובדה ששיעורם בעליון הוא בעקביות הנמוך ביותר מבטאת את דינמיקת עקומת מספריים קלאסית, זו שבאחריתה נצפה לעלייה בשיעורם גם בעליון או שמא המוביליות המזרחית במערכת המשפט, לה ביטויים משמעותיים בשלום ובמחוזי, כמו נחסמת כשמגיעים לעליון? "הכיסא המזרחי" הוא מושג שגור בשיח הציבורי, הפוליטי והאקדמי, אפשר שהוא מתאר כרוניקה של נחסמות ואפשר שלא, מכל מקום צריך עיון.

תרשים 29: שיעור המזרחים בקרב השופטים היהודים בעליון, בשלום ובמחוזי, 1962-2023¹²⁷

¹²⁷ 1962 נקבעה כנקודת ההתחלה, משום שבה מונה לראשונה מזרחי לעליון.

ה. על התהליכים שברקע להתגוונות מערכת המשפט:

אף שמחקרי לא התיימר לעמוד על פשר התופעה והסבריה, אלא בעיקר לאתרה ולשקפה, ובכך לתת יש בהעדר. בכל זאת, דומה שתמורות ההתגוונות בהרכבה האנושי של מערכת המשפט הישראלית, ובדגש על העלייה בשיעור המזרחים, משוקעות בהקשר סוציולוגי רחב יותר שבו אפשר לזהות שלושה תהליכים שייתכן ותרמו לתהליכי ההתגוונות במערכת המשפט- ליברליזציה המכוונת את הגיוון (diversity) כערך, מהפכת המכללות וכניסת מזרחים לעמדות מפתח בפוליטיקה, לרבות בתהליכי מינוי שופטים. למעשה, וכפי שאפרט, תהליכים אלו אפשרו לשינוי ערכי-תרבותי לפגוש בישימות מעשית והיתכנות פוליטית וממשק זה הוא שעמד ברקע לעלייה בשיעור המזרחים ובמידה רבה גם לתהליכי התגוונותה הנוספים של מערכת המשפט בשני העשורים האחרונים.

1. כשגיוון הופך לערך: קווים לדמותו של העידן הליברלי

בספרות מתואר שהחל מהמחצית השנייה של המאה העשרים, מרבית החברות, בוודאי המערביות, מצויות בתהליך מתמשך במסגרתו הן מחויבות יותר לחירויות הפרט ולשוויון, הן סובלניות יותר, מקיימות שיח של זכויות וכתוצאה, הן ליברליות יותר¹²⁸. תהליך זה, במסגרתו מרבית החברות הופכות יותר דמוקרטיות, נותנת דעתן¹²⁹ לזכויות אדם וגוברת בהן ההשתתפות האזרחית, מוביל לאימוץ מה שמכונה על ידי Inglehart & Welzel כ-"ערכים אמנסיפטיביים"¹³⁰. התהליך מתועד

¹²⁸ Ronald Inglehart & Wayne Baker, *Modernization, Cultural Change and the Persistence of Traditional Values*, 65(1) American sociological review 19 (2000); Amy Adamczyk, *Cross-national public opinion about homosexuality: Examining attitudes across the globe* (2017); Tony Huiquan Zhang, *Political freedom, education, and value liberalization and deliberalization: A cross-national analysis of the world values survey, 1981-2014*, 59(3) The Social Science Journal 357 (2022).

¹²⁹ מי יותר ומי פחות, אך במרביתן זכויות האדם הופכות חשובות יותר.

¹³⁰ Ronald Inglehart & Christian Welzel, *Changing mass priorities: The link between modernization and democracy*, 8(2) Perspectives on politics 551 (2010).

בהרחבה בסקר הערכים העולמי (WVS) שמובילים החל מ-1981 ועד היום (Inglehart & Norris). פרויקט מתמשך זה מבקש לבחון את התפיסות הערכיות בכ-100 מדינות המשתתפות בסקר בכל שנה ושנה בשורת סוגיות. אופן דגימה זה מספק לסקר את היכולת להראות את התמורות הערכיות שהתרחשו ב-43 השנים בהן נערך, הן בכל אחת ואחת מהמדינות, שמייצגות תרבויות, דתות ויבשות מגוונות, והן במבט עולמי חוצה מדינות ותרבויות. ממצאי הסקר אכן, וכאמור, משקפים את הפיכת מרבית החברות ליותר ליברליות ככל שחולפות השנים, כאשר מגמה זו די עקבית, חרף העובדה שבחלק מן המדינות קמות תנועות נגד לתהליכים אלו הבאות לידי ביטוי בין היתר בעליית הימין הקיצוני¹³¹.

תהליכי ליברליזציה שכאלה התרחשו גם בישראל, ובאו לידי ביטוי בשורת שדות גם אם רק דה פקטו או בדיעבד¹³². בהקשר זה, אציין את עבודתו של גיא פורת שתיאר בהרחבה כיצד המרחב הציבורי בישראל עובר בעשורים האחרונים תהליכי חילון נרחבים והסטטוס קוו בענייני דת ומדינה הולך ומתערער הלכה למעשה, גם אם רשמית עודנו שריר¹³³. ביטויים נוספים ניתנים גם במעמדה הגובר של קהילת הלהט"ב, אם באמצעות חקיקה האוסרת אפליה, אם באמצעות פעולות ביוש לקולות אנטי להט"ביים ואם באמצעות מאבק בטיפולי המרה. יודגש, כי תהליכי ליברליזציה אלו זוכים לתגובת נגד שמרנית המתוארת אצל מזרחי כביטוי למאבק על צביון המדינה¹³⁴, זאת בדומה למתרחש במדינות אחרות¹³⁵. כך או כך, דומה שעצם המאבק התרבותי על זהות המדינה יש בו כדי ללמד על תהליכי הליברליזציה שעברה ישראל בעשורים האחרונים, כאשר הכוחות השמרניים חוששים מפני פגיעה בזהותה 'היהודית' של המדינה ואילו הכוחות הליברליים חוששים מפני שינוי אופייה 'הדמוקרטי/ליברלי'¹³⁶, משמע שגם לשיטתם התגבש אופי שכזה.

תהליכים אלו מקבלים ביטוי אמפירי גם ב-Democracy Index של ה-Economist, המבקש לעמוד על מידת הדמוקרטיה של מדינות העולם. על פי דירוג המדד, שהתפרסם כמעט בעקביות¹³⁷ בין השנים 2006-2022, ישראל עלתה מהמקום ה-47 ב-2006 ל-29 ב-2022, כאשר מיקום השיא שלה עמד על 23 ב-2021.¹³⁸ מעבר לזה, ציונה במדד עמד ב-2006 על 7.28 וב-2022 האמיר ל-7.93, כאשר

¹³¹ למשל:

Ronald Inglehart & Pippa Norris, Trump, Brexit, and the rise of Populism: Economic have-nots and cultural backlash (2016).

¹³² G. Ben-Port, D. Filc, A. E. Ozturk & L. Ozzano, *Populism, Religion and Family Values Policies in Israel, Italy and Turkey*, 28(2) Mediterranean Politics 155 (2023).

¹³³ גיא פורת הלכה למעשה: חילון של המרחב הציבורי בישראל (2016).

¹³⁴ ניסים מזרחי "מעבר לגן ולגיונגל: על גבולותיו החברתיים של שיה זכויות-האדם בישראל" מעשי משפט ד 51 (2011) (להלן: "מזרחי מעבר לגן ולגיונגל", לעיל ה"ש 134"); "הסוציולוגיה בישראל לאן? מסוציולוגיה של חשד לסוציולוגיה של משמעות" מגמות נא(2) 69 (2017) (להלן: "מזרחי הסוציולוגיה בישראל לאן?", לעיל ה"ש 134).

¹³⁵ לעיל ה"ש 134.

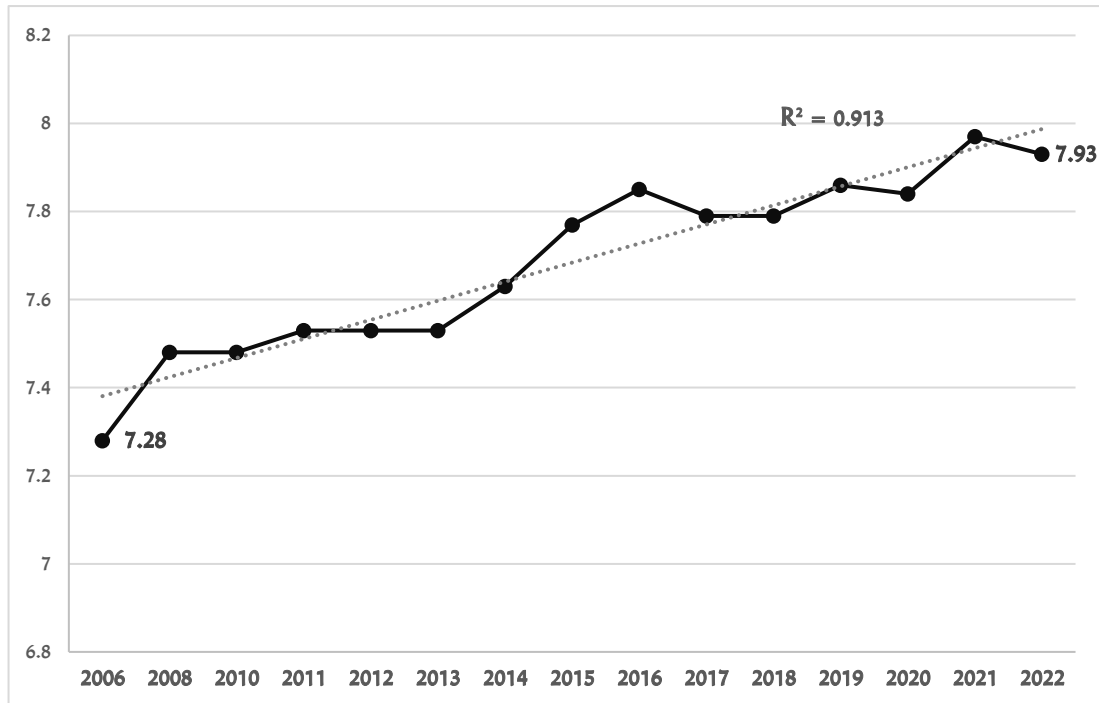
¹³⁶ לעיל ה"ש 134.

¹³⁷ המדד החל להתפרסם ב-2006 ומתפרסם מידי שנה, לבד מבשנים 2007 ו-2009.

¹³⁸ Economist Intelligence Unit, Democracy Index 2006: A Pause in Democracy's March (2007); Economist Intelligence Unit, Democracy Index 2008 (2009); Economist Intelligence Unit, Democracy Index 2010: Democracy in Retreat (2011); Economist Intelligence Unit, Democracy Index 2011: Democracy under Stress (2012); Economist Intelligence Unit, Democracy Index 2012: Democracy is at a Standstill (2013); Economist Intelligence Unit, Democracy Index 2013: Democracy in Limbo (2014); Economist Intelligence Unit, Democracy Index 2014: Democracy and its Discontents (2015); Economist Intelligence Unit, Democracy Index 2015: Democracy in an Age of Anxiety (2016); Economist Intelligence Unit, Democracy Index 2016: Revenge of the "Deplorables" (2017); Economist Intelligence Unit, Democracy Index 2017: Free Speech under Attack (2018); Economist Intelligence Unit, Democracy Index 2018: Me Too? Political Participation, Protest and Democracy (2019); Economist Intelligence Unit, Democracy Index 2019: A Year of Democratic Setbacks and Popular Protest (2020); Economist Intelligence Unit, Democracy Index 2020: In Sickness and in Health? (2021); Economist Intelligence Unit, Democracy Index 2021: The China Challenge (2022); Economist Intelligence Unit, Democracy Index 2022: Frontline Democracy and the Battle for Ukraine (2023).

ציון השיא נרשם גם הוא ב-2021 ועמד על 7.97. לא זו אף זו, אלא שבמדד המשנה הבוחן מידת השתתפות פוליטית עלתה ישראל מציון של 7.78 ב-2006 ל-9.44 ב-2022.

תרשים 35: הציון הכולל של ישראל ב-Democracy Index של ה-Economist, 2006-2022

ביטויים לתהליך זה, בו הגיוון וההכלה הפכו לערך, ניתן למצוא בזירות המוסדית, החוקית והשיחנית. כך, ב-1998 הוקמה הרשות לקידום מעמד האישה¹³⁹ כגוף מטה לאומי שבין תפקידיו להביא לגיבוש ולעידוד מדיניות ופעילות לקידום מעמד האישה והשוויון המגדרי בישראל. ברוח זו, התקבלו שורת חוקים והחלטות ממשלה שעניינם מתן תוקף ואחריות מעשיים לתפקידה זה של הרשות. כך, ב-2000 אושר תיקון בחוק הרשויות המקומיות¹⁴⁰ הקובע שעל כל רשות מקומית למנות יועצת/ראשית הרשות שבאחריותה/ו לפעול לקידום השוויון המגדרי ברשות. בדומה, בהחלטת הממשלה 2913 נקבע כי באחריות הרשות לבצע מעקב אחר פעילות משרדי הממשלה במטרה למנוע הדרת נשים¹⁴¹ ובהחלטת הממשלה 2084 נקבע שעליה לבחון את מידת השיקוף של עקרונות השוויון המגדרי בתקציב המדינה¹⁴². פחות מעשור לאחר מכן, הוקמה הרשות לפיתוח כלכלי של מגזר המיעוטים מתוקף החלטת הממשלה 1204, שבין תפקידיה לפעול לשילוב מגזר המיעוטים בחברה ובכלכלה הישראלית¹⁴³.

ביטוי קונקרטי לשאלת הגיוון ניתן בתיקון "ייצוג הולם בקרב עובדים שירות המדינה" בשורת תיקונים לחוק שירות המדינה (תשס"א-2000; תשס"ה-2005; תשע"ז-2016) הקובע כי:

"בקרב כלל העובדים בשירות המדינה, בכלל הדרגות והמקצועות, בכל משרד ובכל יחידת סמך, יינתן ביטוי... לייצוגם של בני שני המינים, של אנשים עם מוגבלות, של

¹³⁹ חוק הרשות לקידום מעמד האישה -תשנ"ח-1998.

¹⁴⁰ חוק הרשויות המקומיות-תש"ס-2000.

¹⁴¹ החלטה 2913 של הממשלה ה-34 "הטלת אחריות על הרשות לקידום מעמד האישה לקיים מעקב ובקרה אחר פעילות משרדי הממשלה בעניין הדרת נשים" (3.8.2017).

¹⁴² החלטה 2084 של הממשלה ה-33 "אימוץ המלצות הוועדה לבחינה מגדרית של תקציב המדינה בישראל" (7.10.2014).

¹⁴³ החלטה 1204 של הממשלה ה-31 "הקמת הרשות לפיתוח כלכלי במגזר המיעוטים" (28.12.2007).

בני האוכלוסייה הערבית... של מי שהוא או אחד מהוריו נולדו באתיופיה, של בני

האוכלוסייה החרדית ושל עולים חדשים¹⁴⁴

לשון החוק לא הסתפקה בהצהרה אלא אף קבעה שעל נציבות שירות המדינה ועל כל גוף ממשלתי לנקוט באמצעים מעשיים להבטיח ייצוג הולם. מעבר לכך, ביקשה הממשלה להציב יעדים כמותיים לביטוי הייצוג ההולם הן בחקיקה- כדוגמת תיקון לחוק חוק שוויון זכויות (אנשים עם מוגבלות) שעבר ב-2016 וקבע כי 5% מעובדי שירות המדינה יהיו אנשים עם מוגבלות¹⁴⁵ והן בהחלטות ממשלה – כדוגמת החלטות 1462579 ב-2007 ו-1474436 ב-2009 שקבעו כי 10% מעובדי שירות המדינה יהיו בנות ובני החברה הערבית. בין היתר במטרה לממש את ערך הגיוון באמצעות ייצוג הולם, הוקם ב-2016 האגף לגיוון תעסוקתי בנציבות שירות המדינה. כאשר במסגרת פעילותו, מונו למעלה מ-80 ממונות וממוני גיוון תעסוקתי במשרדי הממשלה וביחידות הסמך הממשלתיות, וזאת כדי להפוך את ערך הגיוון מהלכה למעשה¹⁴⁸.

מעבר לשאלת הגיוון בשותפות בכוח הציבורי, הפוליטי והכלכלי ומימושה, לאורך העשור האחרון קיימו ממשלות ישראל שורת מאמצים להביא גם לגיוון והכלה בשדה התרבותי. כך, למשל, חוק יום לציון היציאה והגירוש של היהודים מארצות ערב ואיראן (תשע"ד-2014) שקבע כי מידי שנה ייקבע ה-30.11 כיום רשמי לציון יציאתה וגירושיה של יהדות ארצות האסלאם שיצוין באירוע מרכזי שיוביל המשרד לשוויון חברתי, דיון מיוחד יתקיים במליאת הכנסת ובוועדותיה ובנוסף, יתקיימו ביום זה גם פעילויות חינוכיות לציון הנושא במערכת החינוך¹⁴⁹. בעת שכינה כשרה לשוויון חברתי, הובילה השרה גילה גמליאל שורת מיזמים לתיעוד מורשת יהודי המזרח כדוגמת "רואים את הקולות" במסגרתו נגבות עדויות מצולמות מאזרחים ותיקים יוצאי ארצות ערב והאסלאם ומועלות לאתר ייעודי במרשתת¹⁵⁰. כך, יזמה את פרס ראש הממשלה לעידוד והעצמת חקר קהילות ישראל בארצות ערב ואיראן¹⁵¹ ואף הקימה קרן לעידוד מחקרים כאלה¹⁵², כאשר נימוקה למאמציה מבטא במישרין את שאיפת הגיוון שעמדה מאחורי יוזמותיה:

"הגיעה העת לכתוב את הפרק המזרחי בסיפור תולדות העם היהודי... למען הבאת

הסיפור היהודי השלם, על המזרח שבו ועל המערב שבו"¹⁵³.

מאמצים דומים נקטה גם השרה שהחליפה את גמליאל במשרד לשוויון חברתי, השרה מירב כהן, להמשך ואף להרחבה של המחקר והתיעוד של מורשתם של קהילות אלו¹⁵⁴, ובדומה לגמליאל גם בהנמקתה של כהן לפעולותיה ניתן ביטוי לתפיסתה את הגיוון כערך מכוון מדיניות:

¹⁴⁴ חוק שירות המדינה (מינויים) – תשס"א-2000; תשס"ה-2005; תשע"ז-2016.

¹⁴⁵ חוק שוויון זכויות (אנשים עם מוגבלות) – תשע"ו-2016.

¹⁴⁶ החלטה 2579 של הממשלה ה-31 "ייצוג הולם לבני האוכלוסייה הערבית, הדרוזית והצ'רקסית בשירות המדינה" (11.11.2007).

¹⁴⁷ החלטה 4436 של הממשלה ה-31 "ייצוג הולם לבני האוכלוסייה הערבית, הדרוזית והצ'רקסית בשירות המדינה – אישור המלצות צוות בינמשרדי (25.1.2009).

¹⁴⁸ נציבות שירות המדינה **מגוונים את שירות המדינה – דו"ח גיוון וייצוג בשירות המדינה לשנת תש"פ-תשפ"א**, 2021 (2022).

¹⁴⁹ חוק יום לציון היציאה והגירוש של היהודים מארצות ערב ואיראן- תשע"ד-2014.

¹⁵⁰ החלטה 2157 של הממשלה ה-34 "1. ציון יום היציאה והגירוש של היהודים מארצות ערב ואיראן, 2. תיעוד מורשת קהילות היהודים בארצות ערב ואיראן" (11.12.2016); עופר אדרת "מיזם לאומי חדש ינציח את תולדות יהודי ערב ואיראן" **הארץ** (11.12.2016) - <https://www.haaretz.co.il/news/education/2016-12-11/ty-article/0000017f-f58d-d47e-a37f-fdbd39400000>.

¹⁵¹ החלטה 1941 של הממשלה ה-34 "עידוד והעצמת חקר קהילות ישראל בארצות ערב ואיראן" (18.12.2016).

¹⁵² החלטה 4521 של הממשלה ה-34 "עידוד חקר קהילות ישראל בארצות ערב ואיראן (10.3.2019); עפר לבנת "הממשלה אישרה: המשרד לשוויון חברתי יקים קרן למחקרי מורשת יהודי ערב ואיראן" **מעריב** (10.3.2019) - <https://www.maariv.co.il/jewishism/Article-688627>.

¹⁵³ ערוץ 7 (27.2.2017) - <https://www.inn.co.il/news/340997>.

¹⁵⁴ החלטה 1650 של הממשלה ה-36 "קידום תיעוד מורשת קהילות היהודים בארצות ערב ואיראן" (19.6.2022).

"במדינה שבה כ-50% מהתושבים הם יוצאי מדינות ערב ואיראן... לא הונחלה מספיק ההיסטוריה והמורשת של הקהילות היהודיות המקומיות בנרטיב הציבורי... ההחלטה שאישרנו בממשלה היא צעד חשוב ברצף פעולות שמטרתן לשנות את המגמה ולדאוג לכך שההיסטוריה של בני ובנות עדות המזרח לא תישכח ותונצח בעוז ובגאון"¹⁵⁵.

הנזכרות הן רק חלק משורת פעולות שנקטו ממשלות ישראל בעשורים האחרונים, שהמשותף להן הוא בביטוי של הגיוון כערך מנחה מדיניות¹⁵⁶, גם אם עוד רחוקה הדרך משיקוף מלא של המגוון האנושי בישראל¹⁵⁷. בהקשר זה ראוי לציין כי במקביל לתהליכי הליברליזציה עלה בישראל, כמו במדינות אחרות, כוחו של הימין הפופוליסטי. תנועה זו, שביטוייה במפלגות שונות בימין הישראלי, מקדמת רעיונות נייטיביסטיים, מגדירה את גבולות הישראליות במונחים יהודיים-דתיים ונוקטת בפרקטיקה וברטוריקה מדירות למי שמחוץ לגבולות אלו¹⁵⁸. במסגרת רעיונות-פוליטית זו, מקודמים תהליכי הדתה¹⁵⁹, ויש הרואים בה כאיום על הדמוקרטיה הישראלית במובנה הליברלי, ובין הביטויים לכך מסמנים את חוק הלאום, חוק העמותות, הביקורת על כלי התקשורת והמאבק באקטיביזם השיפוטי¹⁶⁰.

מכל מקום וחרף האתגר המתואר, האקלים הסוציו-פוליטי-תרבותי השורר בישראל בעשורים האחרונים מאופיין בתהליכי ליברליזציה ובהם גם מאמצי גיוון. אקלים אלו הם שעמדו ברקע לתהליכי ההתגוננות המגדריים, הלאומיים והאתניים במערכת המשפט. בנסיבות ערכיות, פוליטיות, חברתיות ותרבותיות שכאלה ההשתלבות הגוברת של נשים, ערבים ומזרחים במערכת

¹⁵⁵ אנה ברסקי "הממשלה אישרה: מיליוני שקלים יוקצו עבור תיעוד מורשת יהדות ארצות ערב ואיראן" **מעריב** (19.6.2022) - <https://www.maariv.co.il/jewishism/Article-925928>.

¹⁵⁶ דוגמא נוספת היא החלטת הממשלה שקידמה גמליאל להקמת מאגר תמונות מקורי שימש לפרסומי הממשלה באמצעות לשכת הפרסום הממשלתית ויבטא את המגוון האנושי בחברה הישראלית- החלטה 1445 של הממשלה ה-34 (18.12.2016). "הגדלת הגיוון בייצוג קהילות, עדות ומגוון האוכלוסייה הישראלית בפרסומים מטעם הממשלה" (18.12.2016). בראיון לעיתונות, שניתן כשנה לפני אישור היוזמה, חשפה גמליאל את הרציונל העומד מאחורי החלטת הממשלה באומרה כי "מאגר התמונות החדש יביא לידי ביטוי את המגוון והקבוצות השונות בישראל... עם סיום הקמתו (של המאגר, א.כ.) יבוא לקיצו העידן בו נעשה שימוש בתמונות שאינן מייצגות את החברה בישראל"- ליאור אברבוך "לפ"מ תקים מאגר תמונות שישקף את הקבוצות בישראל" **גלובס** (9.11.2015) - <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001079619>; ביטויים לעמדת הגיוון כערך ניתן בהחלטות ממשלה נוספות: החלטה 324 של הממשלה ה-34 "מדיניות ממשלתית לקידום שילובם של אזרחי ישראל ממוצא אתיופי בחברה הישראלית" (31.7.2015); החלטה של הממשלה ה-34 "קידום המלצות לשילוב האוכלוסייה החרדית בשירות המדינה" (20.12.2015); החלטה 1958 של הממשלה ה-34 "מדיניות ממשלתית לקידום שילובם המיטבי של יוצאי אתיופיה בחברה הישראלית- אימוץ המלצות למיגור הגזענות נגד יוצאי אתיופיה" (20.6.2018); החלטה 2262 של הממשלה ה-34 "פיתוח כלכלי של מחוז הצפון וצעדים משלימים לעיר חיפה" (20.1.2017); החלטה 454 של הממשלה ה-35 "קידום ייצוג הולם לנשים בשירות המדינה ואצילת סמכות הממשלה" (18.10.2020).

¹⁵⁷ לדוג': מיכל לרר ועדו אבגר **ייצוג נשים באקדמיה – ריכוז נתונים שהוגשו לוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון המגדרי** (2018); נציבות שירות המדינה **מגוונים את שירות המדינה – דו"ח גיוון וייצוג בשירות המדינה לשנת תש"פ-תשפ"א, 2021** (2022).

¹⁵⁸ Dani Filc, *Political Radicalization in Israel: From a Populist Habitus to Radical Right Populism in Government*, Expression of Radicalization – Global Politics, Processes and Practices 121 (Kristian Steiner & Andreas Önnersfors eds., 2018); Gayil Talshir, *Populist Rightwing Ideological exposition: Netanyahu's regime as a case in point*, 8(4) *Advances in Applied Sociology* 329 (2018); Anna Bagaini, *The Origins of Right-Wing Populism in Israel: Peace Process and Collective Identities' Struggle* (2019); Yonatan Levi & Shai Agmon, *Beyond Culture and Economy*, 27(3) *Contemporary Politics* 292 (2021); עמיחי כהן ויניב רוזנאי; Guy Ben-Porat & Dani Filc, "פופוליוזם והדמוקרטיה החוקתית בישראל" **עיוני משפט** מ"ד (1) (2021) 87 (2021) *Remember to be Jewish: Religious Populism in Israel*, 15(1) *Politics and Religion* 61 (2022).

¹⁵⁹ Yoav Peled & Horit Herman Peled, *The Religionization of Israeli Society* (2018).

¹⁶⁰ Karine Lamarche, *The Backlash against Israeli Human Rights NGOs: Grounds, Players and Implications*, 32(3) *International Journal of Politics, Culture, and Society* 301 (2019); Alon Harel & Noam Kolt, *Populist rhetoric, false mirroring, and the courts*, 18(3) *International Journal of Constitutional Law* 746 (2020).

המשפט היא בבחינת ציפייה חברתית, כזו שאפילו כמעט מובנת מאליה או לכל הפחות משמעותית בהרבה מאשר בעבר.

אך דומה שאין די בהקשר לבדו, ועל מנת שהגיוון כערך יוכל לבוא לכלל מימוש נדרשת ישימות מזה ומיישמים מזה. אפשר שדוגמא לכך ניתנה במאמציו העיקשים של בן גוריון להביא למינוי מזרחי לעליון בשם עקרון השיקוף אשר נכרכו ב-14 שנה עד שעלה בידו לממשם. כל כך, כך נדמה, שבהיעדר ישימות ומיישמים התקשה אפילו בן גוריון לממש את תפיסתו הערכית בגיוון המערכת המשפטית¹⁶¹. דומה, כי מה שאפשר את מימוש ערך הגיוון במערכת המשפטית היו שני תהליכים שהתרחשו במקביל לתהליכי הליברליזציה והיו כמכשירים מעשיים להתגוונות המערכת- מהפכת המכללות ועליית כוחם של פוליטיקאים מזרחים, ובהם אבקש לדון.

2. מהפכת המכללות: גיוון בר יישום

עם הקמת המכללות בשנות התשעים, הצטרפה גם ישראל למגמה העולמית של התרחבות המוסדות להשכלה גבוהה ולפתיחת שערים לעוד ועוד אוכלוסיות. למעשה, הקמת המכללות נועדה לממש את השאיפה לדמוקרטיזציה של ההשכלה הגבוהה ולאפשר גיוון בהרכב הלומדים, ולמעשה הקמת המכללות נבעה משאיפת גיוון וביקשה להרחיב גיוון¹⁶². אף שכך, הספרות מלמדת שהקמת המכללות לא הובילה לצמצום פערי ההשכלה בישראל בין אשכנזים ומזרחים ובין יהודים וערבים. פניגר, איילון ומקדוסי¹⁶³ הראו שגם לאחר התרחבות המוסדות להשכלה גבוהה, עדיין שיעור הצעירים מהמרכז החברתי הלומדים באקדמיה גבוה משיעור הצעירים מהפריפריה גם כאשר הישגיהם המוקדמים דומים, ופער משמעותי יותר נרשם ביחס לערבים. בנוסף, נמצאו פערי שכר בין בוגרי מכללות לבוגרי אוניברסיטאות.

בהקשר זה, טען חליווה¹⁶⁴, בהתבסס על נתוני הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה בהתפלגות לפי אשכולות חברתיים-כלכליים, כי המסיפיקציה של ההשכלה הגבוהה בישראל מאז שנות התשעים יוצרת מעין אשליה של צמצום פערים, אך בפועל הפער האתנו-השכלתי מוסיף להתקיים גם לאחריה. אולם, חרף מסקנתו בדבר השפעתה המוגבלת על הפער האתנו-מעמדי יש לזכור שהקמת המכללות הובילה לעלייה משמעותית במספר הלומדים לתארים אקדמיים מכל שכבות החברה. חליווה עצמו תיאר כיצד עלה מספר הלומדים לתואר ראשון מ-55,246 ב-1990 ל-189,845 ב-2018, ועיקר הגידול מקורו בעלייה במספר הלומדים במכללות עד כי ב-2018 שיעורם מכלל הלומדים עמד על 60.9%.

תרשים 36: הלומדים לתואר ראשון לפי סוג המוסד, 1990-2018 (עיבוד לנתונים של חליווה¹⁶⁵)

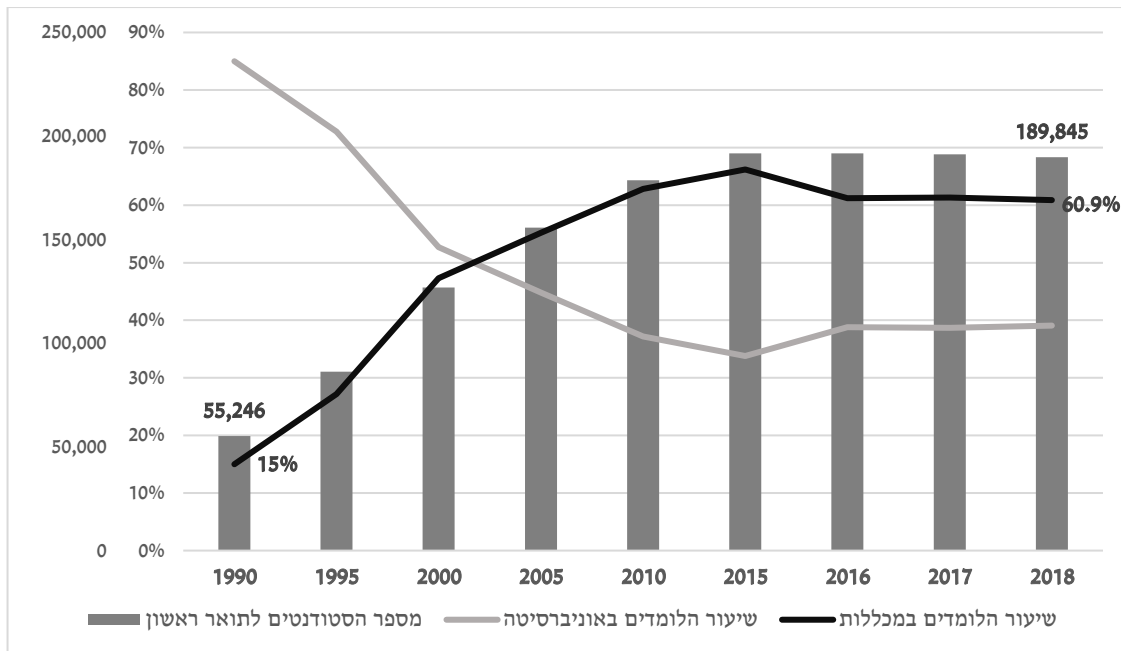
¹⁶¹ קידר, לעיל ה"ש 37.

¹⁶² חנה איילון "מי לומד מה, היכן, מדוע? - השלכות חברתיות של ההתרחבות והגיוון במערכת ההשכלה הגבוהה בישראל" **סוציולוגיה ישראלית** י 33 (2008); פנחס חליווה "ההשכלה הגבוהה: גידול באי-שוויון בממד האופקי והאנכי בפריפריה החברתית" **סוגיות חברתיות בישראל** 29 (2) 427 (2020) (להלן: "חליווה, לעיל ה"ש 162").

¹⁶³ יריב פניגר, חנה איילון ועודד מקדוסי **דוח מחקר: נגישות להשכלה גבוהה בקרב צעירים מהפריפריה החברתית בישראל** (2013). להרחבה, ראו גם: Cohen, Haberfeld, Alon, Heller & Endeweld, see above footnote 14; אשר הראו גם הם כי הפער האתנו השכלתי לא רק שלא הצטמצם בחלוף השנים, אלא שרק התרחב.

¹⁶⁴ חליווה, לעיל ה"ש 162.

¹⁶⁵ שם.

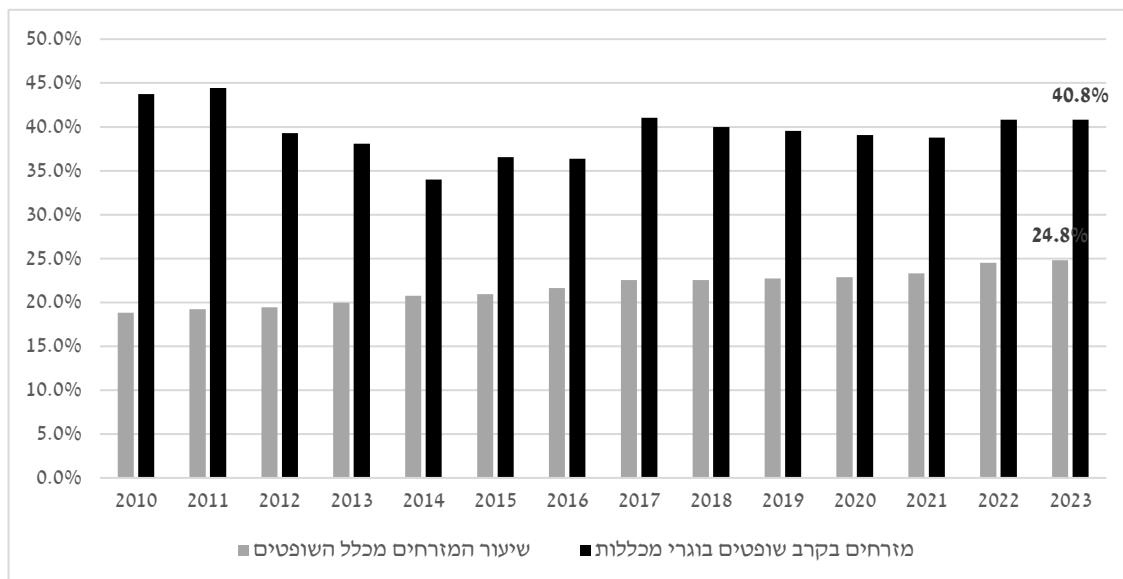

לשיטת חליווה, התרחבות המכללות אמנם הביאה לגידול במספר יוצאי הפריפריה, הערבים והחרדים הלומדים באקדמיה, אך כאמור מסקנתו היא שזוהי רק אשליה של צמצום פערים. כאן, אבקש להציע פרשנות אחרת לנתונים ולטעון, שהפער האתנו-השכלתי אולי לא הצטמצם אבל עצם הגידול במספר המזרחים והערבים הלומדים באקדמיה יצר מאגר אנושי גדול יותר של אקדמאים מקבוצות אלו המאפשר לממש את חזון הגיוון כערך. לדבר, כך נדמה, יש ביטוי גם במערכת המשפט ואינדיקציה לכך ניתן למצוא בממצאי מחקרן של זיו, קריכלי-כץ ורוזן-צב¹⁶⁶. בסקר נרחב שכלל כ-6,600 בוגרי ובוגרות לימודי משפטים בשנים 1995-2015 שערכו נמצא כי 58% מהמשיבים רכשו את השכלתם המשפטית במכללות. אולם, כאשר בוחנים את הדיפרנציאציה האתנו-מגדרית-לאומית עולה כי בעוד ושיעור בוגרי המכללות עמד על כ-54% בקרב נשים וכ-60% בקרב משיבים שאינם יהודים הרי שבקרב המזרחים עמד שיעור בוגרי המכללות על כ-65%.

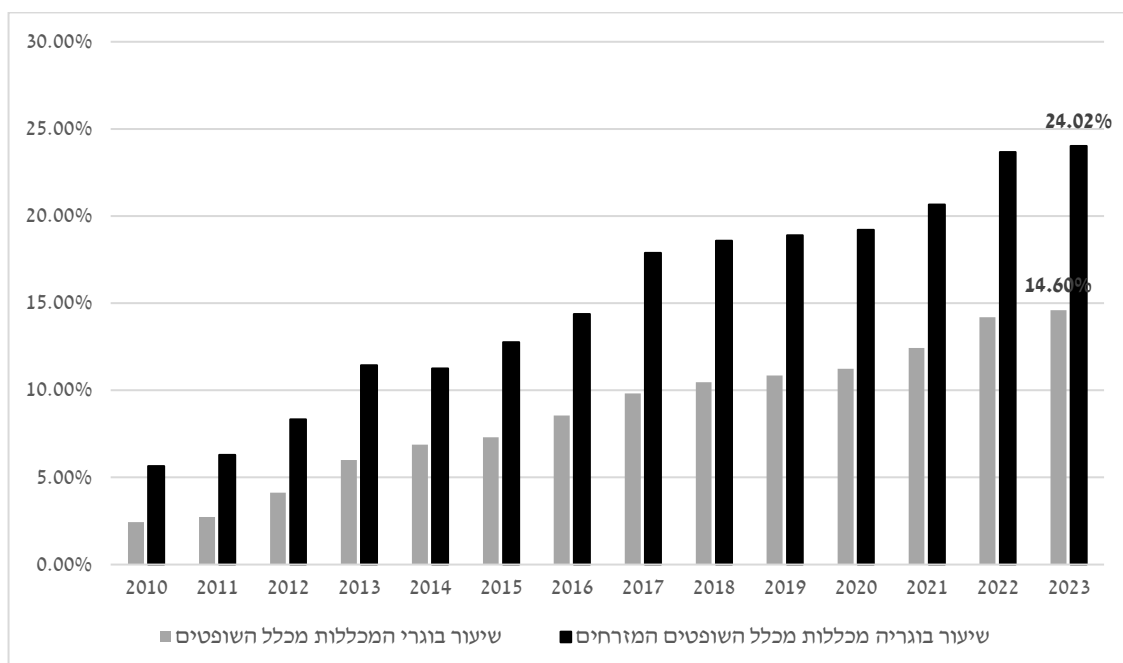
בחינת השתלבות בוגרי המכללות במערכת המשפט מעלה כי ב-2002 מונו לראשונה לשיפוט בוגרי מכללה, שניים במספר, אך רק ב-2010 היה מספרם לדו ספרתי ועמד על 16, מאז עלה בעקביות גוברת והחל מ-2018 שיעורם חצה את ה-10% וב-2023 הגיע לכדי 120, המהווים 14.6% מכלל השופטים¹⁶⁷. מ-2010 מהווה שיעור המזרחים בקרב השופטים בוגרי המכללה כ-40%, וב-2023 היווה כ-41% גבוה משמעותית משיעורם מכלל השופטים שעמד על כ-24.8%. מעבר לכך, שיעור בוגרי המכללה בקרב השופטים המזרחים שכיהנו באותה השנה עומד על 24.02% כלומר בעוד כ-1/7 מכלל השופטים הוא בוגר מכללה הרי שבקרב השופטים המזרחים מדובר בכ-1/4. לעומת זאת, ראוי לציין כי שיעור בוגרי המכללות מכלל השופטים הערבים עמד ב-2023 על 7.5%, נמוך משיעור הערבים מכלל השופטים (8.64%).

¹⁶⁶ נטע זיו, תמר קריכלי-כץ ואיסי רוזן-צבי "החלום ושברו- דפוסי אי-שוויון וריבוד בקרב בוגר משפטים בישראל בפתח המאה העשרים ואחת" **מעשה משפט** ט(10) 99 (2017).
¹⁶⁷ בין 2002, אז מונו לראשונה שופטים בוגרי מכללה, ל-2023 כיהנו 123 שופטים המהווים 7.6% מכלל השופטים שכיהנו מ-1948.

תרשים 37: שיעור המזרחים בקרב שופטים בוגרי מכללות ושיעורם בקרב כלל השופטים, 2010-2023

תרשים 38: שיעור בוגרי המכללות בקרב השופטים המזרחים ובקרב כלל השופטים, 2010-2023

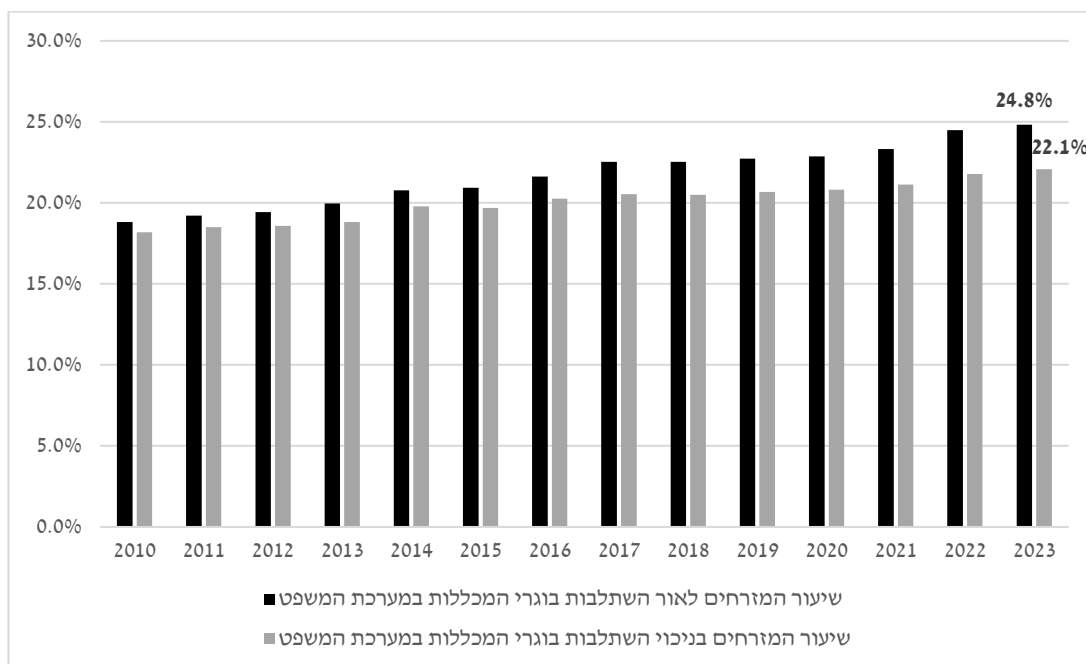

יוצא אפוא שהגם שהפער האתנו-השכלתי לא הצטמצם, הרי שהלכה למעשה המכללות הגדילו את מספר המזרחים שהוכשרו לכהן במשפט, הדבר ניכר בנתונים וגם עולה מעבודתה של Levi-Ariel¹⁶⁸. בסקר שערכה בקרב הלומדים למשפטים ב-12 מ-14 המוסדות שלימדו משפטים עלה כי בעוד שיעור המזרחים היווה 16% מכלל השופטים הרי שבקרב לומדי המשפטים שיעורם עמד על 34%, מכאן העריכה ששיעור המזרחים בקרב השופטים עתיד לגדול בהיתן ששיעורם בעתודות

¹⁶⁸ Levi-Ariel, see above footnote 5.

המשפט, קרי לומדי המשפטים, גדול משמעותית משיעורם כיום. בנוסף, בבחינה השוואתית של שיעור המזרחים בקרב השופטים בפועל למול שיעורם בניכוי בוגרי המכללות מצאתי ששיעורם אכן נמוך יותר. להמחשה, ב-2023 שיעור המזרחים לרבות בוגרי מכללות עמד, כאמור, על 24.8% אולם בניכוי 120 השופטים בוגרי המכללות שיעורם יורד לכ-22.1%.

תרשים 39: שיעור המזרחים בפועל למול שיעורם בניכוי בוגרי מכללות, 2010-2023

אם כן, מהפכת המכללות אולי לא הביאה לצמצום הפער האתנו-השכלתי המצופה, ברם אפשר שתרומתה הגדולה, לפחות למערכת המשפטית, הוא בהעמידה עתודת אנוש משמעותית שאפשרה לממש תפיסת הגיוון כערך. עוד נדמה שכך גם יש להבין את טענת כהן וליאון¹⁶⁹ בדבר תרומת המכללות להתגבשות המעמד הבינוני המזרחי בעשורים האחרונים. דהיינו, לא במובן של צמצום הפער האתנו-מעמדי אלא במובן של התגבשות מעמד בינוני מזרחי, בהינתן שלאחר התרחבות ההשכלה הגבוהה רב יותר מספרם של האקדמאים המזרחים מבעבר. כך או כך, דומה שכדי להפוך הלכה למעשה לא די בעתודת אנוש לבדה אלא גם בסוכנים מתווכים, ובהם אתמקד כעת.

3. עליית כוחם של המזרחים במערכת הפוליטית: מיישמי גיוון

כפי שנכחנו לעיל, בעשורים האחרונים שיעור החיכים המזרחים מצוי בעלייה עד כי בכנסת ה-25 הם מהווים רוב מכלל החיכים היהודים. את המחולל להיות הליכוד חלופת הצבעה מרכזית עבור מזרחית תולים כהן וליאון¹⁷⁰ בתהליך השתלבות מזרחים בהנהגת הליכוד כשותפים אפקטיביים בכוח, שהחל בשנות השבעים. לשיטתם, לא רק ששיעור המזרחים בהנהגה הפוליטית עלה אלא גם יכולתם להשפיע. משכך, אפשר שהשתלבותם הגוברת בכוח הפוליטי הייתה למכשיר או לפחות למאפשר להאצת שילוב מזרחים גם ברשות השופטת.

¹⁶⁹ כהן וליאון "לשאלת המעמד הבינוני בישראל", לעיל ה"ש 8; כהן וליאון מעמד הביניים המזרחי, לעיל ה"ש 8.
¹⁷⁰ כהן וליאון מרכז תנועת חרות והמזרחים, לעיל ה"ש 8.

יצוין, כי כשם שיש הטוענים שגיוון אתני במערכת המשפטית עשוי להשפיע על הפסיקה והפרספקטיבה המשפטית¹⁷¹, כך יש מי שטען שגיוון אתני במערכת הפוליטית עשוי להשפיע על תהליכי החקיקה. בעבודתה, ביקשה טייב-אלמקיאס¹⁷² לנתח את הצבעות ח"כים בדיוני ועדות הכנסת על שלושה חוקים סוציאליים בשנות התשעים ולעמוד על השפעת מוצאם על הצבעתם- 'בעד', 'נגד' או 'הימנעות/היעדרות'. ממצאיה, אף שנמצאו כמוגבלי מובהקות בבחינת מובהקות מחמירה, איששו את ההשערה לקיומה של זיקה בין מוצא לתמיכה בחקיקה חברתית ומהם עולה שההסתברות לתמיכת או הימנעות ח"כ מזרחי בחקיקה חברתית גבוהה ב-4% ממקבילו האשכנזי. אינדיקציות מחזקות לדבר מצאתי בשיחות שקיימתי במהלך העבודה על המחקר עם מנהיגים פוליטיים מזרחים שפעלו בכנסת ובממשלה עד לשנים האחרונות ובין תפקידיהם הפרלמנטריים וואו מיניסטריליים שימשו גם בוועדה לבחירת שופטים. לפי עדותם, שאלת מוצא המועמד לשיפוט אכן עמדה לנגד עיניהם והם ראו למטרה להביא להשתלבות גוברת של מזרחים. כך, למשל, סיפר לי שר המשפטים לשעבר מאיר שטרית כי החזון שהנחה את כהונתו היה 'למנות שופטים לפי כישורים ולא לפי קשרים', זאת כביטוי לתפיסת הגיוון האתני והלאומי שביקש להכניס למערכת המשפט:

"נדהמתי שלא היה אף שופט בדואי וכמו גם רק שופט תימני אחד, זה לא יעלה על

*הדעת"*¹⁷³

לאור זאת, נקט בשורת שינויים באופן בו מוינו מועמדים ומונו שופטים אשר תרמו, לדבריו, להתגוונותה האנושית של המערכת המשפטית. מעבר לכך, דומה, שגם אם המנהיגים הפוליטיים המזרחים שפעלו בשדות המשפט לא הצליחו להעלות משמעותית את שיעור המזרחים בעת שכינה בוועדה לבחירת שופטים הרי שעצם העלאת חשיבות הגיוון האתני במהלך דיוני הוועדה יש בו כדי לתרום להתגבשות אקלים מעודד גיוון¹⁷⁴. בהקשר זה, יצוין כי תימוכין לדברים נמצאו גם בהשוואה שערכתי בין שיעור המזרחים בקרב הח"כים היהודים לשיעורם בקרב השופטים היהודים ובקרב היהודים שמונו לשיפוט בכמעט שני העשורים וחצי שבין השנים 2000-2022. כפי שניתן לראות בתרשים 40, שלושת השיעורים נתונים במגמה עלייה, כאשר בהתמקד בהשוואת שיעורם בקרב השופטים לשיעורם בקרב הח"כים בכל אחת מהשנים 2000-2023 נמצא מתאם גבוה¹⁷⁵. דומה, שאף שאין בכך כדי לבסס קשר סיבתי בין עליית כוחם הפרלמנטרי לעליית נוכחותם במערכת המשפט, בכל זאת התרחשות המגמות במקביל מחזקת את יסודות ההשערה שיש קשר ביניהן.

תרשים 40: שיעור המזרחים בקרב השופטים, המינויים לשיפוט והח"כים היהודים, מקבצי שנים בין 2000-2022

¹⁷¹ ברזילי "אחרים בתוכנו", לעיל ה"ש 30; פרי, גזל-אייל וטובול "הטיות מגדריות", לעיל ה"ש 30; ברזילי "משפט וזהויות", לעיל ה"ש 6.

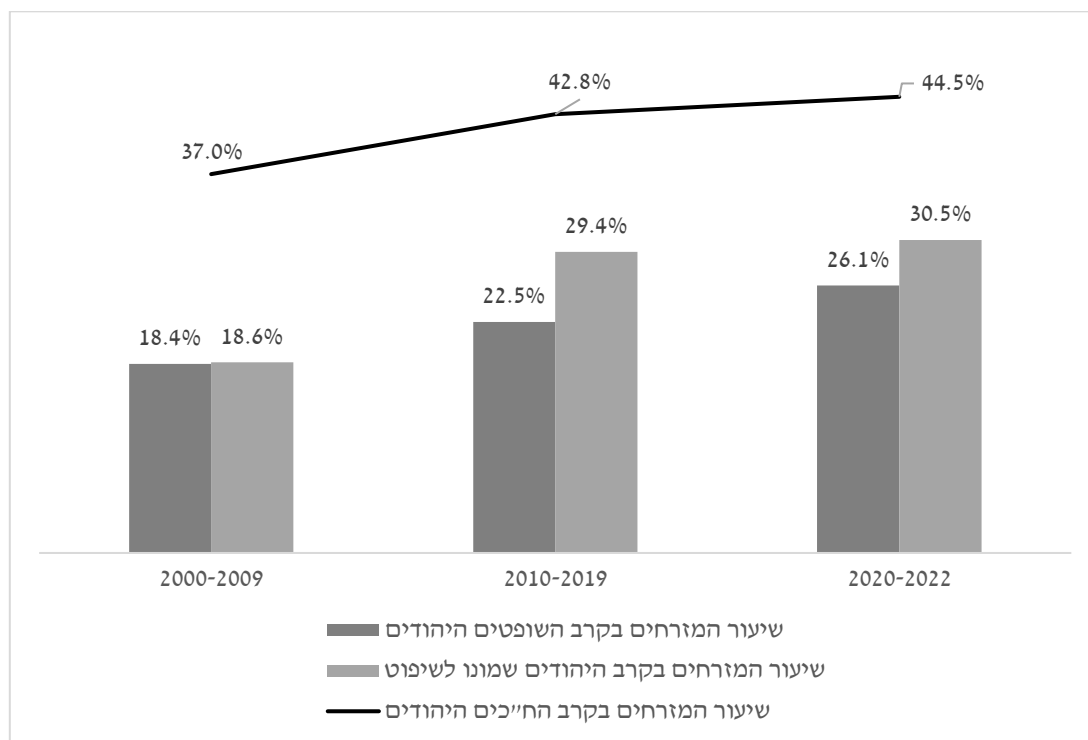
¹⁷² שירן טייב-אלמקיאס הפוליטי הוא האישי? מוצא עדתי של חברי כנסת ודפוסי הצבעה בחקיקה חברתית (עבודת גמר לקראת התואר "מוסמך במדיניות ציבורית", האוניברסיטה העברית 2016).

¹⁷³ ריאיון טלפוני עם מאיר שטרית, לשעבר שר המשפטים ויו"ר הוועדה למינוי שופטים בשנים 2001-2003, (4.6.2023) והציטוט אושר מולו לפרסום ביום ה-16.6.2023 בטרם הוכנס לנוסח המאמר.

¹⁷⁴ בהקשר זה, יצוין כי במחקרו על הגיוון במערכת המשפט טען חספר כי התגוונותה בעשורים האחרונים מקורה בין היתר במאמצים של פוליטיקאים שהיו חברים בוועדה לבחירת שופטים, ראו בגיוון מטרה ופעלו למימושה. מנגד, גרס כי גם נציגי מערכת המשפט בוועדה, שמסורתית גרסו שהגיוון הוא ערך משני לשאלת הכישורים, הגמישו את עמדתם כי ראו בהגוונת המערכת מהלך שיוכל לסייע במאבק בטענות על היותה מוטה למחנה פוליטי מסוים ולמונעת השתלבותן לקבוצות שאינן אשכנזיות, ראו:

Alon Jasper, *Diversity Through Bureaucracy: System Judges and Intersectional Diversification of the Israeli Judiciary*, 15(2) Law & Ethics of Human Rights 313 (2021).

¹⁷⁵ במבחן Pearson עולה כי שני השיעורים מתואמים מאוד והמתאם ביניהם עמד על 0.876, הנחשב לגבוה במיוחד.

אם כן, אפשר שעליית שיעור המזרחים במערכת הפוליטית, ובדגש על השתלבות בתפקידי מפתח, היה בה כדי ליצור תנאי היתכנות פוליטית. לא די באקלים ערכי-פוליטי-חברתי-תרבותי של ליברליזציה והתגבשות הגיוון כערך, אלא שיש צורך לשימות מעשית של תפיסה וכך גם בסוכנים פוליטיים שיפעלו אקטיבית למימוש אופציית הגיוון, הערכית והפוטנציאלית, הלכה למעשה ולדבר, כך נדמה, נשקפת אינדיקציה מחזקת לה נוכחנו בתרשים 40. אם כן, דומה שמה שתרם לעליית שיעור המזרחים במערכת המשפט, וכמו גם להתגוונות הכללית, הוא מנגנון המורכב לפחות משלושה יסודות- שינוי ערכי במסגרתו הפך הגיוון לערך מצופה מימוש, היווצרות תנאים מעשיים שיאפשרו את מימוש חזון הגיוון והיתכנות פוליטית בה מנהיגות מוציאה את הדברים מן הכוח אל הפועל.

ו. סיכום - סוף דבר הכל נשמע?: על התגוונות משולשת ומחקרים להמשך

שאלת מקומם של המזרחים במערכת המשפט הישראלית, כמו בשדות מפתח אחרים, נדונה מזה עשורים בשיח הפוליטי והתקשורתי. אפשר שנוכח מגבלות מתודולוגיות של העדר מידע מוסמך באשר למוצא, כפי שהודתה ועדת זמיר¹⁷⁶ ואפשר שבהעדרה, אולי אף המכוון, של הקטגוריה האתנית מהשדה המשפטי¹⁷⁷, טרם הועמד מחקר אמפירי שעלה בידו להתחקות בצורה מלאה אחר ההתפלגות האתנית מערכת המשפט בישראל ומגמותיה ההיסטוריות. אמנם נעשו מאמצים שכאלה במיפוי האתני של בית המשפט העליון¹⁷⁸ וכמוהם גם הפרויקט יוצא הדופן בהיקפו של

¹⁷⁶ דו"ח ועדת זמיר, לעיל ה"ש 1.

¹⁷⁷ ביטון "מזרחים במשפט", לעיל ה"ש 14.

¹⁷⁸ גולדמן, לעיל ה"ש 3; ברזילי "משפט וזהויות", לעיל ה"ש 6.

חספר¹⁷⁹, שביקש להתחקות אחר הסוציולוגיה של מערכת המשפט תוך העמדת שורה של פתרונות מתודולוגיים מרשימים בהיקפם כמו ביצירתיותם, אך גם בידו לא עלה לשרטט את גבולותיה האתניים של מערכת המשפט על כלל ערכאותיה למן הקמתה. בולט גם כן הפרויקט של Levi-Ariel¹⁸⁰, שהקדישה את עבודת הדוקטורט שלה לבחינת שאלת הגיוון במערכת המשפט הישראלית, לרבות שופטים, עורכי דין ותלמידי משפטים, והראתה כיצד הגם שהפער האתני מוסיף להתקיים גם בשלהי העשור השני במילניום השלישי בכל זאת דומה שהמערכת מגוונת יותר ממה שנטו לחשוב. בעבודתה שיקפה Levi-Ariel תמונת מצב עדכנית ועשירה לנקודת הזמן בה נערך המחקר, גם אם לא מלאה. אך מכל מקום לא עמדה על ההתפלגות בקרב כלל השופטים שביהנו מאז קום המדינה וכמו גם לא על המגמות שאפיינו את נוכחות המזרחים לאורך השנים, וכאן ביקש מחקרי להמשיך את מחקרה ואת מחקרו של חספר, המרשימים בהיקפם כאמור.

במחקרי, שעיקריו הובאו כאן, ביקשתי להיענות לאתגר שאלת ההתפלגות האתנית במערכת המשפט הישראלית, תוך בחינת מגמותיה על ציר הזמן. לשם כך, נדרשתי לשורת מתודולוגיות ומאמצי, שהתקבצו למאות רבות של שעות, העלו בידי לזהות את מוצאם של 1,397 שופטים, המהווים למעלה מ-92% מכלל השופטים היהודים שביהנו בשנים 1948-2023. המחקר מעלה, כי בסיכום כללי כמו גם בהתפרטות שעל ציר הזמן, מזרחים מתמודדים עם ייצוג חסר במערכת המשפט והיוו כ-22% בלבד מכלל השופטים היהודים. כאשר, נכון ל-2023 שיעורם מכלל השופטים היהודים עמד על כ-27% ושיעורם מכלל השופטים על כ-25%. יצוין, שבהינתן שלא עלה בידי לזהות את מוצא כלל השופטים היהודים (כ-8%) יש להניח ששיעורם בפועל גבוה מזה שזיהיתי.

מכל מקום ועל אף החסר היחסי בנתונים, בבחינת המגמות שעל ציר הזמן מתגלה תהליך מובילי ברור, שהלך והתגבש בשני העשורים האחרונים. מחקרי זה מלמד בבירור לא רק על קיומו של מעמד בינוני מזרחי, לפחות בשדה המשפטי, אלא גם על התעצמותו הגוברת בשני העשורים האחרונים. להמחשה, שיעור המזרחים בשנים 1948-2023 אמנם מצוי במגמת עלייה מסוימת אך זו איטית ועמוסת מהמורות¹⁸¹. אולם, כאשר נבחנת מגמת הדברים במהלך שנות האלפיים עולה ששיעורם עלה בעשרות אחוזים¹⁸², ומשמעות הדבר שהשתתפותם במערכת המשפט הולכת וגוברת ככל שחולף הזמן. דומה שממצאים אלו מחזקים את טענותיהם של שורה מתרחבת של חוקרים¹⁸³ הגורסים לצמצומו הגובר של הפער האתנו-מעמדי בעוד ועוד שדות בעשורים האחרונים.

מעבר לכך, נמצא כי לבד מן המוביליות המזרחית, מערכת המשפט הישראלית נתונה תחת שני תהליכי התגוונות נוספים, משמעותיים יותר מזה של המזרחים, שהמשמעותי שבהם הוא המגדרי. שיעור הנשים מצוי בעלייה עקבית וגוברת מזה כמה וכמה עשורים, ומזה כעשור שהן מהוות רוב וב-2023 שיעורן עומד על כ-52%. לצד זאת, יודגש שהפער המגדרי טרם הודבק בכל הנוגע לערכאת העליון, אף כי גם שם ניכרת מוביליות עקבית. עוד נמצא, ובכפוף למגבלות שתוארו לעיל, שבעוד שיעור הנשים בקרב השופטים האשכנזים גבוה משיעורן הממוצע של נשים הרי ששיעורן של נשים מזרחיות נמוך ממנו, ודומה כי אפשר שיש בכך מן הסימוך לטענת תיאוריית ההצטלבות לשוליות

¹⁷⁹ חספר, לעיל ה"ש 4.

¹⁸⁰ Levi-Ariel, see above footnote 5.

¹⁸¹ וכפי שניכר גם מה- R^2 שלה מלמד, אשר עמד על כ-0.23 בלבד
¹⁸² יתר על כן, ה- R^2 המאפיין את מגמת שיעורם מ-2000 ריבע את עצמו ביחס ל- R^2 הכללי - עמד על כ-0.88 מאז שנת 2000 לעומת כ-0.23 מאז 1948 ועד 2023, כאמור.

¹⁸³ כהן וליאון "לשאלת המעמד הבינוני בישראל", לעיל ה"ש 8; כהן וליאון **מרכז תנועת חרות והמזרחים**, לעיל ה"ש 8; דהן "האם כור ההיתוך הצליח?", לעיל ה"ש 9; דגן-בוזגלו וקונוור-אטיאס, לעיל ה"ש 124; Yaish & Gabay-Egozi, 14; שניידר ואבוטבול-זלינגר, 14; see above footnote 17; Cohen, Lewin-Epstein & Lazarus, see above footnote 17; לעיל ה"ש 76; ששון-לוי וליאון, לעיל ה"ש 76; כהן וליאון **מעמד הביניים המזרחי**, לעיל ה"ש 8.

מרובה. התהליך השני הוא תהליך ההתגוונות הלאומית, הגם שבשנים 1948-2023 מספר השופטים הערבים עמד על 98 בלבד ואף שגם ב-2023, כששיעורם בקרב השופטים הגיע לשיאו, הוא עודנו נמוך בכפי 2.5 משיעורם באוכלוסייה, בכל זאת שיעורם במערכת המשפט מצוי בתהליך צמיחה עקבי וגובר בשני העשורים האחרונים.

אם כן, תוצאת שלושת התהליכים היא בשינוי עקבי וגובר של הרקע הסוציולוגי של שופטות ושופטי ישראל- פחות גברים, פחות אשכנזים ופחות יהודים. כאמור, אפשר שברקע לתהליך ההתגוונות התלת זרועי עמדו שלושה תהליכים סוציולוגיים רחבים יותר- הפיכת הגיוון לערך, מהפכת המכללות שאפשרה גידול בעתודת אנוש מגוונת הכשירה לשיפוט, והתהליך השלישי, הקונקרטי למזרחים, הוא השתלבותם האפקטיבית והגוברת של מזרחים בתפקדי מפתח בפוליטיקה שאפשר והייתה לה השפעה או תרומה לעליית שיעור המזרחים במערכת המשפטית במאמציהם האקטיביים להגברת הגיוון.

כמחקר המשך, דומה שמעבר לשאלת מוגבלות המוביליות המזרחית בערכאת העליון על סיבותיה ונסיבותיה, ראוי לברר גם את שאלת משמעות השתלבותם הגוברת במערכת המשפט. בספרות, ובפרט בסוציולוגיה, מתקיים בשנים האחרונות דיון ער בשאלת עולם המשמעות של המעמד הבינוני המזרחי. דומה כי אין חולק על כי ישנה מוביליות מעמדית גוברת של מזרחים בישראל בעשורים האחרונים, שביטויים לה גם במערכת המשפט כפי העולה ממחקרי. ברם, תוהים בספרות, האם מוביליות זו מלווה גם בכניסה לעולם המשמעות של המעמד הבינוני הישראלי שמא יש למעמד הבינוני המזרחי עולם משמעות משלו. שאלה זו עולה, למשל, בתחום ההצבעה כפי שהראה דהן¹⁸⁴ במחקר יוצא דופן בהיקפו על אודות הצבעת מזרחים בישראל וממנו עולה כי מזרחים מוביליים נוטים לאמץ את הצבעת המעמד הבינוני למפלגות המרכז תחת הצבעתם המסורתית של מזרחים למפלגות הימין. מנגד, מעלים כהן וליאון¹⁸⁵ וכמוהם גם מזרחי¹⁸⁶ את האפשרות שמא למזרחים, אפילו מוביליים, ישנו עולם משמעות ייחודי הנבדל מזה המאפיין את הבורגנות האשכנזית. על בסיס תהייתם זו, אפשר שהשתלבותם הגוברת במערכת המשפט יש בה כדי להשפיע על אופי הפסיקה המשפטית, כפי שלכאורה עולה מברזילי¹⁸⁷, ביטון¹⁸⁸ ופרי, גזל-אייל וטובול¹⁸⁹.

מחקר כזה יבחן את שאלת השפעת השתלבותם הגוברת מ-2007 בהשוואה לפסיקות שקדמו לגבורת התהליך המובילי. כפרפראזה לכותרת מאמרו של ברזילי¹⁹⁰, האם ככל שגוברת השתלבותם של מזרחים במערכת המשפט מופרת שתיקתה והשתקתה של המזרחיות האתנית?. במילים אחרות, האם השתלבותם הגוברת משפיעה על אופי הפסיקה ואופניה, כאשר קונקרטי, האם כאשר נמקם על ציר הזמן את ממצאי עבודתה של ביטון¹⁹¹ שהראו על זיקה בין מוצא הנידון לגובה פיצויי הנזיקין שנפסקו לו נראה שינוי? האם כאשר נעיין בעוד ועוד פסקי דין של שופטות ושופטים מזרחים בשנים האחרונות נמצא עדויות גוברות לפרספקטיבה המזרחית עליה דיבר ברזילי?. אלו רק שתי דוגמאות

¹⁸⁴ דהן "פעור ההצבעה", לעיל ה"ש 9.

¹⁸⁵ נסים ליאון ואורי כהן "מהשתקמות המעמד הבינוני המזרחי לשאלת התחדשותו של המרכז הישראלי: עיון מחודש ב'מרכז' וב'פריפריה'" ההיסטוריה הארוכה של המזרחים: כיוונים חדשים בחקר יהודי ארצות האסלאם 67 (אביעד מורנו, נח גרבר, אסתר מאיר-גליצנשטיין ועופר שיף עורכים 2021); כהן וליאון מעמד הביניים המזרחי, לעיל ה"ש 8.

¹⁸⁶ מזרחי "מעבר לגן ולגיונגל", לעיל ה"ש 134; מזרחי "הסוציולוגיה בישראל לאן?", לעיל ה"ש 134; נסים מזרחי "בין 'קבוצה' ל'קבוצתיות' – מבט מחודש על העמדה 'המזרחית' בביקורת המזרחית של המשפט" משפט וממשל כג (1-2) 37 (2022).

¹⁸⁷ ברזילי "אחרים בתוכנו", לעיל ה"ש 30; ברזילי "משפט וזהויות", לעיל ה"ש 6.

¹⁸⁸ ביטון "מזרחים במשפט", לעיל ה"ש 14; ביטון "על הטיה והפליה", לעיל ה"ש 28.

¹⁸⁹ פרי, גזל-אייל וטובול "הטיות מגדריות", לעיל ה"ש 30.

¹⁹⁰ ברזילי "משפט וזהויות", לעיל ה"ש 6.

¹⁹¹ ביטון "על הטיה והפליה", לעיל ה"ש 28.

אפשריות למחקרי המשך שיבחנו את השפעת השתלבותם של מזרחים, האם הייתה זו השתלבות
יחידים ממוצא מזרחי שמא הייתה זו השתלבותם של קולות חדשים.

2. נספחים

1. תהליכי הקידוד האתני:

תהליך הקידוד האתני התבסס על שני מבחנים, העיקרי הוא ארץ הולדתו (להלן: "מולדתו") או ארץ מוצא הורי השופט והמשני היה שם משפחתו. אף שמבחן ארץ המוצא היה לעיקרי לא הסתפקתי בו, רוצה לומר שהוא הופעל תחילה אך לא קבע את מוצאו. ראשית, ביררתי את מולדתו של השופט- באם נולד בחו"ל, מולדתו סומנה כאשכנזית או מזרחית על פי המפתח שהובא בפרק המתודולוגי. אולם מוצאו נקבע לאחר הצלבת שם משפחתו עם מולדתו, ככל ולא נמצאה חפיפה ביניהם אחר שורשי המשפחה.

כך, למשל, במקרה של השופט דורנר ששם משפחתה אשכנזי אף שמולדתה מזרחית (טורקיה), ולפיכך התחקיתי אחר שורשי משפחתה והסתבר שהם אשכנזים. במקרה ולא נמצאה אי הלימה שכזאת, לדוגמא במקרה של שם מעוברת, הסתפקתי במולדת השופט. במקרה ונולד בישראל התחקיתי אחר מולדת שני הוריו, ואכן ב-80.8% מ-1,397 מהשופטים שזיהיתי את מוצא אביהם עלה בידי לזהות גם את מוצא אימם, כאשר גם כאן המבחן הראשון היה המולדת ושם המשפחה היה למבחן משני ומשלים תוך הקפדה על שאלת אי ההלימה.

במקרים בהם לא עלה בידי לזהות את ארץ המוצא של שני ההורים או שעלה בידי לזהות רק את שם המשפחה, ובמקרה של שופטות אז את שם נעוריהן, הגדרתי את השופט או השופטת לפי מידת המובהקות של שם המשפחה. כלומר, שופט שנולד בישראל ושם משפחתו סוויסה, למשל, ולא עלה בידי לזהות היכן נולדו הוריו או מהיכן הגיעו משפחותיהם לישראל אזי הגדרתי את השופט הנזכר כשופט ממוצא מזרחי. כאן, המדובר הוא ב-19.2% מכלל 1,397 השופטים המזוהים אתנית.

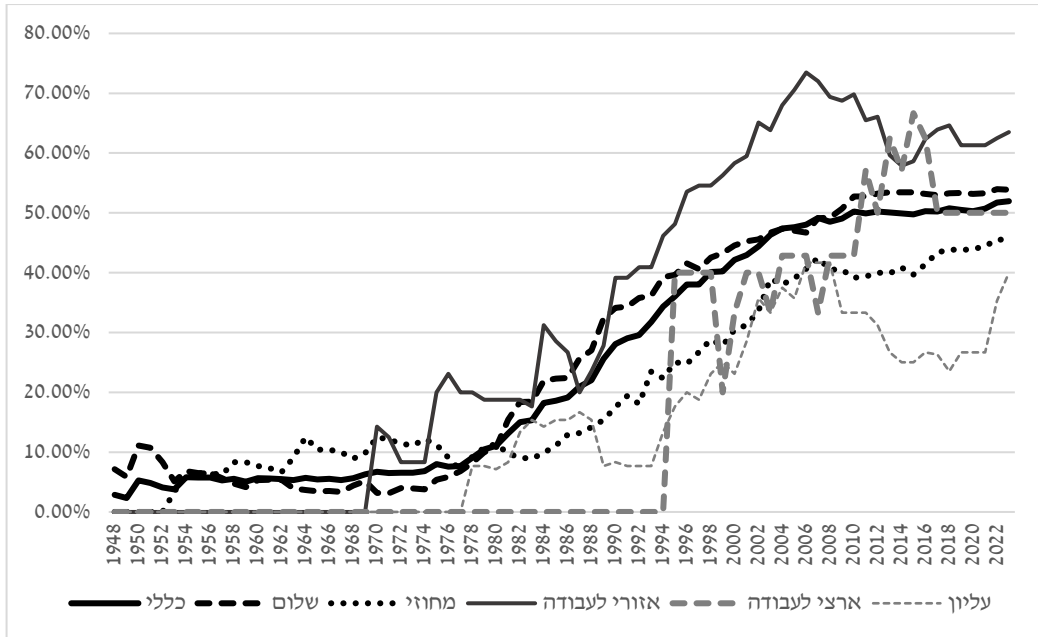
ההתחקות אחר ארצות המוצא, בין שמדובר במולדת השופט או השופטת ובין שמדובר בארץ המוצא או מולדת הוריהם או משפחותיהם, התבססה בתחילה על דיווחי הרשות השופטת באתר האינטרנט הרשמי שלה. באם נכתב שם שמולדתו ישראל, הסתייעתי במכשירים אלטרנטיביים. תחילה, חיפשתי אחר מודעות אבל שפרסמה הרשות וזאת באמצעות אוסף העיתונות הלאומי של הספרייה הלאומי או באתר האינטרנט "אבלים", בו מפורסמות מודעות האבל שפורסמו בעיתונות החל מסוף העשור הראשון של המילניום הנוכחי ועד ימינו אנו. באמצעות מודעות האבל עלה בידי לזהות את פרטי הורי השופטים ומשם חיפשתי מבססי מידע אתני נוספים. במקרים מסוימים מידע אודות ההורים אפשר לי לאתר את קבריהם באמצעות אתר האינטרנט Billion Graves שבו תצלומי קברים רבים ברחבי הארץ והעולם, ובאמצעות הפרטים שעל המצבה עלה בידי ללמוד עוד על מוצא המשפחה, למשל באמצעות שמות המשפחה המקוריים של ההורים או שמות הוריהם. כמו כן, מידע זה סייע לי לגשת למכשיר עיקרי נוסף והוא אתר האינטרנט של חברת My Heritage שבו כ-20 מיליארד אילנות יוחסין ומיליארדים רבים של מסמכים בירוקרטיים- החל ממסמכי הגירה, דרך תעודות לידה ופטירה וכלה ברשימות בוגרים של מוסדות לימוד. משעלה בידי לזהות את פרטי ההורים יכולתי להתחקות אחר פרטים ביוגרפיים נוספים, כדוגמת אילנות יוחסין (בהם השתמשתי כמקור מהימן רק לאחר שהצלבתי כמה וכמה אילנות ומצאתי את המידע כחוזר על עצמו), תעודות עלייה לישראל, מסמכי הגירה ותעודות פטירה.

במקרים אחרים, הסתייעתי ברשימות בוגרים של תיכונים וזאת באמצעות המידע אודות השכלתם התיכונית השופטים. למשל, את שם נעוריה של שופטת בוגרת אולפנת כפר פינס איתרתי באמצעות תמונת המחזור שלה שפורסמה באתר האולפנה, מידע שאפשר לי לאתר אילן יוחסין של המשפחה באתר האינטרנט של "אנו" (לשעבר בית התפוצות).

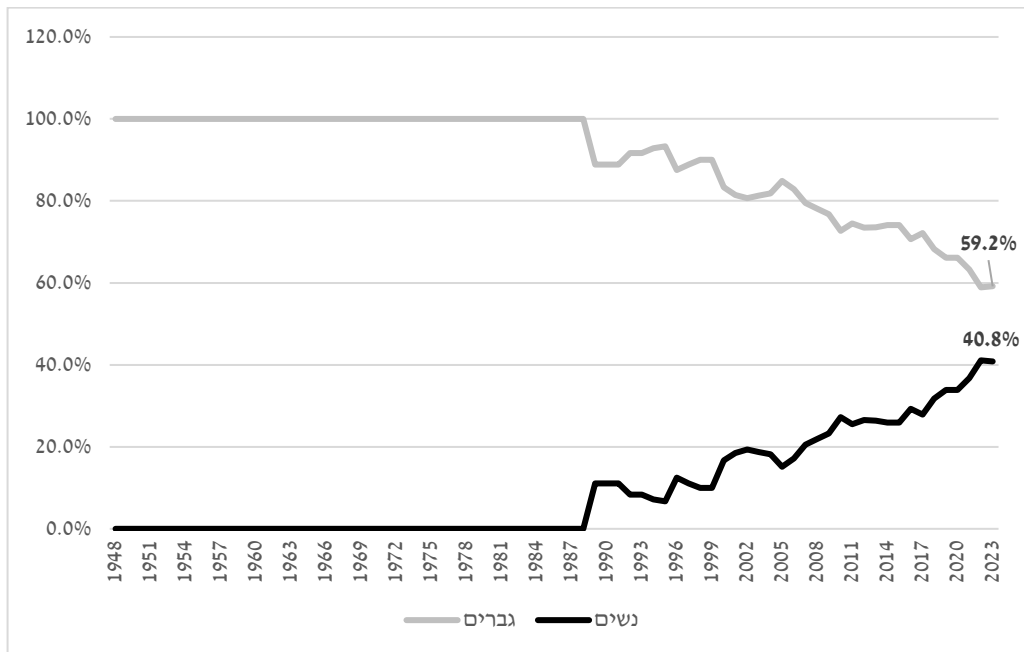
במקרים בהם לא עלה בידי למצוא מידע על הביוגרפיה המשפחתית מצאתי מקורות מידע אנושיים, "אינפורמנטים" בלשון מדעי החברה, ככלות הכל מדובר בקבוצה קטנה (1,514 אנשים ונשים בסך הכל) ובמדינה קטנה, בה האפשרות להגיע לאדם המכיר שופט או שופטת אינה מופרכת. לפיכך, פניתי למספר עורכי דין העוסקים בליטיגציה שנים ארוכות ושמוצאים מזרחי, ושאני יודע שהנושא קרוב לליבם וביקשתי את עזרתם. המדובר הוא בחמישה עורכי דין, ארבעה גברים ואישה אחת ששימשה בעברה לא מעט שנים כעוזרת משפטית במספר בתי משפט, כך שמעבר להיות הנושא קרוב לליבה ומעבר לעובדה שהיא עוסקת בליטיגציה היא גם מכירה שופטים באופן אישי חברי. עורכי דין אלו סייעו בעדי לזהות את מוצא חלק מהשופטים- במקרים מסוימים ידעו להשיב מיד ובאחרים ערכו בירורים והעבירו לי את המידע. בנוסף, הסתייעתי גם בשופט לשעבר ובשופט מכהן, זהותם ומגדרם חסויים, ועל בסיס קשריהם והיכרותיהם האישיים סייעו לי באיתור מוצא חלק מהשופטים. כמו כן, נעזרתי גם בעוזר משפטי מכהן עמו אני מיוודד וכן בשר המשפטים לשעבר מאיר שטרית, בשר/ה לשעבר שכינה/ה כחבר/ה בוועדה לבחירת שופטים, בחבר/ת כנסת לשעבר שכינה/ה כחבר/ת הוועדה לבחירת שופטים ובבכיר לשעבר בפרקליטות, ממנה מונו לא מעט שופטים ושופטות. מעבר לכך, הסתייעתי בשלושה עיתונאים, שניים בהווה ואחת בעבר, ובמספר בכירים לשעבר במשרדי ממשלה, לרבות בכיר במשרד האוצר ובכיר ברשות המיסים שעל בסיס היכרותיהם האישיות עם חלק מן השופטים סייעו לי להתחקות אחר מוצאם.

אציין, שאת הבירור מוצא שמות משפחה ערכתי באמצעות אתר האינטרנט "אנו" (לשעבר בית התפוצות) אשר בו מחקר נרחב על רבבות שמות משפחה יהודיים וכן באתר הנספים והנספות של יד ושם שבו מידע על כ-4.8 מיליון נספות ונספי שואה. במאגר זה מובאים לא רק שמותיהם ושמות משפחותיהם אלא גם ארצות המוצא שלהם, ובכך יכולתי להיעזר בבירור מוצאים אתניים של שמות משפחה. עוד אציין, כי בחלק נרחב מאוד מהמקרים עלה בידי לברר מוצא שופטות ושופטים באמצעות אוסף העיתונות הלאומי של הספרייה הלאומית, וזאת במסגרת כתבות פרופיל שפורסמו אודות רבים מהם לאורך השנים. אחד מהמאפיינים של כתבות שכאלה הוא בפסקת רקע ביוגרפי על אודות מושא הכתבה, ובה ברוב המקרים התייחסות לבית ולמשפחה בו גדל, מהיכן הגיעה משפחתו וכיוצא באלו.

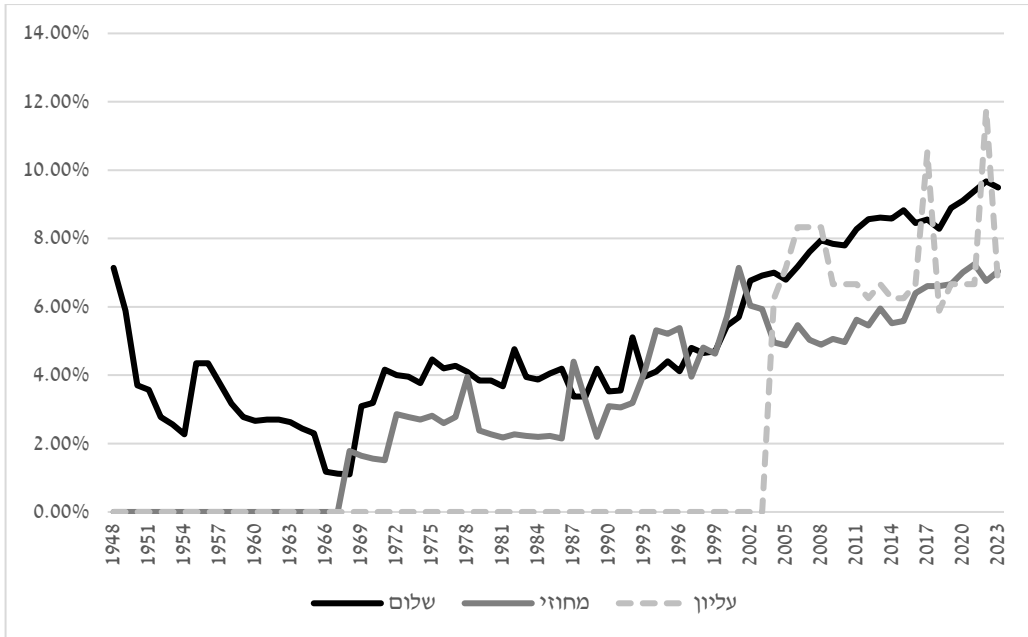
2. שיעור השופטות לפי ערכאות, 1948-2023:

3. התפלגות השופטים הערבים לפי מגדר, 1948-2023:

4. שיעור השופטים הערבים בערכאות השלום, המחוזי והעליון, 1948-2023:

5. התפלגות השופטים בעלי המוצא המעורב לפי מגדר, 1957-2023

